

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ : ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ
ΤΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ**

25

Πετραλός
6297)

ΑΝΕΡΓΙΑ & ΓΥΝΑΙΚΑ : ΑΙΤΙΑ - ΛΥΣΕΙΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΕΠΟΠΤΕΥΟΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Μ. ΣΤΡΟΜΠΛΟΣ

ΠΕΤΡΟΧΕΙΛΟΥ ΚΥΡΙΑΚΟΥΛΑ

ΑΘΗΝΑ 2008

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	σελ. 5
1.1 Η ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	σελ. 5
1.2 ΟΡΙΣΜΟΙ	σελ. 6
1.3 ΑΙΤΙΑ ΑΝΕΡΓΙΑΣ.....	σελ. 6
2. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ	σελ. 8
2.1 Η ΕΡΓΑΣΙΑ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ ΑΠΟ ΤΟΝ 19 ^Ο ΑΙΩΝΑ	σελ. 11
2.2 Η ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	σελ. 16
3. ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ.....	σελ. 20
4. ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ.....	σελ. 22
4.1 1981-1991.....	σελ. 22
4.1.1 Μεταβολές στην κατάσταση απασχόλησης των γυναικών	σελ. 22
4.1.2 Μεταβολές στην κλαδική σύνθεση της απασχόλησης των γυναικών	σελ. 26
4.1.3 Μεταβολές στην απασχόληση κατά ευρύτερη επαγγελματική κατηγορία.....	σελ. 29
4.1.4 Κατάσταση απασχόλησης και επίπεδο εκπαίδευσης.....	σελ. 30
4.1.5 Αμοιβές κατά φύλο	σελ. 35
4.1.6 Απασχόληση στον Δημόσιο Τομέα	σελ. 36
4.2 1993-1999.....	σελ. 37
4.2.1 Χαρακτηριστικά ανεργίας των γυναικών	σελ. 39
4.2.2 Μεταβολές στην κατάσταση απασχόλησης των	

γυναικών	σελ. 40
4.2.3 Μεταβολές στην κλαδική σύνθεση της απασχόλησης των γυναικών	σελ. 42
4.2.4 Μεταβολές στην απασχόληση κατά ευρύτερη επαγγελματική κατηγορία.....	σελ. 44
4.2.5 Κατάσταση απασχόλησης και επίπεδο εκπαίδευσης.....	σελ. 46
4.2.6 Μεταβολές στην απασχόληση σε σχέση με την θέση στην επιχείρηση	σελ. 50
4.2.7 Μερική απασχόληση	σελ. 53
4.2.8 Αμοιβές κατά φύλο	σελ. 56
4.2.9 Απασχόληση στον Δημόσιο Τομέα	σελ. 58
4.3 2000-2005.....	σελ. 60
4.3.1 Χαρακτηριστικά ανεργίας των γυναικών	σελ. 60
4.3.2 Μεταβολές στην κλαδική σύνθεση της απασχόλησης των γυναικών	σελ. 62
4.3.3 Μεταβολές στην απασχόληση κατά ευρύτερη επαγγελματική κατηγορία.....	σελ. 65
4.3.4 Κατάσταση απασχόλησης και επίπεδο εκπαίδευσης.....	σελ. 67
4.3.5 Μεταβολές στην απασχόληση σε σχέση με την θέση στην επιχείρηση	σελ. 68
4.3.6 Μερική απασχόληση	σελ. 71
4.3.7 Αμοιβές κατά φύλο	σελ. 74
5. ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ	σελ. 78
1. Κοινωνική Πολιτική	σελ. 78
2. Πολιτική Απασχόλησης	σελ. 81
3. Πολιτική Απασχόλησης στην Ελλάδα	σελ. 83
6. Προγράμματα – Δράσεις	σελ. 87

6.1 Η Ελληνική Έκθεση Στρατηγικής	σελ. 87
7. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	σελ.89
1. Ενίσχυση της Απασχόλησης.....	σελ. 89
1.1 Άξονες Παρέμβασης	σελ. 89
2. Εξελίξεις σε Κοινοτικό Επίπεδο	σελ. 92
2.1 Ισότητα Ευκαιριών για Γυναίκες – Άνδρες.....	σελ.94
3. Προκλήσεις και Στρατηγικός Προσανατολισμός.....	σελ. 98
3.1 Εξάλειψη Διαφορών μεταξύ Γυναικών και Ανδρών στην Αγορά Εργασίας	σελ. 99
3.2 Βελτίωση της Ισορροπίας των Φύλων στον Καταμερισμό των Προσωπικών και Οικογενειακών Υποθέσεων.....	σελ. 100
4. Κοινοτικό Πρόγραμμα “Progress”	σελ. 101
5. Κοινοτικό Πρόγραμμα “Equal”	σελ.104
8. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	σελ. 109
9. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	σελ. 113

1.ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1 Η ανάλυση της αγοράς εργασίας

Για την καλύτερη ανάλυση της αγοράς εργασίας και ακολούθως της ανεργίας, πολλές φορές είναι απαραίτητος ο διαχωρισμός του εργατικού δυναμικού σε ομάδες σύμφωνα με κάποια κοινά χαρακτηριστικά τους. Τα χαρακτηριστικά αυτά μπορεί να είναι το φύλο, η ηλικία, το εκπαιδευτικό επίπεδο, η επαγγελματική κατάρτιση κ.τ.λ. Οι παραπάνω ομάδες δεν

πλήττονται το ίδιο από την ανεργία. Άλλες πλήττονται περισσότερο και άλλες λιγότερο.

Για την αποτελεσματική λοιπόν αντιμετώπιση της ανεργίας πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι ιδιαιτερότητες των υποσυνόλων αυτών. Προς αυτόν το στόχο, η όσον το δυνατό καλύτερη ανάλυση των παραπάνω χαρακτηριστικών θα βοηθήσει στον ακριβή προσδιορισμό των αναγκών των ομάδων και τις αρμόζουσες κάθε φορά μεταχειρίσεις τους.

Σε αυτή την εργασία θα ασχοληθούμε με την ανεργία που πλήττει τις γυναίκες στην χώρα μας και θα αποτυπώσουμε την κατάσταση των γυναικών στην αγορά εργασίας τις δύο τελευταίες δεκαετίες. Επιλέχθηκε αυτή η ομάδα γιατί αντιμετωπίζει μεγάλο πρόβλημα εισόδου, παραμονής και εξέλιξης στην αγορά εργασίας.

Όλα τα παραπάνω στηρίζονται και διεξάγονται με βάση στατιστικά στοιχεία της ΕΣΥΕ, της EUROSTAT και άλλων στατιστικών πηγών που θα αναφέρονται κάτω από κάθε πίνακα ή διάγραμμα που χρησιμοποιείται. Τέλος, θα θέλαμε να σημειώσουμε ότι πολλές φορές η μέτρηση της ανεργίας και η αποτύπωση των στατιστικών στοιχείων είναι δύσκολη ή μπορεί να παρουσιάζονται αποκλίσεις στα αποτελέσματα των πηγών. Αυτό συμβαίνει γιατί μεγάλα τμήματα του πληθυσμού βρίσκονται σε ενδιάμεσες καταστάσεις μεταξύ εργασίας – ανενεργού πληθυσμού – ανεργίας.

1.2 ΟΡ ΙΣΜΟΙ

Πριν αρχίσουμε την ανάλυση του θέματός μας, θα ήταν χρήσιμο να δώσουμε τους ορισμούς για κάποιες από τις έννοιες που θα χρησιμοποιηθούν στη συνέχεια.

- **Εργατικό δυναμικό**, είναι το σύνολο των ατόμων τα οποία μπορούν και επιθυμούν να δουλέψουν.
- **Απασχολούμενοι**, είναι τα άτομα τα οποία εργάζονται.
- **Άνεργοι**, είναι τα άτομα τα οποία μπορούν και επιθυμούν να εργαστούν, αλλά δεν μπορούν να βρουν απασχόληση.

1. **Εποχιακή εργασία**: πολλές επιχειρήσεις παρουσιάζουν συστηματικές μεταβολές στη παραγωγική τους δραστηριότητα κατά τη διάρκεια του έτους. Οι μεταβολές της παραγωγής συνοδεύονται από αντίστοιχες μεταβολές της απασχόλησης εργατικού δυναμικού και συνεπώς από μεταβολές της ανεργίας. Αυτή η ανεργία ονομάζεται εποχιακή. Χαρακτηριστικό της εποχιακής ανεργίας είναι ότι επαναλαμβάνεται κάθε χρόνο και είναι προσωρινή και μικρής σχετικά διάρκειας.

2. **Ανεργία τριβής**: ανεργία τριβής είναι εκείνη η οποία οφείλεται στην αδυναμία της αγοράς εργασίας να απορροφήσει άμεσα ανέργους, παρότι υπάρχουν κενές θέσεις εργασίας, για τις οποίες οι άνεργοι έχουν τα απαραίτητα προσόντα και επαγγελματική εξειδίκευση. Η ανεργία τριβής οφείλεται στην αδυναμία των εργατών να εντοπίζουν αμέσως τις επιχειρήσεις με τις κενές θέσεις και στην αδυναμία των επιχειρήσεων να εντοπίζουν τους ανέργους εργάτες. Επίσης μπορεί να οφείλεται στη γεωγραφική απόσταση μεταξύ της περιοχής όπου υπάρχει ανεργία και αυτής όπου υπάρχουν κενές θέσεις εργασίας. Γενικότερα οφείλεται στην έλλειψη ενός αποτελεσματικού συστήματος πληροφοριών για ύπαρξη ανέργων και επιχειρήσεων με κενές θέσεις εργασίας.

3. Διαρθρωτική ανεργία: όταν σε μια οικονομία υπάρχουν άνεργοι και κενές θέσεις εργασίας αλλά οι άνεργοι δεν μπορούν να απασχοληθούν στις υπάρχουσες κενές θέσεις, επειδή υπάρχει αναντιστοιχία ανάμεσα στα προσόντα και την ειδίκευση των ανέργων και σ'αυτά που απαιτούνται για την κάλυψη των κενών θέσεων, η ανεργία αυτή ονομάζεται διαρθρωτική. Η διαρθρωτική ανεργία οφείλεται σε τεχνολογικές μεταβολές, οι οποίες δημιουργούν νέα επαγγέλματα και αχρηστεύουν άλλα σε αλλαγές στη διάρθρωση της ζήτησης, οι οποίες αυξάνουν τη ζήτηση ορισμένων προϊόντων και ταυτόχρονα μειώνουν την ζήτηση άλλων. Όπως είναι φανερό η διαρθρωτική ανεργία δημιουργείται από την δυσαναλογία προσφοράς και ζήτησης των διαφόρων ειδικοτήσεων. Η μείωση της απαιτεί επανεκπαίδευση των ανέργων ώστε να αποκτήσουν τις ειδικεύσεις στις οποίες υπάρχει έλλειψη. Διαφορετικά, η διαρθρωτική ανεργία μπορεί να είναι μεγάλης διάρκειας.

4. Ανεργία ανεπαρκούς ζήτησης: Η ανεργία λόγω ανεπαρκούς ζήτησης είναι εκείνη που προέρχεται από την πτώση της οικονομικής δραστηριότητας στις φάσεις της καθόδου και της ύφεσης του οικονομικού κύκλου. Πρόκειται, δηλαδή για αδυναμία της συνολικής ζήτησης της οικονομίας να απορροφήσει τη συνολική προσφορά εργατικού δυναμικού.

1.3 ΑΙΤΙΑ ΑΝΕΡΓΙΑΣ

- **Δημογραφικές εξελίξεις.**

Για πολλούς, η ανεργία θεωρήθηκε ως το αποτέλεσμα έλευσης στην αγορά εργασίας ενός αυξημένου ενεργού πληθυσμού ηλικίας 15 έως 65 ετών. Η εξέλιξη αυτού του πληθυσμού εξαρτάται αφενός από τη φυσιολογική αύξηση του γενικού πληθυσμού και αφετέρου από το μεταναστευτικό κίνημα αλλά και από την επίδραση στην αγορά εργασίας της συμπεριφοράς ορισμένων κατηγοριών πληθυσμού: γυναίκες, νέοι, ηλικιωμένοι εργαζόμενοι.

Σε πολλές χώρες η πρόσθεση του αριθμού των νέο-εισερχομένων στην αγορά εργασίας και των μεταναστών δίνει άθροισμα μεγαλύτερο του αριθμού των ανέργων.

Το παράδειγμα της Μεγάλης Βρετανίας είναι πιο χαρακτηριστικό : στην περίοδο 1980-1984 έχουμε την μεγαλύτερη αύξηση της ανεργίας, ενώ η αύξηση του ενεργού πληθυσμού είναι μικρότερη.

- **Ποιοτικές μεταβολές στην προσφορά εργασίας .**

Η δυναμική των βιομηχανικών οικονομιών, τόσο σε περίοδο κρίσης όσο και σε περίοδο ανάκαμψης, ακολουθείται από συνεχή τροποποίηση των δομών της απασχόλησης: μεταβολές των εξειδικεύσεων από την επίδραση των τεχνολογικών αλλαγών, αναδιανομή κατά κλάδο λόγω του άνισου ρυθμού ανάπτυξής τους, γεωγραφική αναδιανομή της οικονομικής δραστηριότητας μεταξύ περιοχών ή σε διεθνές επίπεδο.

- **Διεθνοποίηση, ανταγωνισμός, ελεύθερες ανταλλαγές.**

Παράλληλα, μερικές χώρες εκτός ΟΟΣΑ, κυρίως στη νοτιοανατολική Ασία, έγιναν σημαντικοί παραγωγοί και εξαγωγείς βιομηχανικών προϊόντων. Πολλοί αναλυτές, συνδέοντας τα παραπάνω δύο φαινόμενα, δέχονται ότι η αύξηση των εισαγωγών βιομηχανικών

προϊόντων απ' αυτές τις χώρες, που παράγονται από εργαζόμενους μικρής εξειδίκευσης, δρα αρνητικά στη ζήτηση της συγκεκριμένης κατηγορίας εργαζομένων στο εσωτερικό των χωρών του οργανισμού. Παρόμοια, αυτή η εξέλιξη επιταχύνεται από την πρακτική επιχειρήσεων που εγκαταλείπουν τις χώρες του ΟΟΣΑ και εγκαθίστανται σε άλλες χώρες για να ωφεληθούν από το χαμηλό κόστος εργασίας.

Αυτό ακολουθείται από μαζική καταστροφή θέσεων εργασίας, - περίπου 10% των θέσεων εργασίας εξαφανίζεται κατ' έτος κατά τον ΟΟΣΑ – αντισταθμιζόμενη με δημιουργία, αντίστοιχων σε αριθμό, θέσεων εργασίας.

- **Τεχνολογία**

Από την εποχή της βιομηχανικής επανάστασης, οι συνέπειες της τεχνολογικής εξέλιξης και προόδου στην απασχόληση και την ανεργία αποτελούν κλασσικό σημείο διαμάχης. Συχνά, προλέγουν ότι το επόμενο κύμα τεχνολογικών αλλαγών θα προκαλέσει μαζική ανεργία και μεγάλη πτώση των πραγματικών μισθών.

Όλα τα παραπάνω, παρά την λογική τους υπόσταση δεν μπόρεσαν να δώσουν πραγματικές εξηγήσεις για την αύξηση της ανεργίας. Όμως αποτελούν χρήσιμες προσεγγίσεις γιατί μπορούν να αποτελέσουν συστατικά στοιχεία στην ανάλυση και την υιοθέτηση συνολικής στρατηγικής και πολιτικής ενάντια στην ανεργία.¹

Ι.ΣΚΟΥΤΕΛΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ: *Ανεργία : Αίτια και Λύσεις* , Αθήνα 1996

2.ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Για να μπορέσουμε να κατανοήσουμε την κατάσταση της σύγχρονης γυναίκας στον ελληνικό χώρο εργασίας, θα ήταν σκόπιμο να δούμε πώς εξελίχθηκε αυτή μέσα στα χρόνια και πώς επηρεάστηκε από τις διεθνείς καταστάσεις και συγκυρίες. Θα δούμε δηλαδή πώς έγινε η μετάβαση από τη γυναίκα νοικοκυρά, που δεν νοούνταν να εργάζεται εκτός οικίας, στη γυναίκα εργαζόμενη και ακόμα στη γυναίκα καριερίστα. Η αναδρομή αυτή κρίνεται αναγκαία για να δοθεί χρονική συνέχεια στο φαινόμενο που θα μελετηθεί και να επισημανθούν οι παράγοντες που είχαν προσδιοριστικό χαρακτήρα για την διαμόρφωση της γυναικείας ανεργίας.

Στην αναδρομή αυτή δεν θα αναφερόμαστε στον όρο «ανεργία των γυναικών» γιατί ουσιαστικά αυτός ο όρος δεν υπήρχε. Για να μιλάμε για την ανεργία που πλήττει μια ομάδα θα πρέπει πρώτα να υφίσταται εργασία της συγκεκριμένης ομάδας, πράγμα που στις αρχές του 19^{ου} αιώνα δεν συνέβαινε. Στα χρόνια που ακολούθησαν και σύμφωνα με τον ορισμό του άνεργου, που προσδιορίζει τον άνεργο όχι μόνο από την έλλειψη εργασίας αλλά και από την επιθυμία του να εργαστεί, εξακολουθεί να μη μπορεί να γίνει λόγος για άνεργες γυναίκες, αφού εξαιτίας της γενικότερης νοοτροπίας της εποχής οι περισσότερες δε φαίνεται να θέλουν ή να τολμούν να θέλουν να εργαστούν. Ο όρος λοιπόν αυτός είναι αρκετά πρόσφατος .

2.1 Η ΕΡΓΑΣΙΑ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

ΑΠΟ ΤΟΝ 19^Ο ΑΙΩΝΑ

Στις αρχές του 19^ο αιώνα η οικονομία των περισσότερων και κυριότερων ευρωπαϊκών χωρών στηριζόταν σε μια ήπια μορφή εκβιομηχάνισης, η οποία είχε επίκεντρο το σπίτι. Δεν ήταν δηλαδή συνδεδεμένη με την ύπαρξη βιοτεχνικών μονάδων ή εργοστασίων. Χαρακτηριστικό της γνώρισμα ήταν η ένταξη όλων των μελών της οικογένειας στην εργασία, που συνήθως σχετιζόταν με την υφαντουργία ή την νηματουργία. Οι δύο αυτοί κλάδοι ήταν και από τους πρώτους που εκβιομηχανίστηκαν. Στο σημείο αυτό η βιομηχανική παραγωγή εντείνεται με συνέπεια την ανάγκη για πολλά και φτηνά εργατικά χέρια. Η λύση βρέθηκε στην εργασία των γυναικών στα εργοστάσια. Αναφέρεται ότι ο αριθμός των απασχολούμενων γυναικών και παιδιών, που συνήθως καταγράφονται σε ενιαία κατηγορία αποτελεί συχνά μέχρι και το 75% του συνολικού αριθμού των απασχολούμενων στα εργοστάσια.¹ Γενικά όμως η

δουλειά αποτελούσε μια προσωρινή κατάσταση για αυτές μέχρι να παντρευτούν και να κάνουν οικογένεια.

Εκτός από την υφαντουργία και την νηματουργία, οι γυναίκες δούλευαν επίσης στη χημική βιομηχανία και σε εργοστάσια παραγωγής υγρών ή εύπλαστων υλών και στη βιομηχανία τροφίμων, όπου ο αριθμός των σύνθετων στη χρήση τους μηχανών ήταν μικρός και όπου η διαδικασία επεξεργασίας του προϊόντος ήταν απλή. Αντίθετα, ο τομέας που περισσότερο από όλους αντιστάθηκε στην είσοδο των γυναικών ήταν αναμφισβήτητα η βιομηχανία του βιβλίου, σύμβολο του πολιτισμού και της αριστοκρατίας του πνεύματος, τα οποία κατείχαν οι άντρες.

Το πρώτο μισό του επόμενου αιώνα αρχίζει η «δεύτερη βιομηχανική επανάσταση», του πετρελαίου, του αυτοκινήτου, του αεροπλάνου κ.τ.λ., ενώ παράλληλα κάνει την εμφάνισή του ο τριτογενής τομέας. Η υφαντουργία δεσπόζει ακόμα και οι γυναίκες αποτελούν τα $\frac{3}{4}$ του δυναμικού της στη παραγωγή υφασμάτων και στη ραφή ενδυμάτων. Γενικότερα, ο γυναικείος ενεργός πληθυσμός κατανεμόταν ως εξής: 35% δούλευαν στο σπίτι, 17% δούλευαν ως υπηρέτριες και 8% ως υπάλληλοι.

Λίγο πριν τον Α Παγκόσμιο πόλεμο οι γυναίκες αρχίζουν να εισχωρούν και σε άλλα επαγγέλματα και έτσι έχουμε τις πρώτες δασκάλες, νοσοκόμες, αρχιτέκτονες, δικηγόρους κ.α. Σε μερικούς τομείς η συμμετοχή τους ήταν τόσο μεγάλη ώστε να αρχίσουν να θεωρούνται «γυναικεία επαγγέλματα». Τέτοια είναι της δακτυλογράφου, υπάλληλου τηλεπικοινωνιών και ταχυδρομείου κ.α. Παρ'όλα αυτά οι μισθοί των γυναικών ήταν πάντα πολύ χαμηλότεροι από τους αντίστοιχους των αντρών.

Το σκηνικό αλλάζει πολύ κατά την διάρκεια του Α Παγκόσμιου Πολέμου όπου οι γυναίκες αντικατέστησαν τους άντρες που είχαν επιστρατευθεί. Τα ποσοστά του ενεργού γυναικείου πληθυσμού έφτασαν στα ύψη (42%) και σε αυτά δε συμπεριλαμβάνονται οι αγρότισσες, οι οποίες επίσης αντικατέστησαν, σε μεγάλη κιάλας αναλογία, τους άντρες. Συγκεκριμένα εισέρχονται στο τομέα της μεταλλουργίας, της πολεμικής βιομηχανίας και της κατασκευής αυτοκινήτων. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα της Citroen στην οποία οι γυναίκες αποτελούσαν το 60% του εργατικού δυναμικού! Με την υπομονή, την σημασία στη λεπτομέρεια και την ευκινησία των δακτύλων καθλώθηκαν μπροστά από μια μηχανή κάνοντας πάντα την ίδια κίνηση. Υπό αυτήν την έννοια μπορούμε να πούμε ότι οι γυναίκες ήταν οι πρώτοι ανειδίκεντοι εργάτες στην ιστορία της βιομηχανίας.² Τέλος, η ψαλίδα ανάμεσα στους αντρικούς και τους γυναικείους μισθούς μειώθηκε πολύ και από τότε άρχισε να κλείνει όλο και περισσότερο.

Κατά την μεταπολεμική περίοδο, παρά την τάση που υπήρχε να επανέλθει ο ρόλος της γυναίκας στα πρότυπα της αρχής του αιώνα, τις βλέπουμε να προωθούνται εργασιακά, αν όχι σε όλους τους τομείς, πάντως σίγουρα στους πιο καινούργιους, όπως τα μεγάλα εργοστάσια μηχανικών κατασκευών, στον τριτογενή τομέα των υπηρεσιών και τους υπάλληλους. Οι παραδοσιακοί τομείς της γυναικείας εργασίας, όπως η ραπτική, η εργασία στο σπίτι και σε μικρότερο βαθμό οι έμμισθες οικιακές υπηρεσίες υποχωρούν σημαντικά. Η μοδίστρα και η υπηρέτρια τείνουν να εξαφανιστούν. Αντίθετα, η εργάτρια έχοντας πια οριστικά εγκλιματιστεί στη μεγάλη βιομηχανία, κάνει όλο και περισσότερο αισθητή την παρουσία της εκεί. Τέλος, ο αριθμός των γυναικών υπαλλήλων θα σημειώσει σημαντική άνοδο κατά τη μεσοπολεμική περίοδο. Από το 1906 ως το 1921

το ποσοστό των γυναικών υπαλλήλων στο σύνολο των εργαζομένων γυναικών διπλασιάστηκε (από 7,9% περνάει στο 18,4%) το 1931 ο αριθμός τους έχει φτάσει το ένα εκατομμύριο (200.000 περισσότερες από το 1921). Θα αυξηθεί επίσης ο αριθμός των γυναικών που δούλευαν στα γραφεία των εργοστασίων (17.000 το 1906, 130.000 το 1931), στις τράπεζες, στα υπουργεία, στις υπηρεσίες των ταχυδρομείων και των τηλεφώνων κ.λ.π., καθώς και ως δακτυλογράφοι και γραμματείς.³

Τα χρόνια που ακολουθούν η αύξηση του γυναικείου ενεργού πληθυσμού στην Ευρώπη συνεχίζεται με υψηλό ρυθμό. Η άνοδος του συνολικού ποσοστού γυναικείας δραστηριότητας εκφράζει αυτή την τάση (το 1970 ήταν 27,7%). Ιδίως ο δημόσιος τομέας απορρόφησε μεγάλο αριθμό γυναικών. Όμως παρά την πρόσφατη πρόσβαση τους σε επαγγέλματα που θεωρούνταν παραδοσιακά αντρικά, η συγκέντρωση των γυναικών σε συγκεκριμένους μόνο τομείς δραστηριότητας είναι ακόμα σαφής. Στις υπηρεσίες απασχολούνται με την ίδια αναλογία τα δύο φύλα ενώ οι γυναίκες αντιπροσωπεύουν μόλις το ¼ των μισθωτών της βιομηχανίας. Εξακολούθησαν να εγκαθίστανται στην αγορά εργασίας αλλά καταλαμβάνουν συνήθως δευτερεύουσες θέσεις απασχόλησης στους τομείς των υπηρεσιών, ενώ η πρόσβασή τους σε ανώτερες θέσεις που προσφέρουν καλύτερες αποδοχές και δυνατότητες προώθησης ήταν και παραμένει χαμηλή.

1. Michelle Perr : *Η εργασία των γυναικών στην Ευρώπη , 19^{ος}–20^{ος} αιώνας , Αθήνα 1988.*
2. Michelle Perr : *Η εργασία των γυναικών στην Ευρώπη , 19^{ος}–20^{ος} αιώνας , Αθήνα 1988.*
3. Τρις Αυδή -Καλκάνη : *Φεμινισμός και εργασία στην Ελλάδα σήμερα , Αθήνα 1989*

2.2 Η ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Μετά τη σύσταση του νέου Ελληνικού κράτους

Μετά τη σύσταση του νέου Ελληνικού κράτους, η οικονομία διατηρεί τον αγροτικό της χαρακτήρα για αρκετά χρόνια. Ο πληθυσμός της είναι μοιρασμένος στις επαρχιακές περιοχές και δεν υπάρχουν μεγάλα αστικά κέντρα (ενδεικτικά αναφέρουμε ότι το 1889 ο αριθμός των πόλεων που είχαν πληθυσμό 10.000-20.000 κατοίκους, ήταν μόλις δύο). Η

οργάνωση της γεωργικής παραγωγής στηριζόταν κυρίως στη δραστηριότητα των μικρών οικογενειακών μονάδων με την συμμετοχή όλων των μελών της οικογένειας, στον μικρό κλήρο και στη χαμηλά ή ανύπαρκτη εκμηχάνιση. Η βιομηχανική και η βιοτεχνική δραστηριότητα ήταν ακόμα σε πολύ πρώιμα στάδια. Σε όλη τη χώρα λειτουργούσαν μόνο 22 ατμοκίνητα εργοστάσια το 1867 τα οποία απασχολούσαν ένα πολύ μικρό μέρος του εργατικού δυναμικού. Ένας άλλος τομέας που απασχολούσε μεγάλο αριθμό εργαζομένων ήταν το εμπόριο. Για την ακρίβεια η δραστηριότητα αυτή είχε το μεγαλύτερο ποσοστό απασχολούμενων σε σχέση με τις υπόλοιπες του τριτογενή τομέα.

Το 1922 η κατάσταση αρχίζει να διαφοροποιείται με τον καθορισμό των μόνιμων πλέον γεωγραφικών συνόρων της χώρας (με εξαίρεση τα Δωδεκάνησα). Οι πιο σημαντικές αλλαγές αυτής της περιόδου όσον αφορά στις εξελίξεις στο χώρο της εργασίας, έγιναν στον τομέα της βιομηχανίας, ο οποίος σημείωσε αξιόλογη ανάπτυξη και έχουμε την δημιουργία αστικών κέντρων στα οποία δραστηριοποιούνταν μικρές μονάδες χαμηλής παραγωγικότητας. Αυτή η αλλαγή δεν σημαίνει βέβαια ότι η Ελλάδα έγινε βιομηχανική χώρα. Η οικογενειακή επιχείρηση παραμένει, για μεγάλο διάστημα, ο πυρήνας της βιομηχανίας.

Η περίοδος που ακολούθησε μετά την Μικρασιατική καταστροφή εντατικοποίησε τις τάσεις που ευνοούσαν την βιομηχανική ανάπτυξη και διαμόρφωση της ιδιάζουσας διάθρωσής της: λιγοστές μεγάλες, σχεδόν μονοπωλιακές επιχειρήσεις με σύγχρονη παραγωγική διαδικασία μέσα σε μια πληθώρα μικρών οικογενειακών μονάδων με χαμηλή παραγωγικότητα που κινούνταν στα όρια της επιβίωσης.

Ο δεύτερος Παγκόσμιος πόλεμος και ο εμφύλιος που τον ακολούθησε επέφεραν μια μακροχρόνια στασιμότητα στην οικονομική εξέλιξη της χώρας καθώς και καταστροφές στον υλικό πλούτο της. Μετά τον πόλεμο ένας μεγάλος όγκος κεφαλαίων, από το εξωτερικό, διοχετεύτηκε στη ναυτιλία, στον τουρισμό, στις υπηρεσίες και λιγότερο στη βιομηχανία. Ο τριτογενής τομέας, ήδη υπερανεπτυγμένος για το στάδιο ανάπτυξης της χώρας, συνέχισε να διογκώνεται και να γίνεται πόλος έλξης του πληθυσμού στα αστικά κέντρα.

Όσον αφορά την γυναικεία απασχόληση τη περίοδο που εξετάζουμε μπορούμε να πούμε ότι καθορίστηκε από τον ιδιαίτερο αγροτικό χαρακτήρα της ελληνικής οικονομίας για μακρότατο χρονικό διάστημα. Σ' αυτό συνέβαλε και το γεγονός ότι η τεχνολογική πρόοδος δεν είχε κάνει ακόμα αισθητή την παρουσία της στην αγροτική παραγωγική διαδικασία που ήταν εντάσεως εργασίας. Το μεγαλύτερο μέρος των γυναικών στην ύπαιθρο απασχολούνταν στην οικογενειακή εκμετάλλευση. Οι απογραφές του οικονομικά ενεργού πληθυσμού της εποχής εκείνης τις αγνοούν τελείως γιατί μέχρι το 1907, όταν αρχίζει η κατά φύλο ταξινόμηση, και μετά, ο αριθμός των οικονομικά ενεργών γυναικών παρουσιάζεται πολύ μειωμένος. Αναφέρεται ότι στη γεωργία απασχολούνταν 252.360 άντρες και μόλις 5.172 γυναίκες. Η εργασία βέβαια αυτή των γυναικών ήταν «βοηθητική» δηλαδή άμισθη.¹

Από το 1961 ως το 1971 παρατηρείται μια σημαντική αύξηση 11,7% στον γυναικείο οικονομικά ενεργό πληθυσμό των αστικών περιοχών. Το αντίστοιχο ποσοστό για τους άντρες ήταν 9,5%. Γενικά τα χρόνια αυτά βλέπουμε μια αύξηση της συμμετοχής της γυναίκας σε μικρές και μεγάλες επιχειρήσεις στον δημόσιο και στον ιδιωτικό τομέα και στο κλάδο των υπηρεσιών (τράπεζες, ασφάλειες, κ.τ.λ.)

Εντυπωσιακός είναι ο αριθμός των γυναικών που εργάζονται για δικό τους λογαριασμό : 133.430 το 1971 ή το 14,7% του συνόλου των οικονομικά ενεργών γυναικών. Ένα σημαντικό ποσοστό αυτών των γυναικών (22,6% το 1971) απασχολούνταν στη βιομηχανία – βιοτεχνία, ενώ ένα επίσης σημαντικό ποσοστό (23%) άνηκε στο κλάδο των υπηρεσιών.

Ο μοναδικός κλάδος στον οποίο η αύξηση της συμμετοχής των γυναικών είναι ελάχιστη, είναι ο κλάδος της βιομηχανίας. Γενικά στην Ελλάδα δεν υπήρξε ποτέ μια βιομηχανική έκρηξη παρόμοια με άλλες χώρες της Ευρώπης, που να απαιτεί μια μεγάλη μάζα διαθέσιμης εργατικής δύναμης. Η εργασία των γυναικών στη βιομηχανία ήταν βοηθητική και αρκετά χαμηλόμισθη. Μετά τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο η συμμετοχή αυτή αυξάνεται κυρίως στις βιομηχανίες χαρτιού και καπνού.

Το καθεστώς της ανισότητας εξακολουθούσε να διατηρείται μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του '70. Οι διακρίσεις φύλου ήταν μέχρι τότε γενικά αποδεκτές και θεωρούνταν αυτονόητες. Έντονα ανασταλτικός παράγοντας για την προώθηση της ισότητας σε κάθε επίπεδο της κοινωνικής ζωής ήταν το χρονικό διάστημα 1967-1974.

Η μεγάλη αλλαγή για τις γυναίκες του τόπου μας έρχεται στα 1975, αμέσως μετά την πτώση της δικτατορίας. Είναι η εποχή που, ενώ η κοινωνία εξακολουθεί στην ουσία να είναι συντηρητική και ενώ διατηρείται το κοινωνικοοικονομικό σύστημα που ίσχυε και πριν από την εγκαθίδρυση του δικτατορικού καθεστώτος, η χώρα μας, για λόγους «εναρμόνισης» με τον ευρωπαϊκό χώρο και με την προοπτική της εισόδου της στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ), προσαρμόζεται αργά με την ισότητα των φύλων.

Φτάνοντας στην εξεταζόμενη περίοδο (δεκαετία '80 και έπειτα), θα αναφερθούμε πιο διεξοδικά στο θέμα της ανεργίας και της απασχόλησης των γυναικών. Αυτή την περίοδο, η στατιστική πληροφόρηση είναι αρκετά πλήρης. Έτσι θα αναφερόμαστε και θα σχολιάζουμε την εξέλιξη του θέματος με βάση τα αντίστοιχα στατιστικά στοιχεία και τους πίνακες. Πριν όμως, θα ήταν ενδιαφέρον να δούμε το θεσμικό πλαίσιο που αφορά στην γυναικεία απασχόληση.

1.Ξανθή Πετρινιώτη – Κώνστα : *Οι προσδιοριστικοί παράγοντες της γυναικείας συμμετοχής στο εργατικό δυναμικό στην Ελλάδα*

3. ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Από το 1980 έχουν πραγματοποιηθεί σημαντικές νομοθετικές και θεσμικές αλλαγές για τη διασφάλιση της ισότητας αντρών και γυναικών και την εξάλειψη όλων των μορφών διάκρισης κατά των γυναικών, όπως η τροποποίηση και αναθεώρηση του Οικογενειακού Δικαίου και η εισαγωγή νέων νόμων σχετικά με την εξάλειψη των διακρίσεων στη πρόσβαση των

γυναικών στην εκπαίδευση, στην επαγγελματική κατάρτιση, στην απασχόληση και στις εργασιακές σχέσεις.

Το νομοθετικό πλαίσιο που υπάρχει σήμερα στην Ελλάδα θεωρείται ένα από τα πιο προωθημένα. Η ελληνική νομοθεσία έχει εναρμονιστεί με πολλές συμβάσεις διεθνών οργανισμών και με οδηγίες, συστάσεις και ψηφίσματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης μεταξύ των οποίων είναι και τα εξής:

Η Διεθνής Σύμβαση του ΟΗΕ για την εξάλειψη όλων των μορφών διάκρισης κατά των γυναικών (CEDAW), που υπογράφηκε από την Ελλάδα στις 2 Μαρτίου 1982.

Με το Νόμο 1423/84 επικυρώνεται η 122^η Διεθνής Σύμβαση Εργασίας για την πολιτική της απασχόλησης σύμφωνα με την οποία παίρνονται μέτρα για την αντιμετώπιση της ανεργίας και της υποαπασχόλησης, τα οποία πρέπει να εξασφαλίζουν εργασία για όσους το επιθυμούν ανεξάρτητα από το φύλο, φυλή, θρησκεία.

Η Συνθήκη της Ρώμης περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας, η οποία αναφέρει ότι «κάθε κράτος μέλος εξασφαλίζει την εφαρμογή της αρχής της ισότητας των αμοιβών για όμοια εργασία μεταξύ εργαζομένων αντρών και γυναικών».

Οδηγία 76/207 του 1976 με την οποία εξασφαλίζεται η εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης αντρών και γυναικών, όσον αφορά την πρόσβαση σε απασχόληση, την επαγγελματική εκπαίδευση και προώθηση και τις συνθήκες εργασίας.

Με το Νόμο 1414/84 για την εφαρμογή της ισότητας των δύο φύλων στο τομέα των εργασιακών σχέσεων και σε εναρμόνιση με τις 75/117 και 76/207 οδηγίες της ΕΟΚ προβλέπονται:

- Η εξάλειψη κάθε μορφής διάκρισης, άμεσης ή έμμεσης, στις εργασιακές σχέσεις, που βασίζεται στο φύλο.
- Η δυνατότητα πρόσβασης στην απασχόληση με ίδιες προϋποθέσεις για άντρες και γυναίκες.
- Η ίση αμοιβή για ίσης αξίας εργασία.
- Ίδιος επαγγελματικός προσανατολισμός για αγόρια και κορίτσια.
- Ρυθμίζεται το όριο ηλικίας εισόδου στο επάγγελμα ενιαία και για τα δύο φύλα.

Επίσης το Ελληνικό Συνταγματικό Δίκαιο του 1975 κατοχυρώνει την αρχή της ισότητας μεταξύ αντρών και γυναικών. Πέρα από τις συνταγματικές γενικές διατάξεις, υπάρχουν στο Σύνταγμα και άλλες, που αναφέρονται σε ειδικούς τομείς. Τέλος με λοιπούς Νόμους ορίζονται διευκολύνσεις για τις γυναίκες, όπως η αύξηση της άδειας μητρότητας, επιδόματα τοκετού και λοχείας, απαγόρευση της απόλυσης εγκύου κ.ά.

Λόγω της διατήρησης της ανεργίας των γυναικών σε υψηλά επίπεδα, μερικοί από τους παραπάνω νόμους τροποποιήθηκαν, ή σε αυτούς προστέθηκαν νέοι για την αποτελεσματικότερη ένταξη και παραμονή των γυναικών στο εργατικό δυναμικό

4. ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΣΗ

4.1 1981-1991

4.1.1 Μεταβολή στην κατάσταση απασχόλησης των γυναικών

Τη δεκαετία 1981-1991 τα βασικότερα στοιχεία μεταβολής της απασχόλησης των γυναικών είναι:

- Η αύξηση της συμμετοχής των γυναικών στο εργατικό δυναμικό.
- Η αύξηση των γυναικών στην απασχόληση.
- Η μεγάλη αύξηση της ανεργίας των γυναικών.
- Η όλο μεγαλύτερη συμμετοχή των γυναικών στον τριτογενή τομέα και η μείωση της απασχόλησης στη γεωργία.
- Η βελτίωση του επιπέδου εκπαίδευσης των οικονομικά ενεργών γυναικών.
- Η αύξηση της απασχόλησης των γυναικών σε όλες τις επαγγελματικές κατηγορίες με ρυθμούς ταχύτερους από αυτούς των αντρών, ιδιαίτερα σε αυτή των επιστημόνων – ελευθέρων επαγγελματιών.

Η θέση των γυναικών στην αγορά εργασίας παρουσιάζεται ποσοτικά βελτιωμένη τη δεκαετία 1981 – 1991. Παρά την ποσοτική αύξηση στο εργατικό δυναμικό και την ποιοτική άνοδο των τυπικών προσόντων των εργαζομένων γυναικών, δεν παρατηρείται μεταβολή στην αναλογία των γυναικών διευθυνόντων και ανωτέρων διοικητικών στελεχών. Επίσης οι αποδοχές των γυναικών είναι σημαντικά χαμηλότερες των αντρών σε όλους τους κλάδους. Το στοιχείο του κατά φύλο καταμερισμού της αγοράς εργασίας καθώς και των οικογενειακών υποχρεώσεων φαίνεται ότι παίζει καθοριστικό ρόλο στη διαδικασία ένταξης και εξέλιξης των γυναικών στην αγορά εργασίας.

Η αυξημένη συμμετοχή των γυναικών στην αγορά εργασίας θεωρείται ως κύριος παράγοντας διαρθρωτικής αλλαγής των κοινωνικοοικονομικών συστημάτων.

Στη χώρα μας η συνολική απόλυτη αύξηση του εργατικού δυναμικού και της απασχόλησης τη περίοδο 1981 – 1991 αποτελεί αύξηση των γυναικών στους αντίστοιχους δείκτες.

Η γυναικεία απασχόληση αυξήθηκε κατά 11,2% ενώ αυτή των αντρών μειώθηκε κατά 11.500 θέσεις περίπου την περίοδο 1981 – 1991. Την ίδια περίοδο δημιουργήθηκαν 257.000 νέες θέσεις εργασίας γυναικών στη γεωργία. Η απόλυτη μεταβολή στις νέες θέσεις απασχόλησης τη περίοδο αυτή είναι 120.000 περίπου και αποτελεί κατά 100% αύξηση της απασχόλησης των γυναικών.¹

Ας δούμε όμως την κατάσταση πιο αναλυτικά.

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού 1991 ο πληθυσμός της χώρας από 15 ετών και άνω είναι 8.142.500 άτομα περίπου. Οι γυναίκες αποτελούν το 52,1% του πληθυσμού και οι άντρες το 47,9%.

Τα μεγέθη της απασχόλησης κατά φύλο, ηλικιακές ομάδες και κατάσταση απασχόλησης για τα έτη 1981, 1985 και 1991 παρουσιάζονται στο Πίνακα 1:

Πίνακας 1. Κατανομή πληθυσμού 15 ετών και άνω κατά κατάσταση απασχόλησης και φύλο

Απόλυτη μεταβολή	
------------------	--

	1981		1985		1991		1981-1991	
	Άντρες	Γυναίκες	Άντρες	Γυναίκες	Άντρες	Γυναίκες	Άντρες	Γυναίκες
Εργατικό δυναμικό	68,1	31,9	64,6	35,4	64,3	35,7	1,1	20,3
Απασχολούμενοι	68,7	31,3	66,1	33,9	66,3	33,7	-0,5	11,2
Ανεργοί	55,1	44,9	46,7	53,3	40,1	59,9	46,5	170,9
Μη ενεργός πληθυσμός	26,3	73,7	29,2	70,8	33,3	66,7	43,9	5,8
Ποσοστιαία μεταβολή								
	1981		1985		1991		1981-1991	
	Άντρες	Γυναίκες	Άντρες	Γυναίκες	Άντρες	Γυναίκες	Άντρες	Γυναίκες
Ποσοστό συμμετοχής	72,3	30,3	70,1	34,7	64,7	33,1	-7,6	2,8
Ανεργία	3,3	5,7	5,6	11,7	4,7	12,8	1,5	7,1

Πηγή : Ε.Σ.Υ.Ε. ΕΡΕΥΝΑ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ

Όπως βλέπουμε στον παραπάνω πίνακα το 1991 οι γυναίκες αποτελούν 35,7% του το εργατικού δυναμικού και το 33,7% των απασχολούμενων. Παρά την αύξηση της γυναικείας απασχόλησης κατά 11,2% την περίοδο 1981 – 1991 η ανεργία των γυναικών αυξήθηκε κατά 7,1% . Η απόλυτη αύξηση των ανέργων γυναικών είναι 170,9% δηλαδή περίπου τριπλασιασμός τους. Οι γυναίκες αποτελούν το 60% του συνόλου των ανέργων και το 68,4% των ανέργων μακράς διάρκειας. Το 53% των ανέργων γυναικών είναι άνεργες μακράς διάρκειας.

Το 57,9% των άνεργων γυναικών το 1991 ζητάει για πρώτη φορά εργασία (νέες άνεργες). Το 41.75% των νέων άνεργων γυναικών ανήκει στην ηλικιακή ομάδα των 20 με 24 ετών όπως παρουσιάζεται στον Πίνακα 2

Πίνακας 2. «Νέοι» άνεργοι κατά φύλο και ομάδες ηλικιών

	Σύνολο	14 ετών	15-19	20- 24	25-29	30-44	45- 64	65+
Άντρες	100	2,56	21,05	47,50	21,05	7,56	0,27	0,00
Γυναίκες	100	0,41	21,18	41,75	16,30	16,92	3,44	0,00

Πηγή : Ε.Σ.Υ.Ε. ΕΡΕΥΝΑ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ

Το μεγαλύτερο ποσοστό ανεργίας των γυναικών το 1981 παρουσιάζεται στις λοιπές αστικές περιοχές που συγκεντρώνουν περίπου το 1/6 του γυναικείου εργατικού δυναμικού. Στις περιοχές αυτές η ανεργία των γυναικών αυξήθηκε περίπου 10 ποσοστιαίες μονάδες την περίοδο 1981 –1991. Η κατανομή του γυναικείου εργατικού δυναμικού κατά περιοχές και η ανεργία στη κάθε περιοχή την ίδια περίοδο φαίνεται στον ακόλουθο Πίνακα 3.

Πίνακας 3.

ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΥ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ ΚΑΤΑ

ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΚΑΙ ΑΝΕΡΓΙΑ ΣΤΗΝ ΚΑΘΕ ΠΕΡΙΟΧΗ 1981, 1991				
	1981		1991	
	Εργατικό δυναμικό	Ανεργία κατά περιοχή	Εργατικό δυναμικό	Ανεργία κατά περιοχή
Σύνολο	100		100	
Περιφέρεια πρωτεύουσας	29	10	35,3	16,4
Πολ. Συγκρ. Θεσσαλονίκης	6,2	13,3	8,6	12,7
Λοιπές αστικές περιοχές	14,5	7,6	18,9	17,2
Ημιαστικές περιοχές	9,5	4,4	9,8	11,1
Αγροτικές περιοχές	40,8	1,1	27,4	5,9

Πηγή : Ε.Σ.Υ.Ε. ΕΡΕΥΝΑ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ 1991

Ο μεγαλύτερος όμως ρυθμός μεταβολής της ανεργίας των γυναικών μεταξύ των ετών 1981-1991, παρουσιάζεται κατά σειρά στις αγροτικές περιοχές, τις ημιαστικές, τις λοιπές αστικές και την περιφέρεια της πρωτεύουσας. Επίσης παρατηρείται μεγάλη μετακίνηση του γυναικείου εργατικού δυναμικού από τις αγροτικές περιοχές στις αστικές και κυρίως στην περιοχή της πρωτεύουσας.

4.1.2. Μεταβολές στην κλαδική σύνθεση της απασχόλησης των γυναικών

Οι κλάδοι στους οποίους είναι κατανεμημένοι οι άντρες και οι γυναίκες φαίνονται στον Πίνακα 4.

Πίνακας 4. ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΩΝ ΚΑΤΑ ΜΟΝΟΨΗΦΙΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΦΥΛΟ 1991			
	Άντρες	Γυναίκες	%
Γεωργία	59,4	40,6	22,2
Ορυχεία	91,8	8,2	0,5
Βιομηχανία, βιοτεχνία	70,3	29,7	19,2
Ηλεκτρισμός, φωτ., ύδρευση	86,9	13,1	1,1
Οικοδομήσεις, Δημ. Έργα	98,8	1,2	6,7
Εμπόριο, εστ/ρια, ξεν/χια	62,3	37,7	18,2
Μεταφορές, επικοινωνίες	89,2	10,8	6,9
Τράπεζες	60,3	39,7	5,3
Λοιπές επιχειρήσεις	54,1	45,9	19,9

Πηγή : Ε.Σ.Υ.Ε. ΕΡΕΥΝΑ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ 1991

Οι γυναίκες απασχολούνται συνολικά κατά 26,8% στο πρωτογενή τομέα, κατά 17,6% στο δευτερογενή τομέα και κατά 55,6% στον τριτογενή τομέα. Στη γεωργία δουλεύει ακόμα το μεγαλύτερο μέρος των απασχολούμενων με ποσοστό 22,2% και συγκριτικά με τους άλλους κλάδους η συμμετοχή των γυναικών είναι αρκετά υψηλή (40,6%). Το ίδιο υψηλή συμβαίνει να είναι και με τον κλάδο που έπεται, που περιλαμβάνει τις λοιπές υπηρεσίες με τις γυναίκες να αποτελούν το 45,9%. Αντίθετα στον τρίτο τομέα που είναι η βιομηχανία και η βιοτεχνία η απόκλιση του

ποσοστού συμμετοχής των δύο φύλων είναι πολύ μεγάλη. Οι γυναίκες είναι περισσότερο προσανατολισμένες προς την γεωργία, τις διάφορες υπηρεσίες και το εμπόριο.

Από τον Πίνακα 5 βλέπουμε ότι από τις γυναίκες που απασχολούνται στην γεωργία , κτηνοτροφία κ.τ.λ. το 68,3% έχουν απολυτήριο δημοτικού και το αμέσως επόμενο ποσοστό 18,2% έχει παρακολουθήσει μερικές τάξεις του δημοτικού. Από τις γυναίκες που δουλεύουν στα ορυχεία και στη βιομηχανία-βιοτεχνία το μεγαλύτερο ποσοστό κι εδώ έχει απολυτήριο δημοτικού (45,4% και 50,2%) . Ως επί τω πλείστον δηλαδή στον πρωτογενή τομέα συμμετέχουν γυναίκες με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο. Στους κλάδους που περιλαμβάνουν τον ηλεκτρισμό, φωταέριο κ.τ.λ., οικοδομήσεις κ.τ.λ. ,εμπόριο κ.τ.λ. και στις μεταφορές απασχολούνται περισσότερο γυναίκες με απολυτήριο μέσης εκπαίδευσης , με αυτές με απολυτήριο δημοτικού να έπονται στους περισσότερους από αυτούς. Στις τράπεζες ,τα διάφορα οικονομικά ιδρύματα και στις υπηρεσίες συγκεντρώνονται κυρίως γυναίκες με απολυτήριο μέσης εκπαίδευσης και κάτοχοι πτυχίων Ανώτατων Σχολών .

Πίνακας 5.

ΚΛΑΔΙΚΗ ΣΥΝΘΕΣΗ ΚΑΙ ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ , 1991

	Σύνολο	Έχουν μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών	Πτυχιούχοι Ανωτάτων Σχολών	Φοίτησαν ή φοιτούν σε Ανώτατες Σχολές	Πτυχιούχοι Αν. Τεχν. Επαγ. Σχολών	Έχουν απολυτήριο Μέσης Εκπαίδευσης	Έχουν ενδεικτικό Γ' Τάξεως Σχολ. Μέσης Εκπαίδευσης	Απολυτήριο Δημοτικού	Ενδεικτικό μιας τάξης Δημοτικού	Δεν πήγε καθόλου Σχολείο
Γεωργία, Κτηνοτροφία, Δάση, θήρα, Αλιεία	100,00	0,00	0,18	0,00	0,11	2,96	2,79	68,34	18,19	7,44
Ορυχεία (Μεταλλεία, Λατομεία, Αλυκές)	100,00	0,00	13,61	0,00	9,11	22,72	4,56	45,44	4,56	0,00
Βιομηχανία, βιοτεχνία	100,00	0,07	3,36	0,31	3,57	26,09	11,64	50,17	3,88	0,90
Ηλεκτρισμός, φωταέριο, ατμός, ύδρευση	100,00	0,00	14,92	1,50	7,46	62,69	1,50	10,46	1,50	0,00
Οικοδομήσεις, Δημόσια έργα	100,00	0,00	17,51	0,00	15,01	32,52	12,50	22,49	0,00	0,00
Εμπόριο, εστιατόρια, ξενοδοχεία	100,00	0,14	5,63	0,55	4,10	39,18	9,91	35,45	4,07	0,95
Μεταφορές, αποθηκεύσεις, επικοινωνίες	100,00	0,79	10,58	1,85	7,94	62,17	3,44	11,38	1,32	0,53
Τράπεζες και λοιπά οικονομικά ιδρύματα	100,00	1,60	35,71	1,88	9,30	44,08	2,07	4,14	1,13	0,09
Λοιπές υπηρεσίες	100,00	1,28	35,98	0,89	11,82	27,24	4,46	15,18	2,35	0,78
Σύνολο	100,00	0,50	14,01	0,57	5,48	24,95	6,17	38,67	7,08	2,56

Πηγή : Ε.Σ.Υ.Ε. ΕΡΕΥΝΑ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ 1991

4.1.3 Μεταβολές στην απασχόληση κατά ευρύτερη επαγγελματική κατηγορία

Στο πίνακα 6 φαίνονται οι μεταβολές της γυναικείας απασχόλησης κατά επαγγελματική ομάδα τη περίοδο 1983-1990.

Πίνακας 6.

Μεταβολές της γυναικείας απασχόλησης κατά ευρύτερη επαγγελματική κατηγορία, 1983-1990		
	83-90	87-90
Προσωπικό επιστημόνων, τεχνικών,	7%	3%
Διευθυντές και διοικητικά στελέχη	-0,5%	-0,5%
Διοικητικό προσωπικό	4,8%	3%
Εμπορικό προσωπικό και πωλητές	4,5%	2,2%
Εργαζόμενες στις υπηρεσίες	2%	0,8%
Αγρότες, κτηνοτρόφοι, ιχθυοκαλλιεργητές	-5,5%	-3%
Τεχνίτες, χειρωνακτικές, οδηγοί	2%	1,2%

EUROSTAT σύμφωνα με τον καταχωρισμό επαγγελμάτων CITP και πίνακες ΕΣΥΕ 1991.

Στον Πίνακα 7 φαίνεται η κατανομή των γυναικών κατά ευρύτερη επαγγελματική κατηγορία. Όπως βλέπουμε το μεγαλύτερο ποσοστό, 35,33%, των απασχολούμενων γυναικών το 1987 συγκεντρώνεται στη γεωργία, την κτηνοτροφία κ.τ.λ. και ακολουθεί η κατηγορία των τεχνιτών, χειρωνακτών κ.τ.λ. με ποσοστό 14,1%. Το 1991 έχουμε αλλαγή της κατάστασης με τις απασχολούμενες στην γεωργία, την κτηνοτροφία κ.τ.λ. που αποτελούν το 26,65% να υπερτερούν έναντι των άλλων κατηγοριών να έπονται όμως οι υπάλληλοι γραφείου – διοικητικό προσωπικό και το προσωπικό επιστημόνων, τεχνιτών, ελεύθερων επαγγελματιών

Από τη σύγκριση της συμμετοχής των δύο φύλων στα διάφορα επαγγέλματα παρατηρούμε ότι τα ποσοστά των γυναικών είναι χαμηλότερα από αυτά των αντρών. Ιδιαίτερα σε διευθυντικές και διοικητικές θέσεις οι γυναίκες έχουν ελάχιστη συμμετοχή (12,5% και 13,2% το 1987 και 1991 αντίστοιχα) σε σχέση με τους άντρες.

Πίνακας 7 .

ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΚΑΤΑ ΕΥΡΥΤΕΡΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ				
	Κατανομή απασχολούμενων γυναικών κατά ευρύτερη επαγγελματική κατηγορία		Ποσοστό συμμετοχής γυναικών στις ευρύτερες επαγγελματικές κατηγορίες	
	1987	1991	1987	1991
Προσωπικό επιστημόνων, τεχνικών, ελευθέρων επαγγελματιών	13,39	16,63	39,45	43,48
Διευθυντές και διοικητικά στελέχη	0,73	0,65	12,52	13,21
Διοικητικό προσωπικό	13,98	17,13	49,94	49,34
Εμπορικό προσωπικό και πωλητές	10,92	13,06	35,61	36,80
Εργαζόμενες στις υπηρεσίες	11,45	11,42	42,36	41,80
Αγρότες, κτηνοτρόφοι, ιχθυοκαλλιεργητές	35,33	26,65	44,92	40,32
Τεχνίτες, χειρονακτικές, οδηγοί μηχανημάτων	14,10	14,25	16,55	16,28
Πρόσωπα μη δυνάμενα να καταταγούν κατ' επαγγ.	0,09	0,21	5,36	10,09

Πηγή : Ε.Σ.Υ.Ε. ΕΡΕΥΝΑ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ 1987, 1991

4.1.4 Κατάσταση απασχόλησης και επίπεδο εκπαίδευσης

Ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι διαφοροποιήσεις των ποσοστών απασχόλησης και ανεργίας ανάλογα με το επίπεδο μόρφωσης και το πώς είναι κατανομημένα τα δύο φύλα στις διάφορες βαθμίδες εκπαίδευσης.(Πίνακες 1-6 Παραρτήματος).

Η βασική υπεροχή των κοριτσιών στα γενικά και τα ενιαία πολυκλαδικά λύκεια (54,9% και 54,3%), αντισταθμίζεται από τη μειωμένη παρουσία τους στα τεχνικά – επαγγελματικά λύκεια (44,8%) και την ελλιπέστατη συμμετοχή τους στις τεχνικές – επαγγελματικές σχολές (22,22%). Όσον αφορά τα εκκλησιαστικά λύκεια δεν επιτρέπεται η εισαγωγή κοριτσιών.

Η συμμετοχή αγοριών και κοριτσιών στο σύνολο της ανώτερης και ανώτατης εκπαίδευσης δεν παρουσιάζει σημαντική διαφοροποίηση. Υπάρχει όμως εμφανής διαφορά στην κατανομή των κοριτσιών στα διάφορα τμήματα των σχολών.

Τα κορίτσια εξακολουθούν να προτιμούν τις ανθρωπιστικές και παιδαγωγικές σχολές ενώ τα αγόρια τις τεχνολογικές. Η πλειοψηφία των φοιτητών των φιλοσοφικών και παιδαγωγικών σχολών είναι γυναίκες ενώ η γυναικεία παρουσία είναι ιδιαίτερα μειωμένη στις τεχνολογικές σχολές.

Στους πίνακες 8 και 9 που ακολουθούν, φαίνεται η συμμετοχή των γυναικών στα ανώτερα και ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα για τα ακαδημαϊκά έτη 1985-86 και 1989-90.

Πίνακας 8

Ακαδ. έτη	Τ.Ε.Ι.		
	Σύνολο	Γυναίκες	
'85-'86	52.732	24.609	46,7%
'89-'90	73.240	34.184	46,7%

ΠΗΓΗ : 1^η ΕΘΝΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ 1981-1991

Πίνακας 9

Ακαδ. έτη	Α.Ε.Ι.		
	Σύνολο	Γυναίκες	
'85-'86	110.917	52.950	47,8%
'89-'90	117.260	61.754	52,7%

ΠΗΓΗ : 1^η ΕΘΝΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ 1981-1991

Το 1991 από τις 1225,7 χιλιάδες γυναίκες οι 6,2 χιλιάδες έχουν μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών, οι 171,8 χιλιάδες πτυχίο ανώτατης σχολής και οι 67,1 χιλιάδες πτυχίο Τεχνικής επαγγελματικής σχολής.

Από τις 4316000 γυναίκες το 59% έχει χαμηλό μορφωτικό επίπεδο (απολυτήριο στοιχειώδους εκπαίδευσης, δεν έχουν τελειώσει την στοιχειώδη εκπαίδευση ή δεν πήγαν καθόλου σχολείο) και ως επί το πλείστον δεν ανήκει στο εργατικό δυναμικό. Από τις γυναίκες πτυχιούχους τεχνικών σχολών, ανώτατων σχολών και κατόχους μεταπτυχιακών τίτλων το 13,9% είναι άνεργες. Το μεγαλύτερο όμως ποσοστό ανεργίας συγκεντρώνουν όσες έχουν τελειώσει την Στοιχειώδη ή Μέση εκπαίδευση

(20%), όπως εμφανίζεται στον παρακάτω Πίνακα 10 (τα μεγέθη είναι σε χιλιάδες

Πίνακας 10.

ΕΠΙΠΕΔΟ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ					
	Γενικό σύνολο	Εργατικό δυναμικό			Μη εργατικό δυναμικό
		Σύνολο	Απασχολούμενοι	Ανεργοί	
ΘΗΛΕΙΣ	4316,6	1406,0	1225,7	180,3	2910,6
Έχουν μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών	8,3	6,8	6,2	0,6	1,4
Πτυχιούχοι ανώτατων σχολών	251,0	190,9	171,8	19,2	60,1
Φοίτησαν ή φοιτούσαν σε Ανώτατη σχολή	88,3	11,3	7,0	4,3	77,0
Πτυχιούχοι Ανωτ. Τεχνικών Επαγγ. Σχολών	112,1	81,1	67,1	13,9	31,0
Έχουν απολυτήριο Μέσης εκπαίδευσης	849,3	383,5	305,8	77,6	465,8
Έχουν τελειώσει την Γ' τάξη εξατάξιου σχολείου Μ.Ε.	462,2	93,4	75,6	17,7	368,9
Έχουν απολυτήριο Στοιχειώδους εκπαίδευσης	1713,2	515,7	473,9	41,7	1197,6
Δεν έχουν τελειώσει την Στοιχειώδη εκπαίδευση	532,6	91,0	86,8	4,2	441,6
Δεν πήγαν καθόλου σχολείο	299,5	32,4	31,4	1,0	267,1

ΠΗΓΗ : Ε.Σ.Υ.Ε. ΕΡΕΥΝΑ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ 1991

Βλέπουμε ότι η κατάσταση της απασχόλησης βρίσκεται σε άμεση συνάρτηση με το επίπεδο εκπαίδευσης. Το ίδιο παρατηρείται και για τους άντρες όχι όμως σε τόσο μεγάλο βαθμό. Ενδιαφέρον παρουσιάζει, τέλος, το γεγονός ότι μόνο το 46% των γυναικών παίρνει την κατάρτιση που επιθυμεί.

Η εξέλιξη του επιπέδου μόρφωσης των γυναικών από το 1981 έως το 1991 φαίνεται στον Πίνακα 11. Όπως βλέπουμε τα ποσοστά των πτυχιούχων Ανώτατων σχολών, των φοιτητών σε Ανώτερες σχολές, των

πτυχιούχων Ανώτερων Τεχνικών Επαγγελματικών σχολών και των κατόχων απολυτηρίου Μέσης Εκπαίδευσης αυξάνονται, ενώ τα ποσοστά των χαμηλότερων βαθμίδων εκπαίδευσης μειώνονται.

Πίνακας 11.

Επίπεδο εκπαίδευσης πληθυσμού 15 ετών και άνω κατά φύλο 1981, 1985, 1987			
ΑΝΤΡΕΣ	1981	1985	1991
Σύνολο	100	100	100
Έχουν μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών	-	-	0,5
Πτυχιούχοι Ανωτάτων Σχολών	6,8	7,6	8,7
Φοίτησαν ή φοιτούν σε Ανώτατες Σχολές	2,3	2,4	2,3
Πτυχιούχοι Αν. Τεχν. Επαγ. Σχολών	-	-	4,2
Έχουν απολυτήριο Μέσης Εκπαίδευσης	14,3	16,5	19,3
Έχουν ενδεικτικό Γ' τάξεως Μέσης Εκπ.	11,7	12,2	13,3
Απολυτήριο Δημοτικού	49,1	48,7	41,1
Ενδεικτικό μιας τάξης Δημοτικού	12,1	10,0	8,4
Δεν πήγε καθόλου σχολείο	3,7	2,7	2,3
ΓΥΝΑΙΚΕΣ			
Σύνολο	100	100	100
Έχουν μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών	-	-	0,2
Πτυχιούχοι Ανωτάτων Σχολών	3,6	4,3	5,8
Φοίτησαν ή φοιτούν σε Ανώτατες Σχολές	1,5	1,9	2,0
Πτυχιούχοι Αν. Τεχν. Επαγ. Σχολών	-	-	2,6
Έχουν απολυτήριο Μέσης Εκπαίδευσης	15,6	17,9	19,7

Έχουν ενδεικτικό Γ' τάξεως Μέσης Εκπ.	8,4	9,2	10,7
Απολυτήριο Δημοτικού	43,1	43,4	39,7
Ενδεικτικό μιας τάξης Δημοτικού	15,3	13,8	12,3
Δεν πήγε καθόλου σχολείο	12,4	9,4	6,9

ΠΗΓΗ: Ε.Σ.Υ.Ε., Έρευνα Εργατικού Δυναμικού 1981,1985, 1991.

Τέλος, σημαντικό είναι να αναφέρουμε ότι δύο στους τρεις αναλφάβητους είναι γυναίκες (ποσοστό 66%), το 12,3% του γυναικείου πληθυσμού 15 ετών και πάνω έχει ενδεικτικό μιας τάξης δημοτικού, ενώ το 6,9% του γυναικείου πληθυσμού της χώρας άνω των 15 ετών δεν πήγε καθόλου σχολείο, σύμφωνα με στοιχεία του 1991.

4.1.5 Οι αμοιβές κατά φύλο

Στο σημείο αυτό θα αναφερθούμε λίγο στις αμοιβές των γυναικών. Οι μέσοι όροι των αποδοχών τους είναι χαμηλότεροι των αντρών τα έτη 1981, 1985 και 1991. Το 1991 οι αμοιβές κατά κατηγορία διαφέρουν από 20% μέχρι 29%. Το 1981 οι διαφορές αυτές κυμαίνονται από 30,3% έως 42,8%. (βλ. Πίνακα 12). Την εξεταζόμενη περίοδο η σχέση των αποδοχών των γυναικών προς αυτές των αντρών βελτιώθηκε. Βλέπουμε όμως ότι η τάση βελτίωσης της σχέσης δεν είναι σταθερή και ότι αυτή επιδεινώθηκε συγκριτικά με το 1985 για την κατηγορία των εργατριών.

4.2 1993 – 1999

Οι γυναίκες αποτελούν το 1999 περισσότερο από το 40,2% του Εργατικού Δυναμικού και το 37,4% των απασχολούμενων (όπως είδαμε πιο πριν τα αντίστοιχα ποσοστά για το 1991 ήταν 35,7% και 33,7%). Επίσης αποτελούν το 61,4% των ανέργων, το 65,3% των ανέργων μακράς διάρκειας (τα αντίστοιχα ποσοστά το 1991 ήταν 68% και 65%). Η ανεργία των γυναικών είναι 17,9% ενώ των αντρών 7,6%, όπως φαίνεται στον παρακάτω Πίνακα 13.

Πίνακας 13. : ΒΑΣΙΚΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ 1999

		Άντρες	Γυναίκες
Ποσοστό συμμετοχής στο εργατικό δυναμικό		63,2	39,2
Δείκτης απασχόλησης		58,4	32,2
Ανεργία		7,6	17,9
Ανεργία Μ.Δ. (ποσοστό επί των ανέργων)		52,6	62,1
Σύνολο		Άντρες	Γυναίκες
Εργατικό δυναμικό	100	59,8	40,2
Απασχολούμενοι	100	62,6	37,4
Άνεργοι	100	38,6	61,4
Άνεργοι Μ.Δ.	100	34,7	65,3
Μη οικονομικά ενεργοί	100	35,8	64,2

ΠΗΓΗ: Ε.Σ.Υ.Ε. ΕΡΕΥΝΑ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ 1999

(βλ .Παράρτημα Πίνακα 7)

Η συμμετοχή των γυναικών στο εργατικό δυναμικό παρουσιάζει αύξηση 17,2% την περίοδο 1993-1999 ενώ των αντρών αυξάνεται κατά 3,4%.

Η αύξηση του ενεργού πληθυσμού οφείλεται κυρίως στην αύξηση της συμμετοχής των γυναικών στο εργατικό δυναμικό. Οι 263.000 επιπλέον γυναίκες στο σύνολο της αύξησης των 350.000 ατόμων ισοδυναμεί με το 75%.

Πίνακας 14.

ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΗΛΙΚΙΑΣ 15 ΕΤΩΝ ΚΑΙ ΑΝΩ ΚΑΤΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΚΑΙ ΗΛΙΚΙΑ 1993, 1999								
	Απασχολούμενοι		Ανεργοί		Μη οικονομικά ενεργοί		Σύνολο	
	1993	1999	1993	1999	1993	1999	1993	1999
15-19	30374	23773	31638	28969	313864	305111	375876	357854
20-24	126512	35822	69068	82662	171519	145732	367100	364216
25-29	183668	208590	43775	68503	135461	105876	362904	382970
30-44	531364	650227	66755	109887	438814	392745	1036933	1152859
45-64	394229	440286	21645	40289	915565	814083	1331439	1294658
65+	32672	27534	198	141	849791	919446	882662	947120
ΣΥΝΟΛΟ	1300707	1486233	233679	330451	2892812	2682993	4427199	4499677

ΠΗΓΗ: Ε.Σ.Υ.Ε. ΕΡΕΥΝΑ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ 1993, 1999

Τα ποσοστά συμμετοχής κατά φύλλο διαμορφώνονται το 1999 σε 39,2% για τις γυναίκες και 63,2% για τους άντρες.

Σύμφωνα με τον Πίνακα 14 το ποσοστό συμμετοχής των γυναικών αυξάνεται την περίοδο 1993-1999 σημαντικά σε όλες τις ηλικιακές ομάδες από 20 έως 65 χρόνων και μειώνεται στις ομάδες 15 έως 19 χρόνων και

άνω των 65 χρόνων. Η σημαντικότερη αύξηση του ποσοστού συμμετοχής των γυναικών, κατά 10 ποσοστιαίες μονάδες, παρουσιάζεται στην ηλικιακή ομάδα 25 έως 29 χρόνων, η συμμετοχή της οποίας από 63% το 1993 γίνεται 73% το 1999.

4.2.1 Χαρακτηριστικά της ανεργίας των γυναικών

Το ποσοστό της ανεργίας των γυναικών αυξήθηκε την εξεταζόμενη περίοδο κατά 2,7% και από 15,2% έφτασε 17,9%. Η ανεργία των αντρών αυξήθηκε κατά 1,2% και έφτασε το 7,6%.

Οι άνεργες γυναίκες αυξήθηκαν κατά 38% και έφτασαν τις 322.000. Αντίστοιχα, οι άντρες άνεργοι αυξήθηκαν κατά 23% και έφτασαν 202.000.

Το 33% του συνόλου των άνεργων γυναικών, το 1999, είναι μεταξύ 30 και 44 χρόνων και το 13% είναι 45 έως 64 χρόνων. Τα αντίστοιχα ποσοστά στους άντρες είναι 26% και 19,5%.

Η σημαντικότερη μεταβολή κατά ηλικιακές ομάδες των ανέργων την περίοδο 1993-1999 είναι η αύξηση των ανέργων γυναικών της ηλικιακής ομάδας 45 έως 64 χρόνων κατά 94%. Πολύ σημαντική αύξηση παρουσίασαν και άλλες δύο ηλικιακές ομάδες ανέργων γυναικών όπως φαίνεται στον Πίνακα 14 . Οι άνεργες της ομάδας 30 έως 44 χρόνων αυξήθηκε κατά 58% και αυτές μεταξύ 25 και 29 χρόνων κατά 45%. Η μεγαλύτερη μεταβολή στους άντρες παρουσιάζεται στην ομάδα 25 έως 29 χρόνων και είναι 37%. Η μόνη ομάδα που παρουσιάζει μείωση είναι οι γυναίκες 15 έως 19 χρόνων, μείωση του πληθυσμού της ομάδας κατά 10%, λόγω της πολύ υψηλής ανεργίας της ομάδας,(56%), η οποία αποθαρρύνει την αναζήτηση εργασίας πιθανώς και επειδή τα νεαρά κορίτσια συνεχίζουν τις σπουδές τους. Τα αγόρια της αντίστοιχης ηλικίας έχουν ανεργία 28%.

Το 1999 από το σύνολο των ανέργων γυναικών το 51% αναζητάει για πρώτη φορά εργασία (νέες άνεργες). Το αντίστοιχο ποσοστό για τους άντρες είναι 40%. Το σημαντικότερο χαρακτηριστικό της κατανομής αυτής είναι το ποσοστό των γυναικών από 30 έως 44 χρόνων που αναζητάει για πρώτη φορά εργασία, 21,4%, και αυτό άνω των 45 χρόνων, που 4,3% του συνόλου. Τα αντίστοιχα ποσοστά για τους άντρες είναι 10,9% και 0,5%. Το 46% των γυναικών αυτών είναι απόφοιτοι Λυκείου και το 47% των αντρών. Επίσης το 27,8% των γυναικών και το 27,4 των αντρών έχουν ανώτερο ή ανώτατο επίπεδο εκπαίδευσης .

Το 62% των ανέργων γυναικών είναι άνεργες για διάστημα μεγαλύτερο των 12 μηνών όπως και το 53% των αντρών. Ο ρυθμός μεταβολής της ανεργίας μακράς διάρκειας των αντρών είναι υψηλότερος αυτού των γυναικών. Το 48% των ανέργων γυναικών μεγάλης διάρκειας και το 49% των ανέργων αντρών μεγάλης διάρκειας είναι άνω των 30 χρόνων.

4.2.2 Μεταβολές στην κατάσταση απασχόλησης των γυναικών

Την περίοδο 1993-1999 τα βασικότερα στοιχεία μεταβολής της απασχόλησης των γυναικών είναι:

- Η αύξηση της συμμετοχής των γυναικών στο εργατικό δυναμικό.
- Η αύξηση της απασχόλησης των γυναικών.
- Η όλο και μεγαλύτερη συμμετοχή των γυναικών στον τριτογενή τομέα, η μείωση της απασχόλησής τους στον πρωτογενή και δευτερογενή τομέα.

- Η βελτίωση του επιπέδου εκπαίδευσης των οικονομικά ενεργών γυναικών
- Η αύξηση της απασχόλησης των γυναικών σε όλες τις επαγγελματικές κατηγορίες που παρουσιάζουν αύξηση, με ρυθμούς ταχύτερους από αυτούς των αντρών.

Από την παράθεση των στατιστικών στοιχείων που ακολουθεί φαίνεται ότι η θέση της γυναίκας στην αγορά εργασίας παρουσιάζεται ποσοτικά βελτιωμένη, σχεδόν σε όλους τους δείκτες, την περίοδο 1993-1999.

Την εξεταζόμενη περίοδο δημιουργήθηκαν συνολικά περίπου 357.000 θέσεις εργασίας στον τριτογενή τομέα και μειώθηκαν κατά 137.000 οι θέσεις εργασίας στη γεωργία και τον δευτερογενή τομέα. Η απόλυτη μεταβολή στις θέσεις απασχόλησης την περίοδο αυτή είναι 220.000 και η αύξηση των θέσεων απασχόλησης των γυναικών αντιπροσωπεύει το 78% της αύξησης αυτής. Η απόλυτη αύξηση της απασχόλησης των γυναικών την περίοδο 1993-1999 είναι 13,3% ενώ των αντρών είναι 1,9%.

Το τελευταίο έτος, 1998-1999, οι γυναίκες κατέλαβαν 10.300 νέες θέσεις εργασίας ενώ οι άντρες απασχολούμενοι μειώθηκαν κατά 37.700.

Το ποσοστό απασχόλησης των γυναικών παρουσιάζει αύξηση 2,4 ποσοστιαίων μονάδων, από 29,8% το 1993 στο 32,2% το 1999, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό των αντρών παρουσιάζει μείωση 2,1 ποσοστιαίων μονάδων, από 60,5% το 1993 στο 58,4% το 1999.

4.2.3 Μεταβολές στην κλαδική σύνθεση της απασχόλησης των γυναικών

Την εξεταζόμενη περίοδο παρουσιάζεται μείωση των απασχολούμενων γυναικών στη γεωργία κατά 46.000 θέσεις, στον δευτερογενή τομέα κατά 8.000 θέσεις και αύξηση της απασχόλησης των γυναικών στον τριτογενή τομέα κατά 226.000 θέσεις εργασίας.

Πίνακας 15.

ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΕΣ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΚΑΤΑ ΜΟΝΟΨΗΦΙΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ , 1999				
	1993		1999	
	σύνολο	%	σύνολο	%
Γεωργία, κτηνοτροφία, θήρα και δασοκομία	778428	20,92	293115	19,72
Αλιεία	15426	0,41	964	0,06
Ορυχεία και λατομεία	19344	0,52	1188	0,08
Μεταποιητικές βιομηχανίες	579499	15,58	172045	11,58
Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος φυσικού αερίου και νερού	39605	1,06	7046	0,47
Κατασκευές	261438	7,03	4551	0,31
Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευή αυτοκινήτων	588106	15,81	259383	17,45
Ξενοδοχεία και εστιατόρια	203362	5,47	109421	7,36
Μεταφορές αποθήκευση και επικοινωνίες	248949	6,69	39082	2,63
Ενδιάμεσοι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί	81206	2,18	44623	3,00
Διαχείριση ακίνητης περιουσίας, εκμισθώσεις και επιχειρ	139606	3,75	86985	5,85
Δημόσια διοίκηση και άμυνα, υποχρεωτική κοινωνική ασφάλ	267122	7,18	93237	6,27
Εκπαίδευση	200699	5,39	148100	9,96
Υγεία και κοινωνική μέριμνα	154968	4,17	119026	8,01
Άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών υπέρ του κοινωνικ	117226	3,15	60173	4,05

Ιδιωτικά νοικοκυριά που απασχολούν οικιακό προσωπικό	23805	0,64	47006	3,16
Ετερόδοκοι οργανισμοί και όργανα	1390	0,04	288	0,02
Σύνολο	372017	100,00	148623	100,0
	9		3	0

ΠΗΓΗ: Ε.Σ.Υ.Ε. 1993, 1999

(Βλ. Παράρτημα Πίνακα 8 και 9)

Το 1999 οι γυναίκες απασχολούνται κατά 19% στη γεωργία, κατά 13% στο δευτερογενή τομέα και κατά 68% στον τριτογενή τομέα. Για τους άντρες τα αντίστοιχα ποσοστά απασχόλησης είναι 16% στη γεωργία, 28% στον δευτερογενή τομέα και 55% στον τριτογενή τομέα.

Η απασχόληση των γυναικών κατά των 1999 στον τριτογενή τομέα επικεντρώνεται στο «Χοντρικό και Λιανικό Εμπόριο» με ποσοστό συμμετοχής στη συνολική απασχόληση της τάξης του 17,5% στην «Εκπαίδευση» με ποσοστό συμμετοχής στη συνολική απασχόληση της τάξης του 10% στην «Υγεία και Κοινωνική Πρόνοια» με ποσοστό της τάξης του 8%, στα «Ξενοδοχεία και Εστιατόρια» με ποσοστό συμμετοχής στη συνολική απασχόληση της τάξης του 7% και στη «Δημόσια Διοίκηση» με ποσοστό συμμετοχής στη συνολική απασχόληση της τάξης του 6,4%.

Η μεγαλύτερη αύξηση της απασχόλησης των γυναικών ανά κλάδο, παρουσιάζεται στο κλάδο «Προσωπικό σε ιδιωτικά νοικοκυριά» και είναι της τάξης του 138%. Ακολουθεί η «Διαχείριση ακίνητης περιουσίας, εκμισθώσεις και επιχειρηματικές δραστηριότητες με αύξηση 58%, οι «Ενδιάμεσοι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί» με 37% και οι «Μεταφορές, αποθηκεύσεις και επικοινωνίες» με αύξηση 28%. Οι υπόλοιποι κλάδοι παρουσιάζουν αύξηση της τάξης 18% έως 27% και ο κλάδος της «Δημόσιας Διοίκησης, Άμυνας και Υποχρεωτικής Ασφάλισης» 11,6%.

4.2.4 Μεταβολές στην απασχόληση κατά ευρύτερη επαγγελματική κατηγορία

Η γυναικεία απασχόληση αυξήθηκε σε όλες τις επαγγελματικές κατηγορίες που παρουσιάζουν αύξηση, με ρυθμούς ταχύτερους από αυτούς των αντρών, ιδιαίτερα αυτή των «Τεχνολόγων, Τεχνικών και Βοηθών» (66%), η κατηγορία των «Απασχολούμενων στην Παροχή Υπηρεσιών και Πωλητές» (33%), η κατηγορία των «Επιστημόνων, Ελεύθερων Επαγγελματιών» (27%) και αυτή των «Ανειδίκευτων Εργατριών, Χειρωνακτών και μικροεπαγγελματιών» κατά 25%.

Πίνακας 16.

ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΕΣ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΚΑΤΑ ΜΟΝΟΨΗΦΙΕΣ ΟΜΑΔΕΣ ΑΤΟΜΙΚΩΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ 1999		
	ΣΥΝΟΛΟ	ΓΥΝΑΙΚΕΣ
Μέλη των βουλευτικών σωμάτων	405433	96375
Επιστημονικά και καλλιτεχνικά επαγγέλματα	485093	223721
Τεχνολόγοι, τεχνικοί βοηθοί	261659	121166
Υπάλληλοι γραφείου	422135	241153
Απασχολούμενοι στην παροχή υπηρεσιών-πωλήσεων	535178	271981
Ειδικευμένοι γεωργοί, κτηνοτρόφοι, δασοκόμοι	691811	288300
Ειδικευμένοι τεχνίτες	665256	92246
Χειριστές σταθερών βιομηχ. Εγκαταστάσεων, μηχανημάτων	305383	26376
Ανειδίκευτοι εργάτες, μικροεπαγγελματίες	229530	121225
Άτομα μη δυνάμενα να καταταγούν	38893	3684
ΣΥΝΟΛΟ	4040371	1486233

ΠΗΓΗ: Ε.Σ.Υ.Ε. ΕΡΕΥΝΑ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ 1999

ποσοστό συμμετοχής στη συνολική απασχόληση της τάξης του 8,3% και στους «Τεχνολόγους και Τεχνικούς» με ποσοστό 8,2%.

4.2.5 Κατάσταση απασχόλησης και επίπεδο εκπαίδευσης

Το επίπεδο εκπαίδευσης του συνόλου του πληθυσμού και ιδιαίτερα των οικονομικά ενεργών έχει βελτιωθεί σημαντικά την εξεταζόμενη περίοδο. Οι ομάδες πληθυσμού με ανώτερο επίπεδο εκπαίδευσης έχουν αυξηθεί σημαντικά ενώ οι ομάδες στο χαμηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης παρουσιάζουν μείωση. Όπως παρουσιάζεται στον Πίνακα 17 που ακολουθεί, η ομάδα με την μεγαλύτερη μεταβολή είναι η μικρή πληθυσμιακή ομάδα, των γυναικών που κατέχουν διδακτορικό δίπλωμα κατά 275%. Το ίδιο ισχύει για τους άντρες της κατηγορίας αυτής, οι οποίοι αυξάνονται κατά 142%. Η επόμενη σημαντικότερη μεταβολή είναι η αύξηση των γυναικών που έχουν πτυχίο Ανώτερης Τεχνικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης κατά 136% και των αντρών κατά 98%. Οι γυναίκες κάτοχοι πτυχίου ΑΕΙ αυξάνονται κατά 34% και οι άντρες κατά 18%.

Πίνακας 17.

ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΠΟΥ ΕΧΕΙ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΟΥ, ΚΑΤΑ ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΦΥΛΟ, 1993-1999		
	Άντρες	Γυναίκες
Έχουν ολοκληρώσει ή οριστικά διακόψει	6,0	5,7
Διδακτορικό ή μεταπτυχιακός τίτλος	142,4	275,4
Πτυχίο Ανωτάτων Σχολών	18,5	34,5
Φοίτηση σε ΑΕΙ (τουλαχ. 1 χρόνο) αλλά δεν πήρε πτυχίο	-15,4	-6,7
Πτυχίο Αν. Τεχν. Επαγ. Εκπαίδευσης	98,2	136,4
Απολυτήριο Μέσης Εκπαίδευσης	21,2	12,7
Απολυτήριο 3-ταξ. Μέσης Εκπαίδευσης	14,9	10,0
Απολυτήριο Δημοτικού	-11,7	-7,8
Μερικές τάξεις Δημοτικού	-20,3	-17,7
Δεν πήγε καθόλου σχολείο	0,2	-0,4

ΠΗΓΗ: Ε.Σ.Υ.Ε., Έρευνα Εργατικού Δυναμικού 1993, 1999.

Επεξεργασία: ΚΕΘΙ

Και στα δύο φύλα παρουσιάζεται μείωση του πληθυσμού που έχει απολυτήριο Δημοτικού ή χαμηλότερη εκπαίδευση, καθώς και των φοιτητών/τριών που εγκαταλείπουν το Πανεπιστήμιο.

Η μεταβολή που παρατηρείται την εξεταζόμενη περίοδο σε σχέση με τη συμμετοχή των γυναικών στο εργατικό δυναμικό κατά επίπεδο εκπαίδευσης είναι η συνεχώς μειούμενη συμμετοχή των κατόχων απολυτηρίου Δημοτικού ή χαμηλότερου επιπέδου εκπαίδευσης.

Πίνακας 18.

ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΩΝ ΚΑΤΑ ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΦΥΛΟ, 1999				
			Μεταβολή 1993- 1999	
	Αντρες	Γυναίκες	Αντρες	Γυναίκες
ΣΥΝΟΛΟ	100,0	100,0	1,9	13,3
Διδακτορικό ή μεταπτυχιακός τίτλος	0,7	0,5	0,4	0,4
Πτυχίο Ανωτάτων Σχολών	13,6	17,9	2,1	3,2
Πτυχίο Αν. Τεχν. Επαγ. Εκπαίδευσης	10,0	14,2	4,8	7,5
Απολυτήριο Μέσης Εκπαίδευσης	29,1	27,5	4,2	1,5
Απολυτήριο 3-ταξ. Μέσης Εκπαίδευσης	12,5	7,3	1,3	0,8
Απολυτήριο Δημοτικού	31,4	28,5	-11,1	-10,0
Μερικές τάξεις Δημοτικού	1,9	2,7	-1,4	-2,5
Δεν πήγε καθόλου σχολείο	0,8	1,4	-0,2	-0,9

ΠΗΓΗ: Ε.Σ.Υ.Ε., Έρευνα Εργατικού Δυναμικού 1993, 1999.

Επεξεργασία: ΚΕΘΙ

Η κατανομή των οικονομικά ενεργών και των απασχολούμενων γυναικών, σε σχέση με το επίπεδο εκπαίδευσης, παρουσιάζει μεγαλύτερα ποσοστά στις υψηλότερες βαθμίδες εκπαίδευσης από αυτή των αντρών και αντιστρόφως. Το 1999 το 33% των απασχολούμενων γυναικών και το 34% των απασχολούμενων αντρών είναι κάτοχοι απολυτηρίου Δημοτικού ή χαμηλότερου επιπέδου εκπαίδευσης (το 63% αυτής της κατηγορίας και για τα δύο φύλα, είναι άνω των 45 χρόνων). Το 18% των απασχολούμενων γυναικών και το 14% των απασχολούμενων αντρών είναι κάτοχοι πτυχίου

Πανεπιστημίου. Το 14% και 10% αντίστοιχα έχουν πτυχίο Ανώτερης Επαγγελματικής Εκπαίδευσης. Και για τα δύο επίπεδα εκπαίδευσης η τάση αύξησης είναι μεγαλύτερη για τις γυναίκες. Η τάση αυτή θα ενταθεί καθώς οι απασχολούμενες γυναίκες με υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης είναι πολύ περισσότερες στις μικρότερες ηλικιακές ομάδες των απασχολούμενων, όπως παρουσιάζεται στον πίνακα που ακολουθεί.

Στην ομάδα των απασχολούμενων 20-24 χρόνων οι γυναίκες με επίπεδο υποχρεωτικής εκπαίδευσης ή χαμηλότερο αποτελούν μόνο το 15% του συνόλου των γυναικών, ενώ για τους άντρες το αντίστοιχο ποσοστό είναι διπλάσιο , 30%. Στην ομάδα των 45-64 χρόνων τα αντίστοιχα ποσοστά είναι 65% και 59%, και στην ηλικία των 65 και άνω οι γυναίκες με υποχρεωτική ή χαμηλότερη εκπαίδευση αποτελούν το 94% και οι αντίστοιχοι άντρες το 84%, όπως παρατηρείται στον ακόλουθο Πίνακα 19.

Πίνακας 19.

ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΩΝ ΚΑΤΑ ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ, ΗΛΙΑΚΕΣ ΟΜΑΔΕΣ ΚΑΙ ΦΥΛΟ, 1999				
Επίπεδο εκπαίδευσης	ΕΤΩΝ			
	25-29	30-44	45-64	65+
ΑΝΤΡΕΣ	100	100	100	100
Κάτοχοι απολυτηρίου Λυκείου ή ανώτερο επίπεδο	69,5	52,9	40,7	16,2
Υποχρεωτική εκπαίδευση ή κατώτερο επίπεδο	30,5	37,1	59,3	83,8
ΓΥΝΑΙΚΕΣ	100	100	100	100
Κάτοχοι απολυτηρίου Λυκείου ή ανώτερο επίπεδο	84,7	69,0	34,6	5,9
Υποχρεωτική εκπαίδευση ή κατώτερο επίπεδο	15,3	31,0	65,4	94,1

ΠΗΓΗ: Ε.Σ.Υ.Ε., ΕΡΕΥΝΑ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ 1999.

ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ: ΚΕΘΙ

4.2.6 Μεταβολές στην απασχόληση σε σχέση με τη θέση στην επιχείρηση

Η κατανομή κατά θέση στην επιχείρηση των ασχολούμενων αντρών και γυναικών παρουσιάζεται στο πίνακα που ακολουθεί. Το σύνολο των μεταβολών στις κατηγορίες των απασχολούμενων γυναικών κατά θέση είναι θετικό, με την έννοια ότι αυξάνονται όλες οι κατηγορίες της αμειβόμενης εργασίας και μειώνονται τα αμειβόμενα συμβοηθούντα μέλη οικογενειακής επιχείρησης. Τη σημαντικότερη μεταβολή αποτελεί η μείωση των συμβοηθούντων στην εκατοστιαία κατανομή των απασχολούμενων γυναικών κατά θέση στην επιχείρηση και αντιστοιχεί σε μείωση του ποσοστού της κατηγορίας κατά 7,2% σε 18%. Αντίστοιχα αυξάνονται όλες οι λοιπές κατηγορίες και κυρίως οι μισθωτές κατά 6,3%.

Το 1999 το 70% των συμβοηθούντων μη αμειβόμενων βοηθών οικογενειακών επιχειρήσεων είναι γυναίκες, από 73% που ήταν το 1993.

Πίνακας 20.

ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΩΝ ΚΑΤΑ ΘΕΣΗ ΣΤΗΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΚΑΙ ΦΥΛΟ, 1999				
	ΑΝΔΡΕΣ	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	Μεταβολή 1993-1999	
			ΑΝΔΡΕΣ	ΓΥΝΑΙΚΕΣ
ΣΥΝΟΛΟ	100%	100%	2.1%	13.4%
Εργοδότης/τρια	10.2%	3.2%	0.5%	0.5%
Αυτοαπασχολούμενος/η	28.7%	17.5%	-4.4%	0.5%
Μισθωτός/η	56.5%	61.3%	4.2%	6.3%
Βοηθός στην οικογ. επιχείρηση	4.7%	18.0%	-0.4%	-7.2%

Πηγή: ΕΣΥΕ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού 1993, 1999
Επεξεργασία: ΚΕΘΙ

Σε απόλυτη αύξηση, η κατηγορία των μισθωτών παρουσιάζει τη μεγαλύτερη μεταβολή, κατά 187.000 θέσεις περίπου. Ως ποσοστό αύξησης ή μείωσης της κατηγορίας, η κατηγορία των εργοδοτριών παρουσιάζει τη μεγαλύτερη απόλυτη μεταβολή αφού αυξάνεται κατά 34% με δεύτερη την κατηγορία των συμβοηθούσων μελών, που μειώνονται κατά 19%.

Από τον Πίνακα 21 φαίνεται ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των βοηθών στην οικογενειακή επιχείρηση έχει χαμηλή μόρφωση και το ίδιο συμβαίνει με τις αυτοαπασχολούμενες χωρίς προσωπικό. Αντίθετα από τις μισθωτές βλέπουμε ότι το μεγαλύτερο μέρος έχουν ανώτερη ή ανώτατη εκπαίδευση και από τις αυτοαπασχολούμενες με προσωπικό υπερτερούν αυτές με μέση εκπαίδευση.

Πίνακας 21.

ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΚΑΤΑ ΘΕΣΗ ΣΤΗΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΚΑΙ ΕΠΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ, 1999			
	Ανώτερη/τατη εκπαίδευση	Μέση εκπαίδευση	Χαμηλή εκπαίδευση
Αυτοαπασχολούμενη με προσωπικό	30,94%	39,14%	29,91%
Αυτοαπασχολούμενη χωρίς προσωπικό	21,06%	26,21%	52,74%
Μισθωτή	43,84%	39,58%	16,59%
Βοηθός στην οικογ. επιχείρηση	6,06%	27,56%	66,38%

ΠΗΓΗ: Ε.Σ.Υ.Ε. ΕΡΕΥΝΑ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ 1999

Από τις συμβοηθούσες και μη αμειβόμενες, που αποτελούν το 1/5 περίπου των απασχολούμενων γυναικών το 1999, το 61% απασχολείται στη γεωργία, το 17% στο κλάδο του εμπορίου, 10% στον κλάδο των εστιατορίων – ξενοδοχείων και το 9% στη βιοτεχνία – βιομηχανία. Οι διαφοροποιήσεις στη παραπάνω κατανομή, σε σχέση με το 1993, είναι

σημαντικές και ακολουθούν τη γενική τάση κατανομής της απασχόλησης στους κλάδους. Η κατανομή των γυναικών σε σχέση με την θέση στην επιχείρηση ανάμεσα στις υπόλοιπες κατηγορίες των κλάδων είναι πιο ομαλά μοιρασμένη. (βλ. Πίνακα 10 Παραρτήματος).

Η κατανομή των βοηθών οικογενειακών επιχειρήσεων κατά ηλικιακές ομάδες και φύλο παρουσιάζει μια συστηματικότητα (παρατηρείται και το 1988), η οποία συνίσταται στη μεγάλη συγκέντρωση αντρών συμβοηθούντων στις μικρές ομάδες ηλικιών έως 29 χρόνων, ενώ στις μεγαλύτερες η συντριπτική πλειοψηφία είναι γυναίκες. Συγκεκριμένα, στη ηλικιακή ομάδα 20-24 χρόνων η κατανομή των συμβοηθούντων μελών κατά φύλο είναι 32% γυναίκες και 68% άντρες, ενώ στην ομάδα 45-64 χρόνων είναι 93% γυναίκες και 7% άντρες.

Πίνακας 22.

ΗΛΙΚΙΑΚΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΚΑΤΑ				
ΘΕΣΗ ΣΤΟ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ - 1999				
	Αυτοαπασχολο ύ-μενες με προσωπικό	Αυτοαπασχολο ύ-μενες χωρίς προσωπικό	Μισθωτέ ς	Βοηθοί σε οικογενειακ ές
15-19	0	0,31	1,44	3,65
20-24	1,85	3,23	11,91	6,95
25-29	8,68	8,90	17,58	8,22
30-44	49,51	37,94	48,24	33,55
45-64	38,08	45,73	20,52	42,71
65+ ετών	1,87	3,89	0,32	4,92
Σύνολο	100,00	100,00	100,00	100,00

ΠΗΓΗ: Ε.Σ.Υ.Ε. ΕΡΕΥΝΑ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ 1999

4.2.7 Μερική απασχόληση

Σημαντικό κομμάτι της γυναικείας εργασίας αποτελεί και η μερική απασχόληση, η οποία καθιερώθηκε με το νόμο το 1990.

Θεωρητικά η εφαρμογή της ήταν ανέκαθεν δυνατή με βάση την αρχή της ελευθερίας των συμβάσεων, στη πράξη όμως, μέχρι το τέλος της δεκαετίας του '80 οι συμβάσεις μερικής απασχόλησης ήταν μάλλον σπάνιο φαινόμενο.

Η καθιέρωσή τους στοχεύει κυρίως στη πιο εύκολη πρόσβαση στην εργασία για συγκεκριμένες ομάδες όπως οι γυναίκες και οι νέοι.

Στο Πίνακα 23 φαίνεται η εξέλιξη της μερικής απασχόλησης κατά φύλο (1991-'93-'95-'97). Την περίοδο 1991-1997 η γυναικεία πλήρης απασχόληση αυξήθηκε περισσότερο από 10% ενώ το αντίστοιχο ποσοστό της μερικής απασχόλησης είναι περίπου 30%. Δηλαδή από τις 145933 θέσεις εργασίας οι 27.657 (19%) είναι θέσεις μερικής απασχόλησης

Πίνακας 23.

**Εξέλιξη της μερικής και πλήρης απασχόλησης κατά φύλο
1991,93,95,97**

	1991		1993		1995		1997	
	Απ. Αρ.	%	Απ. Αρ.	%	Απ. Αρ.	%	Απ. Αρ.	%
Σύνολο απασχολού	363243 7	100, 0	372017 9	100, 0	382380 9	100, 0	385405 5	100,0
Με πλήρη απασχόλησ	349283 8	96,2	355787 1	95,6	363926 4	95,2	367542 1	95,4
Με μερική απασχόλησ	139599	3,8	162308	4,4	184545	4,8	178634	4,6
Αντρες	240678 4	100, 0	241947 0	100, 0	245222 2	100, 0	243898 0	100,0
Με πλήρη απασχόλησ	235508 1	97,9	235711 3	97,4	238323 0	97,2	237558 1	97,4
Με μερική απασχόλησ	51703	2,1	62359	2,6	68993	2,8	63399	2,6
Γυναίκες	122565 2	100, 0	130070 7	100, 0	137158 6	100, 0	141507 6	100,0
Με πλήρη απασχόλησ	113775 8	92,8	120075 8	92,3	125603 4	91,6	129984 1	91,8
Με μερική απασχόλησ	87895	7,2	99949	7,7	115552	8,4	115235	8,2

**ΠΗΓΗ: Ε.Σ.Υ.Ε. ΕΡΕΥΝΑ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ
1991,1993,1995,1997**

Από τον Πίνακα 23 παρατηρούμε ότι το 1995 με μερική απασχόληση εργάζονται 184.545 άτομα που στην πλειοψηφία τους είναι γυναίκες (62,6%). Στη συνολική απασχόληση συμμετέχουν με ποσοστό 36% και κατά συνέπεια υπεραντιπροσωπεύονται ανάμεσα στους

απασχολούμενους με μερική απασχόληση. Μόνο το 2,8% των αντρών απασχολούνται μερικώς, το αντίστοιχο ποσοστό για τις γυναίκες είναι 8,4%. Βλέπουμε επίσης ότι στις περισσότερες ηλικιακές ομάδες οι γυναίκες μερικώς απασχολούμενες υπερτερούν αριθμητικά των αντρών.

Πίνακας 24.

Απασχολούμενοι με μερική απασχόληση κατά φύλο και ομάδες ηλικιών, 1995

	Σύνολο		Άντρες		Γυναίκες	
	Απ. Αρ.	%	Απ. Αρ.	%	Απ. Αρ.	%
Σύνολο	184545	100,0	68993	100,0	115552	100,0
14 ετών	522	0,3	351	0,5	171	0,1
15-19 ετών	10272	5,6	5214	7,6	5058	4,4
20-24 ετών	19134	10,4	8725	12,6	10409	9,0
25-29 ετών	25053	13,6	8416	12,2	16637	14,4
30-44 ετών	50375	27,3	14298	20,7	36078	31,2
45-64 ετών	57953	31,4	20074	29,1	37879	32,8
65+ ετών	21236	11,5	11915	17,3	9321	8,1

ΠΗΓΗ: Ε.Σ.Υ.Ε. ΕΡΕΥΝΑ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ 1995

Το 1999 το 10,5% του συνόλου των απασχολούμενων γυναικών δηλώνει ότι απασχολείται με μερική απασχόληση. Το αντίστοιχο ποσοστό των αντρών είναι της τάξης του 3,3%. Από αυτές τις γυναίκες όμως μόνο το 43% είναι μισθωτές, άρα η μερική απασχόληση περιορίζεται στο 4,5% του συνόλου των απασχολούμενων γυναικών και στο 1,1% των αντρών (1998). Από τις γυναίκες που δηλώνουν ότι απασχολούνται μερικώς, μόνο το 33% δεν επιθυμούσε να εργαστεί με πλήρη απασχόληση το 1999. Από

το σύνολο των μερικώς απασχολούμενων, το 63% είναι γυναίκες και 37% άντρες. Το τελευταίο έτος, 1998-1999, η μεταβολή των μερικώς απασχολούμενων παρουσιάζει σημαντική αύξηση του συνόλου των αντρών με μερική απασχόληση κατά 6,7% και μείωση των γυναικών της τάξης του 2,6%.

Η κατανομή του συνόλου (εργοδότες, αυτοαπασχολούμενες, μισθωτές, συμβοηθούμενα μέλη) των απασχολούμενων γυναικών με πλήρη και μερική απασχόληση παρουσιάζει μεγάλη διαφοροποίηση όσον αφορά το επίπεδο εκπαίδευσής τους, όπως φαίνεται στο επόμενο διάγραμμα. Στην περίπτωση των μερικώς απασχολούμενων η πλειονότητα των γυναικών, 57%, έχει επίπεδο υποχρεωτικής εκπαίδευσης ή χαμηλότερο. Επίσης σημειώνουμε ότι από τις μερικώς απασχολούμενες με πτυχίο ΑΕΙ και Ανώτερης Τεχνικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης το 58% και 41% αντιστοίχως απασχολείται στους κλάδους της εκπαίδευσης και της υγείας. Περίπου το 70% όσον κατέχουν μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών και εργάζονται με μερική απασχόληση απασχολούνται στους κλάδους της εκπαίδευσης και της υγείας.

Όσο χαμηλότερο είναι το επίπεδο εκπαίδευσης των απασχολούμενων τόσο μεγαλύτερο είναι το ποσοστό των μερικώς απασχολούμενων, με εξαίρεση όσες κατέχουν μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών. Από τις απασχολούμενες που δεν πήγαν καθόλου σχολείο το 21% εργάζεται με μερική απασχόληση ενώ από τις πτυχιούχους ΑΕΙ μόνο το 8%.

4.2.8 Αμοιβές κατά φύλο

Οι μέσοι όροι των αποδοχών των γυναικών εξακολουθούν να είναι χαμηλότεροι αυτών των αντρών.

Την εξεταζόμενη περίοδο (1993-1999) η σχέση των αποδοχών των γυναικών προς αυτές των αντρών στους περισσότερους κλάδους βελτιώθηκε και σε μερικούς επιδεινώθηκε, υπό την έννοια ότι η διαφορά του μέσου όρου των αμοιβών κατά φύλο μειώθηκε ή αυξήθηκε.

Οι δύο κλαδικές κατηγορίες στις οποίες αυξήθηκε η διαφορά των αμοιβών κατά φύλο, συμπεριλαμβάνονται στους μονοψήφιους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας «Παροχή ρεύματος, φυσικού αερίου, νερού» και «Ενδιάμεσοι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί», η οποίοι παρουσίασαν αύξηση της απασχόλησης των γυναικών κατά 11% και 37% αντίστοιχα, και μάλιστα μεγαλύτερη στα ανώτερα επαγγέλματα.

Η διαφορά στους μέσους όρους των αμοιβών παρουσιάζεται σε όλους τους κλάδους και κυμαίνεται, το 1998, από 5,6% στους υπάλληλους του λιανικού εμπορίου έως και 37,2% στους υπαλλήλους των ασφαλιστικών εταιριών (βλ. Πίνακα 25).

Πίνακας 25.

ΜΕΣΟΙ ΟΡΟΙ ΑΠΟΔΟΧΩΝ ΚΑΤΑ ΚΛΑΔΟ ΚΑΙ ΦΥΛΟ, 1998- ΣΧΕΣΗ ΑΜΟΙΒΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ / ΑΝΤΡΩΝ				
ΚΛΑΔΟΣ ΟΙΚΟΝ. ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ Σ	ΣΥΝΟΛ Ο	ΑΝΤΡΕ Σ	ΓΥΝΑΙΚΕ Σ	ΑΜΟΙΒΕΣ ΓΥΝ. ΩΣ % ΑΜΟΙΒΩ Ν ΑΝΔΡ.
ΜΕΣΟΙ ΟΡΟΙ ΜΗΝΙΑΙΩΝ ΑΠΟΔΟΧΩΝ ΕΡΓΑΤΩΝ				
ΣΤΙΣ ΑΣΦΑΛΕΙΕΣ	406548	521112	327467	62,8
ΣΤΙΣ ΤΡΑΠΕΖΕΣ	486333	536601	314738	76,8
ΣΤΟ ΧΟΝΔΡΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ	333675	352069	293839	83,5
ΣΤΟ ΛΙΑΝΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ	250324	267870	236207	94,4
ΣΤΑ ΟΡΥΧΕΙΑ	437580	472857	331684	70,1
ΣΤΟΝ ΗΛΕΚΤΡΙΣΜΟ & ΥΔΡΕΥΣΗ	474911	523928	330860	63,1
ΣΤΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ - ΒΙΟΤΕΧΝΙΑ	428799	462529	326668	71,1

ΠΗΓΗ : 4η-5η ΕΘΝΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

4.2.9 Απασχόληση στο Δημόσιο Τομέα.

Βασική μεταβολή στην απασχόληση των γυναικών στο Δημόσιο Τομέα αποτελεί η αύξηση του αριθμού των γυναικών σε όλους τους τομείς του δημόσιου τομέα. Η αναλογική υπεροχή των γυναικών πτυχιούχων ΑΕΙ παρατηρείται σε όλες τις κατηγορίες κατά έτη υπηρεσίας, εκτός από τις

γυναίκες 31 έως 35. Το ίδιο βεβαίως ισχύει και στη κατανομή κατά ηλικιακές ομάδες.

Το ποσοστό των γυναικών διαφοροποιείται στους διάφορους τομείς του συνόλου του δημόσιου τομέα. Οι γυναίκες αποτελούν το 41% περίπου του μόνιμου προσωπικού των Δημόσιων Υπηρεσιών, το 66% των μόνιμων υπαλλήλων των ΝΠΔΔ (υγεία-πρόνοια), το 28% των μόνιμων υπαλλήλων ΟΤΑ και το 21% του μόνιμου προσωπικού των ΚΝΠΔ.¹

4.3 2000 – 2005

Οι βασικοί δείκτες απασχόλησης φαίνονται στον Πίνακα 26.

Πίνακας 26.

2005

	Άντρες	Γυναίκες
Ανεργία	5,8%	15,2%
Ανεργία μακράς διάρκειας	46,4%	61,4%
Εργατικό δυναμικό	59,3%	40,7%
Απασχολούμενοι	61,8%	38,2%
Άνεργοι	35,7%	64,3%
Άνεργοι μακράς διάρκειας	29,6%	70,4%

ΠΗΓΗ: Ε.Σ.Υ.Ε. ΕΡΕΥΝΑ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ 2005

(βλ. Πίνακα 11 Παραρτήματος).

Το 2005 οι γυναίκες αποτελούν το 40,7 του εργατικού δυναμικού και το 38,2 των απασχολούμενων (τα αντίστοιχα ποσοστά το 1999 ήταν 40,2% και 37,4%). Η ίδια ομάδα αποτελεί το 64,3% των άνεργων και το 70,4% των άνεργων μακράς διάρκειας, όπως συμπεραίνουμε από τον Πίνακα 26. Η ανεργία όμως των γυναικών φαίνεται μειωμένη (15,2%) σε σχέση με αυτή του 1999 (17,9%).

4.3.1 Χαρακτηριστικά ανεργίας των γυναικών

Πάνω από το 60% των άνεργων και των άνεργων νέων μέχρι 29 ετών είναι γυναίκες (64,3% και 63,2% αντίστοιχα), το 70,4% των μακροχρόνια άνεργων καθώς και το 73,5% των νεοεισερχόμενων άνεργων

είναι γυναίκες, ενώ η αναλογία τους στους άνεργους που έχουν εργαστεί στο παρελθόν πλησιάζει το 57%.

Σύμφωνα με τον Πίνακα 27 τα υψηλότερα ποσοστά ανεργίας για τις γυναίκες πλήττουν τις ηλικίες 20-24 ετών και 25-29 ετών.

Πίνακας 27.

ΠΟΣΟΣΤΑ ΑΝΕΡΓΙΑΣ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΚΑΤΑ ΗΛΙΚΙΑ		
	2000	2005
Σύνολο	8,19	3,59
15-19 ετών	22,95	18,2
20-24 ετών	22,24	21,17
25-29 ετών	35,44	41,53
30-44 ετών	11,09	15,19
45-64 ετών	0,09	0,26

ΠΗΓΗ: Ε.Σ.Υ.Ε. ΕΡΕΥΝΑ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ 2005

Βλέπουμε ότι το ποσοστό ανεργίας μειώθηκε για τις τρεις πρώτες κατηγορίες και αυξήθηκε για τις υπόλοιπες.

Την ίδια περίοδο παρατηρούμε ότι οι νέοι άνεργοι αποτελούν το 49,7% του συνόλου των ανέργων γυναικών το 2000 ενώ το ίδιο ποσοστό το 2005 είναι μειωμένο στα 43,7%, εξακολουθεί όμως να είναι αρκετά μεγάλο. Φαίνεται επίσης ότι το μεγαλύτερο μέρος των ανέργων γυναικών είναι μακροχρόνια άνεργες με διάρκεια αναζήτησης εργασίας πάνω από 1 χρόνο, όπως φαίνεται στον Πίνακα 28. Το ποσοστό αυτό φτάνει για τις γυναίκες το 61,3% (το 1999 ήταν 62%) και για τους άντρες το 46,4% (το 1999 ήταν 53%). Αυτό είναι ένδειξη της μεγάλης εισόδου των γυναικών

στην αγορά εργασίας και της σχετικής αδυναμίας της αγοράς να τις απορροφήσει.

Πίνακας 28.

ΧΡΟΝΟΣ ΑΝΑΖΗΤΗΣΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	2000	2002	2003	2004	2005
Τώρα θα αρχίσει να	0,3	0,7	0,3	0,9	0,7
< 1 μήνα	2,3	2,4	3,1	3,2	3,8
1-2 μήνες	6,4	7	6,9	7,1	7,8
3-5 μήνες	12,2	13,4	11,5	12,6	9,8
6-11 μήνες	16,3	18,8	15,7	19,6	16,3
>12 μήνες	62,4	57,8	62,3	56,4	61,3
Σύνολο	100	100	100	100	100
Νέοι	49,7	42,1	43,9	43,1	43,7

ΠΗΓΗ: Ε.Σ.Υ.Ε. ΕΡΕΥΝΑ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ 2005

4.3.2 Μεταβολές στην κλαδική σύνθεση της απασχόλησης των γυναικών

Την περίοδο 2000-2005 βλέπουμε ότι οι απασχολούμενες στην γεωργία εξακολουθούν να μειώνονται (κατά 65762 θέσεις), όπως και την προηγούμενη περίοδο, αποτελώντας όμως ακόμα το 19,7% του συνόλου των απασχολούμενων γυναικών (Πίνακας 29).

Πίνακας 29.

ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΕΣ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΚΑΤΑ ΜΟΝΟΨΗΦΙΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ 2000, 2005				
	2000		2005	
	Σύνολο	Γυναίκες	Σύνολο	Γυναίκες
Γεωργία, κτηνοτροφία, θήρα και δασοκομία	700903	297110	530406	231348
Αλιεία	11949	1559	14180	1576
Ορυχεία και λατομεία	18610	1087	17747	1076
Μεταποιητικές βιομηχανίες	571540	170563	560322	152733
Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος φυσικού αερίου και νερού	40102	8337	37689	6794
Κατασκευές	295874	5357	367273	6586
Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευή αυτοκινήτων, οχ	702121	261329	782136	316017
Ξενοδοχεία και εστιατόρια	272768	115040	304111	136507
Μεταφορές αποθήκευση και επικοινωνίες	254470	42361	267735	48266
Ενδιάμεσοι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί	107981	51324	113050	56140
Διαχείριση ακίνητης περιουσίας, εκμισθώσεις και επιχειρηματικές δραστηριότητες	197196	88130	289222	135925
Δημόσια διοίκηση και άμυνα, υποχρεωτική κοινωνική ασφάλ	301333	96690	343641	111357
Εκπαίδευση	249776	151970	312365	189912
Υγεία και κοινωνική μέριμνα	188219	122465	220205	141717
Άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών υπέρ του κοινωνικ	132114	57278	153609	75102
Ιδιωτικά νοικοκυριά που	52643	49615	67632	65041

απασχολούν οικιακό προσωπικό				
Ετερόδοικοι οργανισμοί και όργανα	279		614	
Σύνολο	409787 5	1520214	438193 6	1676095

ΠΗΓΗ: Ε.Σ.Υ.Ε. ΕΡΕΥΝΑ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ 2005

Οι κατηγορίες που παρατηρούμε μείωση της απασχόλησης των γυναικών, εκτός από την γεωργία, είναι αυτές των ορυχείων, των μεταποιητικών βιομηχανιών και της παροχής ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου και νερού με την τελευταία να παρουσιάζει ποσοστιαία μείωση 18,6% (Πίνακας 30).

Πίνακας 30.

ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΕΣ ΜΕΤΑΒΟΛΕΣ ΤΗΣ ΚΛΑΔΙΚΗΣ ΣΥΝΘΕΣΗΣ 2000, 2005	
	%
Γεωργία, κτηνοτροφία, θήρα και δασοκομία	19,7
Αλιεία	1,1
Ορυχεία και λατομεία	-1,1
Μεταποιητικές βιομηχανίες	10,4
Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος φυσικού αερίου και νερού	-18,6
Κατασκευές	22,9
Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευή αυτοκινήτων, οχ	20,9
Ξενοδοχεία και εστιατόρια	18,6
Μεταφορές αποθήκευση και επικοινωνίες	13,9
Ενδιάμεσοι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί	9,3
Διαχείριση ακίνητης	54,2

περιουσίας, εκμισθώσεις και επιχειρηματικές δραστηριότητες	
Δημόσια διοίκηση και άμυνα, υποχρεωτική κοινωνική ασφάλ	15,1
Εκπαίδευση	24,9
Υγεία και κοινωνική μέριμνα	15,7
Άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών υπέρ του κοινωνικ	31,1
Ιδιωτικά νοικοκυριά που απασχολούν οικιακό προσωπικό	29,1
Ετερόδοκοι οργανισμοί και όργανα	-

ΠΗΓΗ: Ε.Σ.Υ.Ε. ΕΡΕΥΝΑ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ 2005

Προς την διαχείριση ακίνητης περιουσίας, τις εκμισθώσεις και άλλες επιχειρηματικές δραστηριότητες φαίνεται να υπάρχει μεγαλύτερη ροπή με ποσοστιαία μεταβολή της τάξης του 54,2%. Ενώ ακολουθούν οι «Άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών» με μεταβολή 31,1%, η εκπαίδευση με μεταβολή 24,9% και το Χονδρικό και Λιανικό εμπόριο με 20,9%.

Το 2005 οι γυναίκες απασχολούνται κατά 14% περίπου στην γεωργία κατά 16% στον δευτερογενή τομέα και κατά 70% περίπου στον τριτογενή τομέα (τα αντίστοιχα ποσοστά για το 1999 ήταν 19%, 13% και 68%).

4.3.3 Μεταβολές στην απασχόληση κατά ευρύτερη επαγγελματική κατηγορία

Την περίοδο που εξετάζουμε εδώ βλέπουμε ότι η γυναικεία απασχόληση παρουσιάζει αύξηση σε όλες τις επαγγελματικές κατηγορίες. Σε μερικές από αυτές ξεπερνάει την αντίστοιχη των αντρών όπως στη κατηγορία «Υπάλληλοι Γραφείου», «Απασχολούμενοι στην παροχή υπηρεσιών και πωλητές» και «Ανειδίκευτοι εργάτες, μικροεπαγγελματίες». Από ότι βλέπουμε στον Πίνακα 31 η κατηγορία στην οποία συμμετέχουν με το μικρότερο ποσοστό είναι αυτή των ειδικευμένων τεχνιτών. Η μεγαλύτερη αύξηση του ποσοστού συμμετοχής παρατηρείται επίσης στην ίδια κατηγορία (7,8%).

Πίνακας 31.

ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΕΣ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΚΑΤΑ ΜΟΝΟΨΗΦΙΕΣ ΟΜΑΔΕΣ ΑΤΟΜΙΚΩΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ 2000, 2005						
	2000			2005		
	Γυναίκες	Σύνολο	%	Γυναίκες	Σύνολο	%
Μέλη των βουλευτικών σωμάτων	102523	407915	25,1	116234	451276	25,7
Επιστημονικά και καλλιτεχνικά επαγγέλματα	225663	480772	46,9	291342	608461	47,8
Τεχνολόγοι, τεχνικοί βοηθοί	129848	273789	47,4	171397	342078	50,1
Υπάλληλοι γραφείου	262623	459846	57,1	287741	498719	57,6
Απασχολούμενοι στην παροχή υπηρεσιών- πωλήσεων	266558	530175	50,2	324687	611354	53,1
Ειδικευμένοι γεωργοί, κτηνοτρόφοι, δασοκόμοι	293971	699291	42,0	225449	525352	42,9
Ειδικευμένοι τεχνίτες	86952	6556499	1,3	61752	676006	9,1
Χειριστές σταθερών βιομηχ. Εγκαταστάσεων, μηχανημάτων	29087	314621	9,2	32794	323801	10,1
Ανειδίκευτοι εργάτες, μικροεπαγγελματίες	120013	233910	51,3	158822	283968	55,9
Άτομα μη δυνάμενα να καταταγούν	2975	41059	7,2	5876	60922	9,6
ΣΥΝΟΛΟ	1520214	4097875	37,0	1676095	4381936	38,2

ΠΗΓΗ: Ε.Σ.Υ.Ε. ΕΡΕΥΝΑ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ 2005

Το σύνολο των απασχολούμενων γυναικών μοιράζεται ως επί το πλείστον στις κατηγορίες «Απασχολούμενοι στην παροχή υπηρεσιών και πωλητές» (ποσοστό 19,3%, αυξημένο κατά 1,8% από το 2000), «Επιστημονικά και καλλιτεχνικά επαγγέλματα» (ποσοστό 17,1%, μειωμένο κατά 0,2% από το 2000) και «Ειδικευμένοι γεωργοί, κτηνοτρόφοι» (ποσοστό 13,4%, μειωμένο κατά 5,9% από το 2000).

4.3.4 Κατάσταση απασχόλησης και επίπεδο εκπαίδευσης

Το 2005 βλέπουμε ότι το επίπεδο κατάρτισης των γυναικών έχει ανέβει , με τις κατόχους Διδακτορικού ή Μεταπτυχιακού τίτλου , Πτυχίο Ανώτατων Σχολών , Πτυχίο Ανώτερης Τεχνικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Απολυτήριο Μέσης Εκπαίδευσης να έχουν αυξηθεί σε σχέση με αυτές της προηγούμενης δεκαετίας. Το 41% έχει χαμηλό μορφωτικό επίπεδο (δεν πήγε σχολείο, παρακολούθησε μερικές τάξεις δημοτικού ,ή έχει απολυτήριο δημοτικού), μειωμένο κατά 6% από το 1999 (περίπου 47%). Οι κατηγορίες αυτές έχουν ποσοστό ανεργίας 17,2% δηλαδή 2,8%, όπως προκύπτει από τον Πίνακα 32, λιγότερο από την προηγούμενη περίοδο. Η κατηγορία που πλήττεται περισσότερο από την ανεργία είναι αυτή των κατόχων απολυτηρίου Μέσης Εκπαίδευσης με ποσοστό 37% και ακολουθούν οι πτυχιούχοι Ανώτερης Τεχνικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης με 27,3% .

Πίνακας 32.

Πληθυσμός ηλικίας 15 ετών και άνω, κατά κατάσταση απασχόλησης, επίπεδο εκπαίδευσης & φύλο, 2005 Β τρίμηνο Σύνολο Χώρας					
ΦΥΛΟ ΘΗΛΕΙΣ					
		Κατάσταση απασχόλησης			Σύνολο
		Απασχολούμενοι	Ανεργοί	Μη οικονομικά ενεργοί	
ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	Διδακτορικό ή Μεταπτυχιακός τίτλος	23.999	2.615	2.373	28.986
	Πτυχίο Ανωτάτων Σχολών	330.884	38.561	99.926	469.371
	Φοίτηση σε ΑΕΙ(τουλαχ. 1 χρόνο) αλλά δεν πήρε πτυχίο	461		497	957
	Πτυχίο Ανώτερης Τεχν.Επαγ. Εκπαίδευσης	307.429	63.951	87.325	458.705
	Απολυτήριο Μέσης Εκπαίδευσης	509.277	111.830	667.320	1.288.427
	Απολυτήριο 3-ταξ Μέσης Εκπαίδευσης	134.122	31.452	343.338	508.913
	Απολυτήριο Δημοτικού	347.480	48.905	1.091.141	1.487.526
	Μερικές τάξεις Δημοτικού	13.328	1.331	221.703	236.362
	Δεν πήγε καθόλου σχολείο	9.114	1.388	184.813	195.315
Σύνολο		1.676.095	300.032	2.698.436	4.674.563

ΠΗΓΗ: Ε.Σ.Υ.Ε. ΕΡΕΥΝΑ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ 2005

Πιο συγκεκριμένα για τις κατόχους Διδακτορικών ή Μεταπτυχιακών τίτλων, τις πτυχιούχους Ανώτατων Σχολών και Σχολών Ανώτερης Τεχνικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης, τις κατόχους απολυτηρίου Μέσης Εκπαίδευσης και απολυτηρίου 3-τάξιας Μέσης Εκπαίδευσης που πλήττεται περισσότερο από την ανεργία είναι αυτή των 30-44 ετών. Για όσες έχουν απολυτήριο Δημοτικού, η κατηγορία 45-64 παρουσιάζει μεγαλύτερα

ποσοστά ανεργίας, ενώ για όσες δεν πήγαν καθόλου σχολείο πλήττονται οι γυναίκες που είναι 25 έως 29 χρονών (Πίνακας 33).

Πίνακας 33 : Ανεργοί κατά ομάδες ηλικιών, φύλο και επίπεδο εκπαίδευσης, Β τρίμηνο 2005								
ΦΥΛΟ ΘΗΛΕΙΣ								
		Ομάδες ηλικιών						Σύνολο
		15-19	20-24	25-29	30-44	45-64	65+	
ΕΠΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	Διδακτορικό ή Μεταπτυχιακός τίτλος		384	650	1,581			2,615
	Πτυχίο Ανωτάτων Σχολών		6,071	13,484	16,393	2,613		38,561
	Πτυχίο Ανώτερης Τεχν.Επαγ. Εκπαίδευσης	233	14,861	20,448	23,912	4,496		63,951
	Απολυτήριο Μέσης Εκπαίδευσης	7,902	26,538	22,210	44,712	10,288	181	111,830
	Απολυτήριο 3-ταξ Μέσης Εκπαίδευσης	1,982	4,521	3,118	16,043	5,571	218	31,452
	Απολυτήριο Δημοτικού	533	2,165	3,203	21,216	21,543	246	48,905
	Μερικές τάξεις Δημοτικού		261		378	692		1,331
	Δέν πήγε καθόλου σχολείο	122		409	359	376	121	1,388
Σύνολο		10,772	54,801	63,521	124,594	45,578	766	300,032

ΠΗΓΗ: Ε.Σ.Υ.Ε. ΕΡΕΥΝΑ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ 2005

4.3.5 Μεταβολές στην απασχόληση σε σχέση με τη θέση στην επιχείρηση

Οι μεταβολές στις κατηγορίες των απασχολούμενων γυναικών κατά θέση στο επάγγελμα είναι θετικές για τις κατηγορίες των εργοδοτών με ποσοστό 0,3% και την κατηγορία των μισθωτών με ποσοστιαία μεταβολή από το 2000 έως το 2005 6,9% που αποτελεί και την μεγαλύτερη. Οι βοηθοί οικογενειακών επιχειρήσεων μειώθηκαν κατά 6% αποτελώντας έτσι το 2005 το 11,2% του συνόλου των γυναικών στις επιχειρήσεις. (Πίνακας 34).

Πίνακας 34.

ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΩΝ ΚΑΤΑ ΘΕΣΗ ΣΤΗΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΚΑΙ ΦΥΛΟ, 2005				
	ΑΝΤΡΕ Σ	ΓΥΝΑΙΚΕ Σ	Μεταβολή 2000-2005	
			ΑΝΤΡΕ Σ	ΓΥΝΑΙΚΕ Σ
ΣΥΝΟΛΟ	100%	100%		
Εργοδότης/τρια	10,5%	4,1%	-0,1%	0,3%
Αυτοαπασχολούμενος/ η χωρίς προσωπικό	25,4%	16,7%	2,8%	-1,2%
Μισθωτός/ή	60,8%	68%	-4,5%	6,9%
Βοηθός στην οικογ. Επιχείρηση	3,3%	11,2%	1,8%	-6%

ΠΗΓΗ: Ε.Σ.Υ.Ε. ΕΡΕΥΝΑ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ 2005

Η κατανομή των αυτοαπασχολούμενων γυναικών χωρίς προσωπικό, κατά ηλικιακές ομάδες παρουσιάζει μια αύξηση όσο ανεβαίνουμε την κλίμακα των ηλικιών με μεγαλύτερη συγκέντρωση στην κατηγορία των 45-64 ετών. Το ίδιο ακριβώς παρατηρείται και για την κατηγορία των βοηθών σε οικογενειακές επιχειρήσεις. Ενδιαφέρον επίσης παρουσιάζει το γεγονός

ότι στην ηλικιακή ομάδα 15-19 ετών των αυτοαπασχολούμενων με προσωπικό στο σύνολό τους (και τα δύο φύλα), το 75,8% είναι γυναίκες ενώ στις υπόλοιπες ηλικιακές ομάδες το ποσοστό πέφτει απότομα (14,4% στην αμέσως επόμενη ομάδα). Τέλος, για τους βοηθούς οικογενειακών επιχειρήσεων στην ηλικιακή κατηγορία 45-64 ετών, η συντριπτική πλειοψηφία είναι γυναίκες (91,2%).

Πίνακας 35.

ΗΛΙΚΙΑΚΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΚΑΤΑ ΘΕΣΗ ΣΤΟ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ . 2005				
	Αυτοαπασχολο ύ-μενες με προσωπικό	Αυτοαπασχολο ύ-μενες χωρίς προσωπικό	Μισθωτέ ς	Βοηθοί σε οικογενειακ ές
15-19	0,8%	0,2%	0,8%	1,8%
20-24	1,3%	1,9%	8,2%	5,1%
25-29	5,9%	7,9%	16,8%	8,7%
30-44	48,3%	37,7%	48,5%	36,6%
45-64	40,7%	49,0%	25,5%	43,8%
65+ ετών	3%	3,1%	0,2%	4%
Σύνολο	100%	100%	100%	100%

ΠΗΓΗ: Ε.Σ.Υ.Ε. ΕΡΕΥΝΑ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ 2005

Όπως φαίνεται στον Πίνακα 36 από τις αυτοαπασχολούμενες γυναίκες με προσωπικό, το μεγαλύτερο ποσοστό έχει ανώτερη ή ανώτατη μόρφωση και το 32,7% μέση. Βλέπουμε επίσης ότι από τις 1138889 μισθωτές γυναίκες το 2005 το 48,1% έχει ανώτερη ή ανώτατη μόρφωση και μόνο το 18,8% χαμηλή. Αντίθετα από τις 261453 γυναίκες που

απασχολούνται ως βοηθοί στην οικογενειακή επιχείρηση το 64,1% έχει τελειώσει την υποχρεωτική εκπαίδευση και μόνο το 9,9% έχουν πτυχίο ανώτερων ή ανώτατων σχολών.

Πίνακας 36.

ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΩΝ ΚΑΤΑ ΘΕΣΗ ΣΤΗΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΚΑΙ ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ, 2005			
	Ανώτερη/τατη εκπαίδευση	Μέση εκπαίδευση	Χαμηλή εκπαίδευση
Αυτοαπασχολούμενη με προσωπικό	42,2%	32,7%	25,1%
Αυτοαπασχολούμενη χωρίς προσωπικό	24,4%	22,1%	53,5%
Μισθωτή	48,1%	33,1%	18,8%
Βοηθός στην οικογ. Επιχείρηση	9,9%	25,4%	64,1%

ΠΗΓΗ: Ε.Σ.Υ.Ε. ΕΡΕΥΝΑ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ 2005

Από τις αυτοαπασχολούμενες με προσωπικό το μεγαλύτερο ποσοστό ανήκει στο Χονδρικό και στο Λιανικό εμπόριο αυξημένο από το 2000 που ήταν 21,1%. Στην γεωργία συναντάμε τις περισσότερες αυτοαπασχολούμενες χωρίς προσωπικό και για τα δύο έτη (2000, 2005) με τα αντίστοιχα ποσοστά να είναι 41,5% και 39,6%. Στην κατηγορία των μισθωτών γυναικών βλέπουμε ότι υπάρχει καλύτερη κατανομή μεταξύ των κλάδων, με το χονδρικό εμπόριο πάλι να συγκεντρώνει το μεγαλύτερο ποσοστό 15,1% και 17,5% για το 2000 και το 2005 αντίστοιχα και να ακολουθεί με μικρή διαφορά ο κλάδος της εκπαίδευσης. Στις συνβοηθούντες σε οικογενειακή επιχείρηση έχουμε μεγάλη συγκέντρωση στη γεωργία (62,7% το 2000 και 53,3% το 2005) και ακολουθεί ο κλάδος του λιανικού και χονδρικού εμπορίου. (βλέπε Πίνακα 12 Παραρτήματος)

4.3.6 Μερική απασχόληση

Το 2005 βλέπουμε επίσης (Πίνακας 38) ότι οι ηλικιακές ομάδες 30-44 ετών και 45-64 ετών έχουν αυξημένα ποσοστά συμμετοχής στην μερική απασχόληση έναντι των υπόλοιπων ηλικιακών ομάδων του ίδιου φύλου αλλά και των αντίστοιχων ηλικιακών ομάδων των αντρών.

Πίνακας 37.

Μερική και πλήρης απασχόλησης κατά φύλο , 2005		
	1991	
	Απ. Αρ.	%
Σύνολο απασχολούμενων	4381936	100,0
Με πλήρη απασχόληση	4170952	95,2
Με μερική απασχόληση	210984	4,8
Άντρες	2705841	100,0
Με πλήρη απασχόληση	2647709	97,8
Με μερική απασχόληση	58132	2,2
Γυναίκες	1676095	100,0
Με πλήρη απασχόληση	1523243	90,8
Με μερική απασχόληση	152852	9,2

ΠΗΓΗ: Ε.Σ.Υ.Ε. ΕΡΕΥΝΑ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ 2005

Πίνακας 38.

Απασχολούμενοι με μερική απασχόληση κατά φύλο και ομάδες ηλικιών, 2005

	Σύνολο		Άντρες		Γυναίκες	
	Απ. Αρ.	%	Απ. Αρ.	%	Απ. Αρ.	%
Σύνολο	210984	100,0	58132	100,0	152852	100,0
15-19 ετών	7768	3,7	3510	6,2	4258	2,7
20-24 ετών	25641	12,1	9646	16,4	15995	10,5
25-29 ετών	30145	14,3	8948	15,4	21198	13,9
30-44 ετών	76143	36,2	15983	27,5	60160	39,4
45-64 ετών	59851	28,3	13864	23,8	45986	30,1
65+ ετών	11436	5,4	6182	10,7	5254	3,4

Ενδιαφέρον τέλος παρουσιάζει το γεγονός ότι από τις 60863 απασχολούμενες γυναίκες οι 9932 (16,3%) θέλουν να αλλάξουν δουλειά επειδή ζητάνε εργασία με περισσότερες ώρες (Πίνακας 39). Το νούμερο αυτό επίσης αποτελεί το 60,3% του συνόλου των ατόμων (άντρες-γυναίκες) που επιθυμούν να βρουν άλλη δουλειά με περισσότερες ώρες.

Πίνακας 39.

Απασχολούμενοι που ζητούν εργασία κατά φύλο και λόγο

	Ζητά εργασία γιατί υπάρχει κίνδυνος ή αβεβαιότητα	Ζητά εργασία γιατί η εργασία είναι μεταβατική	Ζητά εργασία γιατί η τωρινή δεν είναι ανάλογη των προσόντων	Ζητά εργασία γιατί θέλει να εργαστεί περισσότερες ώρες	Ζητά εργασία γιατί θέλει μια εργασία με περισσότερες ώρες	Ζητά εργασία γιατί θέλει και 2 ^η εργασία	Ζητά εργασία γιατί επιθυμεί να έχει καλύτερες συνθήκες εργασίας	Ζητά εργασία για άλλους λόγους	Σύνολο
Σύνολο	14456	9656	10924	11456	16476	4569	47987	6162	121649
Άντρες	7375	4284	5004	5690	6543	2036	26814	3038	60786
Γυναίκες	7081	5372	5920	5765	9932	2533	21172	3088	60863

ΠΗΓΗ: Ε.Σ.Υ.Ε. ΕΡΕΥΝΑ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ 2005

4.3.7 Αμοιβές κατά φύλο

Το 2005 οι αμοιβές των γυναικών εξακολουθούν να είναι πιο χαμηλές από αυτές των αντρών. Η ψαλίδα βέβαια εξακολουθεί να κλείνει από δεκαετία σε δεκαετία. Σήμερα στις χαμηλές ηλικίες (20-30) οι διαφορές είναι μικρές αλλά αυξάνονται στις μέσες ηλικίες (30-40) και γίνονται μέγιστες στις ηλικίες 40-50. η διαφορά μεταξύ των μισθών των δύο φύλων κατά μέσο όρο κυμαίνεται περίπου στο 15%, ενώ οι γυναίκες κινδυνεύουν κατά 3% περισσότερο από τους άντρες να περιέλθουν σε κατάσταση φτώχειας. Το 2004 ο μέσος όρος μισθών των γυναικών ήταν 1785,66 € έναντι 2462,42 € των αντρών (η αμοιβή των γυναικών ήταν το 72,51% της αμοιβής των αντρών).

5.ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Η κρατική κοινωνική πολιτική κινείται σήμερα στο τρίπτυχο της απασχόλησης, της μείωσης των κοινωνικών και οικονομικών ανισοτήτων.

Στο σημείο αυτό θα παρουσιαστούν πολιτικές που έχουν κοινωνικό αντίκτυπο και σημασία, η καθαρά κοινωνική πολιτική και η πολιτική απασχόλησης.

1. ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Μια από τις βασικότερες επιδιώξεις του σύγχρονου κράτους είναι η ύπαρξη κοινωνικής συνοχής και η μείωση των κοινωνικών και οικονομικών ανισοτήτων. Αυτού του είδους οι πολιτικές του κράτους ονομάζονται κοινωνικές πολιτικές και είναι πολιτικές που εφαρμόζονται για την υποστήριξη των ασθενέστερων εισοδηματικών τάξεων. Στην Ελλάδα κοινωνικές πολιτικές εφαρμόζονται με βάση τα ψηφίσματα και τις αποφάσεις της ΕΕ. Άλλωστε η βελτίωση των όρων διαβίωσης και απασχόλησης των λαών των κρατών μελών αποτελεί βασικό μέλημα της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Κοινότητα και υπογραμμίζεται με έμφαση ήδη στο προοίμιο της Συνθήκης. Με τον όρο «κοινωνική πολιτική» νοείται το σύνολο των μέτρων εκείνων που αποβλέπουν στη βελτίωση των όρων διαβίωσης και εργασίας του εργατικού δυναμικού.

Αυτή η πολιτική άρχισε να λαμβάνει χώρα και να της δίνεται σημασία με την προσπάθεια ενοποίησης της αγοράς της ΕΕ κατά την δεκαετία του '80, όπου στην προσπάθεια επίτευξης των οικονομικών στόχων της ενιαίας αγοράς δεν θα έπρεπε να παραμεληθούν οι κοινωνικοί στόχοι και σκοποί. Τον Δεκέμβριο του 1989 ψηφίστηκε ο Ευρωπαϊκός χάρτης θεμελιωδών κοινωνικών δικαιωμάτων μέσα από τις αρχές του

οποίου καθορίζονται τα πρότυπα του εργατικού δικαίου και γενικότερα οι θέσεις εργασίας στην κοινωνία. Οι αρχές του κοινωνικού χάρτη είναι οι κάτωθι:

- Η ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων,
- Οι ίσες προσβάσεις στην απασχόληση,
- Η βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης και της εργασίας,
- Η κοινωνική προστασία,
- Η ελευθερία του συνεταιρίζεσθαι και οι συλλογικές διαπραγματεύσεις,
- Οι δυνατότητες επαγγελματικής κατάρτισης,
- Η ίση μεταχείριση ανδρών και γυναικών,
- Η πληροφόρηση, διαβούλευση και οι συμμετοχικές διαδικασίες των εργαζομένων,
- Η προστασία της υγείας και της ασφάλειας στον χώρο εργασίας,
- Η προστασία των παιδιών και των εφήβων, των ηλικιωμένων ατόμων και των ατόμων με ειδικές ανάγκες (ΑΜΕΑ).

Με την πράσινη βίβλο για την κοινωνική πολιτική του 1994 προσδιορίστηκαν οι ακόλουθες βασικές επιδιώξεις, στόχοι και στρατηγικές για την κοινωνική πολιτική της ΕΕ:

Όσον αφορά την αγορά εργασίας

- Την προσφορά απασχόλησης και κατάρτισης σε όσους επιζητούν απασχόληση,
- Την διατήρηση του εισοδήματος που προέρχεται από την εργασία,
- Την κοινωνική προστασία και τον αποκλεισμό,

- Την εγγύηση ενός ελάχιστου εισοδήματος,
- Την δημιουργία σχεδίου ένταξης όσων αποκλείονται από την

αγορά εργασίας

Όσον αφορά την ισότητα

- Την κατάργηση των διακρίσεων στην αγορά εργασίας,
- Την ένταξη νέων μέσα από εγγυήσεις απασχόλησης,
- Την μέριμνα υπέρ αδύναμων ομάδων,
- Τη λήψη μέτρων για τον συμβιβασμό της επαγγελματικής και

οικογενειακής ζωής.

Όσον αφορά την κατάρτιση

- Την απόκτηση νέων δεξιοτήτων σε ένα μεταβαλλόμενο οικονομικό και εργασιακό πλαίσιο,
- Τη λήψη μέτρων για τους νέους και τις ευπαθείς κοινωνικές ομάδες.

Όλες οι παραπάνω επιδιώξεις που είναι κοινές στα περισσότερα κράτη μέλη μπορούν να επιτευχθούν με την βελτίωση της κατάστασης της απασχόλησης, την καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού που αφορά τους νέους , τις γυναίκες και ορισμένες μειονεκτούσες ομάδες, όπως λόγου χάρη οι πρώην τοξικομανείς. Καθώς επίσης την ισότητα ευκαιριών ανδρών-γυναικών, με την ύπαρξη ποσοστώσεων, με τον συμβιβασμό οικογενειακών και επαγγελματικών υποχρεώσεων, με την ύπαρξη ισότητας των αμοιβών και την εγγύηση της εφαρμογής της αρχής της ισότητας. Η διασφάλιση, άλλωστε, «της ισότητας της αμοιβής μεταξύ ανδρών και γυναικών για όμοια εργασία της αυτής αξίας» που επιτάσσει το αρθ. 141 ΣυνθΕΚ, αποτελεί το πλέον θεαματικό αποτέλεσμα στον τομέα της κοινοτικής κοινωνικής πολιτικής.

Για τη βελτίωση των δυνατοτήτων απασχόλησης των εργαζομένων στην εσωτερική αγορά η Συνθήκη προβλέπει την ίδρυση του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου, με κύρια αποστολή τη χρηματοδότηση προγραμμάτων που έχουν στόχο την προώθηση της απασχόλησης, τη γεωγραφική και επαγγελματική κινητικότητα των εργαζομένων και τη διευκόλυνση της προσαρμογής στις μεταλλαγές της βιομηχανίας ιδίως μέσω της επαγγελματικής κατάρτισης και του επαγγελματικού προσανατολισμού.

2. ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ

Με τη διάσκεψη κορυφής της Λισσαβόνας το 2000, προσδιορίστηκαν οι στόχοι και οι επιδιώξεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη αύξηση των θέσεων απασχόλησης και την καταπολέμηση της ανεργίας. Στην εν λόγω διάσκεψη συμφωνήθηκε ότι οι παραπάνω στόχοι επιτυγχάνονται καλύτερα

- Όταν επιτευχθούν οι βασικές οικονομικές επιδιώξεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης και όταν αυξηθεί η ανάπτυξη των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ήτοι έχει εξέχουσα σημασία η οικονομική πολιτική,

- Όταν αυξηθεί η αποτελεσματικότητα της αγοράς εργασίας μέσα από την ανάληψη επιχειρηματικότητας και την επανένταξη μειονεκτουσών ομάδων σ' αυτήν και

- Με τον εκσυγχρονισμό των παραγωγικών δομών.

Οι σκοποί που προσδιορίστηκαν για την αγορά εργασίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην Λισσαβόνα, είναι οι κάτωθι:

- Η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και η επίτευξη της πλήρους απασχόλησης,

- Η καταπολέμηση της μακροχρόνιας ανεργίας,
 - Η μεταρρύθμιση του φορολογικού συστήματος,
 - Η μείωση του φορολογικού βάρους της εργασίας,
 - Ο εκσυγχρονισμός της οργάνωσης της εργασίας,
 - Η ισότητα ανδρών – γυναικών,
 - Η αύξηση της απασχολησιμότητας, δηλαδή, της ένταξης όσων δύναται να εργαστούν στην αγορά εργασίας,
 - Η βελτίωση της επιχειρηματικότητας,
 - Η προσαρμοστικότητα των επιχειρήσεων στο νέο μεταβαλλόμενο διεθνές οικονομικό και κοινωνικό περιβάλλον,
 - Η δια βίου εκπαίδευση για τη συνεχή απόκτηση δεξιοτήτων από τους εργαζόμενους,
 - Η μείωση της ανεργίας νέων,
 - Η μείωση του κόστους παραγωγής των Μικρών και Μεσαίων Επιχειρήσεων που είναι ο κυρίαρχος τύπος επιχείρησης στην Ευρωπαϊκή Ένωση και
 - Η αύξηση της παραγωγικότητας που επιτυγχάνεται με τον εκσυγχρονισμό της παραγωγής.
- Οι ανωτέρω σκοποί και επιδιώξεις μπορούν να επιτευχθούν με:
- Την αύξηση των επενδύσεων σε υποδομές, ανθρώπινους πόρους και παραγωγικές δραστηριότητες,
 - Εκπαιδευτικά προγράμματα,
 - Τη βελτίωση της επιχειρηματικότητας και δη της γυναικείας, των νέων και των ΑΜΕΑ, όπως και με τη δημιουργία επενδυτικού κλίματος,
 - Την ανάπτυξη σταθερού μακροοικονομικού περιβάλλοντος,

- Την προσαρμογή του εργατικού δικαίου στις νέες συνθήκες της αγοράς εργασίας,
- Τη δυνατότητα πολλαπλής απασχόλησης και τη συμπληρωματικότητα όλων των ενεργειών στην αγορά εργασίας.

3. ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Ο βασικότερος φορέας για την απασχόληση στην Ελλάδα είναι το Υπουργείο Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας με το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα που εφαρμόζει που φέρει τον τίτλο, «Απασχόληση και επαγγελματική κατάρτιση» ή ΕΠΑΕΚ.

Στόχος του προγράμματος είναι η «προώθηση της απασχόλησης και της άμβλυνσης των προβλημάτων της αγοράς εργασίας προς την κατεύθυνση της πρόληψης της ανεργίας, της αύξησης της συμμετοχής στο εργατικό δυναμικό των γυναικών και των μειονεκτουσών ομάδων, με παράλληλη μείωση της ανεργίας ορισμένων ομάδων του εργατικού δυναμικού, που συντελούν κατά πολύ στη διαμόρφωση της συνολικής ανεργίας στη χώρα».

Με βάση τον παραπάνω κυρίαρχο στόχο προσδιορίζονται και οι επιμέρους στόχοι της πολιτικής απασχόλησης στην Ελλάδα, που είναι οι εξής :

- Η βελτίωση της ικανότητας ένταξης στην αγορά εργασίας, όλων των πληθυσμιακών ομάδων,
- Η ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας,
- Η προώθηση των ίσων ευκαιριών στην αγορά εργασίας,
- Η βελτίωση της αποτελεσματικότητας και της ποιότητας των πολιτικών για την απασχόληση,

- Η ενθάρρυνση της προσαρμοστικότητας των εργαζομένων και των επιχειρήσεων στο συνεχώς μεταβαλλόμενο περιβάλλον.

Με βάση τις παραπάνω επιδιώξεις- στόχους, αναμένεται μακροπρόθεσμα:

- Να καταπολεμηθεί η ανεργία και κυρίως η μακροχρόνια ανεργία,

- Να προωθηθεί η απασχόληση και

- Να αυξηθεί η απασχολησιμότητα

Οι άξονες του ΕΠΑΕΚ είναι οι εξής :

- Άξονας 1: Καταπολέμηση της ανεργίας, μέσω προγραμμάτων για τους άνεργους και με κίνητρα για τους μακροχρόνια και τους νέους άνεργους, καθώς επίσης και στις γυναίκες.

- Άξονας 2: Ισότιμη πρόσβαση όλων των εργαζομένων στην αγορά εργασίας, μέσα από προγράμματα εκπαίδευσης και κατάρτισης.

- Άξονας 3: Δημιουργία συστήματος πιστοποίησης όσων εργάζονται ή δημιουργούν προγράμματα κατάρτισης.

- Άξονας 4: Ενίσχυση της προσαρμοστικότητας των εργαζομένων και των επιχειρήσεων στο νέο οικονομικό περιβάλλον, μέσω ενισχύσεων της επιχειρηματικότητας και της αναβάθμισης των δεξιοτήτων των εργαζομένων στον ιδιωτικό και τον δημόσιο τομέα, καθώς και των αυτοαπασχολούμενων.

- Άξονας 5: Βελτίωση της πρόσβασης των γυναικών στην αγορά εργασίας μέσω ποσοτώσεων, κινήτρων και της δημιουργίας υποδομών σχεδιασμού της οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής.

6.ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ - ΔΡΑΣΕΙΣ

Η συνεργασία των κρατών-μελών (Κ-Μ) της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε θέματα Κοινωνικής Προστασίας και Κοινωνικής Ένταξης άρχισε να προωθείται με βάση τις προτεραιότητες που τέθηκαν στην Ατζέντα Κοινωνικής Πολιτικής (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Νίκαιας, Δεκέμβριος 2000). Με απώτερο στόχο την εξασφάλιση της βιωσιμότητας του «Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Μοντέλου», επιδιώχτηκε ο συντονισμός και η συνεργασία – όχι η εναρμόνιση- των κρατών μελών στους τομείς της κοινωνικής προστασίας και της κοινωνικής ένταξης, όπου το κάθε Κ-Μ έχει την αρμοδιότητα χάραξης πολιτικών σε εθνικό επίπεδο. Στο πνεύμα αυτό, τα Κ-Μ και η Ε.Ε. συνεργάζονται για την επίτευξη της κοινωνικής συνοχής έχοντας ως βασική μέθοδο εργασίας την «Ανοικτή Μέθοδο Συντονισμού» (ΑΜΣ), μια νέα μορφή πολιτικής συνεργασίας σε ευρωπαϊκό επίπεδο, η οποία στηρίχθηκε στην εμπειρία που είχε ήδη αποκτηθεί στο πεδίο της Απασχόλησης. Η ΑΜΣ στους τομείς αυτούς αναπτύχθηκε ως βασική συνιστώσα της νέας ευρωπαϊκής στρατηγικής που οριοθετήθηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Λισσαβόνας («Στρατηγική της Λισσαβόνας», Μάρτιος 2000).

Η ΑΜΣ εφαρμόστηκε στο πεδίο της Κοινωνικής Ένταξης ύστερα από το Ε. Συμβούλιο της Νίκαιας (Δεκέμβριος 2000). Στον τομέα των συντάξεων η ΑΜΣ οριοθετήθηκε από το Ε. Συμβούλιο του Laeken (Δεκέμβριος 2001). Τέλος, το 2004 η ΑΜΣ επεκτάθηκε στα ζητήματα της υγειονομικής περίθαλψης και της μακροχρόνιας φροντίδας (Συμβούλιο

Υπουργών Κοινωνικών Υποθέσεων, Οκτώβριος 2004).

Η ανάγκη για αύξηση της αποτελεσματικότητας των πολιτικών κοινωνικής προστασίας και κοινωνικής ένταξης, καθώς και για βελτιστοποίηση των συνεργιών με τις πολιτικές για την ανάπτυξη και την απασχόληση, οδήγησε το 2006 στον επαναπροσδιορισμό της Ανοικτής Μεθόδου Συντονισμού (ΑΜΣ), μέσω του εξορθολογισμού και συντονισμού των επιμέρους διεργασιών (streamlining), όπως εφαρμόζονται σε αυτά τα πεδία. Τέθηκε ένα ενιαίο πλαίσιο διαδικασιών και Γενικών Στόχων (Objectives) και για τους 3 τομείς της Κοινωνικής Προστασίας και Ένταξης (Κοινωνική Ένταξη, Συντάξεις, Υγειονομική Περίθαλψη και Μακροχρόνια Φροντίδα). Επιδιώκεται έτσι η απλούστευση των εργασιών και των μηχανισμών συνεργασίας των Κ-Μ, η εξασφάλιση της λειτουργικότητας και η ενίσχυση της ΑΜΣ, καθώς και η εμφανέστερη ανάδειξη του διακριτού ρόλου της στο πλαίσιο της αναθεωρημένης Στρατηγικής της Λισσαβόνας.

Κύρια συστατικά μέρη της ΑΜΣ είναι: οι Γενικοί Στόχοι για την Κοινωνική Προστασία και Κοινωνική Ένταξη και οι δείκτες, κοινοί για όλα τα κράτη-μέλη, οι Εθνικές Εκθέσεις Στρατηγικής για την Κοινωνική Προστασία και την Κοινωνική Ένταξη, οι οποίες διέπονται από τους κοινούς ευρωπαϊκούς γενικούς στόχους, και οι αντίστοιχες Κοινές Εκθέσεις του Ε. Συμβουλίου και της Ε. Επιτροπής για την Κοινωνική Προστασία και την Κοινωνική Ένταξη.

Οι Εθνικές Εκθέσεις Στρατηγικής για την Κοινωνική Προστασία και την Κοινωνική Ένταξη ενσωματώνουν σε μια ενιαία στρατηγική το

σύνολο των υφιστάμενων πολιτικών και τα στρατηγικά σχέδια των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης στους τομείς της κοινωνικής ένταξης, των συντάξεων και της υγείας. Συνεπώς, από το 2006, οι επιμέρους εθνικές εκθέσεις για την Κοινωνική Ένταξη (Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Κοινωνική Ένταξη), τις Συντάξεις (Εθνική Έκθεση Στρατηγικής για τις Συντάξεις) και την Υγεία και Μακροχρόνια Φροντίδα (Εθνική Έκθεση Στρατηγικής για την Υγεία και τη Μακροχρόνια Φροντίδα), εμπεριέχονται ως ξεχωριστά θεματικά πεδία σε αυτή τη συνολική Έκθεση Στρατηγικής.

Σημειώνεται ότι σε εθνικό επίπεδο τα κράτη μέλη επιλέγουν και θέτουν τους στρατηγικούς τους στόχους με βάση τους Γενικούς Στόχους που έχουν τεθεί για την Κοινωνική Προστασία και Κοινωνική Ένταξη σε επίπεδο Ε.Ε.

6.1 Η Ελληνική έκθεση στρατηγικής

Η Ελληνική Έκθεση Στρατηγικής για την Κοινωνική Προστασία και την Κοινωνική Ένταξη για την περίοδο 2006-2008, υποβλήθηκε στην Ευρωπαϊκή Ένωση τον Σεπτέμβριο του 2006 στο πλαίσιο της ενεργού συμμετοχής της χώρας μας στην Ανοικτή μέθοδο Συντονισμού.

Όπως αναφέρεται στην Έκθεση, η συνολική στρατηγική της κυβέρνησης για τον εκσυγχρονισμό του συστήματος κοινωνικής προστασίας της χώρας, καθώς και για τη διασφάλιση υψηλότερων επιπέδων κοινωνικής συνοχής, βασίζεται σε τρεις (3) στρατηγικές κατευθύνσεις που διαπνέουν τις πολιτικές και των τριών τομέων (κοινωνική ένταξη, σύστημα κοινωνικών ασφαλίσεων, υγεία και μακροχρόνια φροντίδα). Οι στρατηγικές αυτές κατευθύνσεις διατρέχουν το

σύνολο της προσπάθειας για τον εκσυγχρονισμό του ελληνικού συστήματος κοινωνικής προστασίας και συναρθρώνονται με τις προτεραιότητες που έχουν τεθεί τόσο από την αναθεωρημένη Στρατηγική της Λισσαβόνας όσο και από το Εθνικό Πρόγραμμα Μεταρρυθμίσεων 2005-2008.

Γενικός στόχος είναι η διαμόρφωση του συστήματος κοινωνικής προστασίας και ένταξης ώστε να απαντά στις προκλήσεις του παρόντος και του μέλλοντος, να καλύπτει επαρκώς τις ανάγκες του πληθυσμού και να διακρίνεται από βιωσιμότητα σε βάθος χρόνου. Οι τρεις στρατηγικές κατευθύνσεις είναι οι εξής:

1) Δράσεις που αφορούν στην ενίσχυση του συντονισμού, την υλοποίηση, την παρακολούθηση και την αξιολόγηση των πολιτικών των τομέων του συστήματος κοινωνικής προστασίας, καθώς και της συμμετοχής των ενδιαφερόμενων μερών

2) δράσεις που αφορούν στην προώθηση της απασχόλησης και την καταπολέμηση της ανεργίας των ευάλωτων ομάδων, την αναβάθμιση των δεξιοτήτων τους και γενικότερα στη διασφάλιση αξιοπρεπούς κοινωνικο-οικονομικού επιπέδου διαβίωσης για τις ευπαθείς ομάδες του πληθυσμού

3) Δράσεις για τη διασφάλιση της παροχής σε όλους τους πολίτες κοινωνικών υπηρεσιών υψηλού επιπέδου, ιδίως στην παιδεία, την υγεία, την κοινωνική ασφάλιση και την πρόνοια μέσω της προώθησης του εκσυγχρονισμού τους.

7.ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

1. Ενίσχυση της απασχόλησης, ιδιαίτερα για τις γυναίκες, τους νέους, τους μακροχρόνια ανέργους και τις ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού.

Η υλοποίηση μιας πληθώρας μέτρων πολιτικής για την αγορά εργασίας τα τελευταία χρόνια έχει συμβάλει θετικά στη συνολική αύξηση της απασχόλησης και τη μείωση της ανεργίας. Ωστόσο, η επίδρασή τους στην απασχόληση και την ανεργία των ευπαθών κοινωνικών ομάδων δεν ήταν η αναμενόμενη. Συνεπώς κρίνεται αναγκαία η βελτίωση της αποτελεσματικότητας των ενεργητικών πολιτικών στην απασχόληση των «ευάλωτων» πληθυσμιακών ομάδων.

1.1 Άξονες παρέμβασης

Α) Εκσυγχρονισμός των Δημοσίων Υπηρεσιών Απασχόλησης

Η κυριότερη εξέλιξη σε αυτόν τον τομέα συνίσταται στη συνεχή επέκταση του δικτύου των Δημοσίων Υπηρεσιών Απασχόλησης(ΔΥΑ) , οι οποίες παρέχουν εξατομικευμένη υποστήριξη στους ανέργους. Στο πλαίσιο της ενίσχυσης της αποδοτικότητας και αποτελεσματικότητας της λειτουργίας των υπηρεσιών απασχόλησης προβλέπονται δράσεις όπως

- Η σταδιακή μετεξέλιξη των ΔΥΑ σε ολοκληρωμένες υπηρεσίες μιας στάσης (one-stop shop), στις οποίες θα παρέχονται το σύνολο των υπηρεσιών που μπορεί να αναζητήσει ο πολίτης(αναζήτηση εργασίας, προώθηση σε θέσεις απασχόλησης ή άλλες ενεργητικές πολιτικές, επιδόματα και παροχές).

- Η δημιουργία του Ολοκληρωμένου Πληροφοριακού Συστήματος και των προϋποθέσεων για την ηλεκτρονική διακυβέρνηση του ΟΑΕΔ.

Β)Ενεργητικές πολιτικές

Η ενίσχυση των ενεργητικών πολιτικών και πολιτικών πρόληψης της ανεργίας βρίσκονται στο επίκεντρο των προσπαθειών των πολιτικών απασχόλησης τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα. Ο ΟΑΕΔ, ως ο κύριος φορέας υλοποίησης της εθνικής πολιτικής απασχόλησης, εφαρμόζει μια σειρά προγραμμάτων, τα οποία χρηματοδοτούνται από εθνικούς πόρους ή είναι συγχρηματοδοτούμενα), όπως Επιχορήγησης Νέων Ελεύθερων Επαγγελματιών (ΝΕΕ), απόκτησης εργασιακής εμπειρίας (STAGE) και Νέων Θέσεων Εργασίας (ΝΘΕ), που απευθύνονται σε ομάδες πληθυσμού που μειονεκτούν σε προοπτικές εξεύρεσης εργασίας, όπως για παράδειγμα οι γυναίκες, οι νέοι, οι μακροχρόνια άνεργοι, οι νεοεισερχόμενοι και τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας.

Η στήριξη των ευπαθών κοινωνικών ομάδων προκειμένου να ενταχθούν στην αγορά εργασίας γίνεται και με μια σειρά άλλων μέτρων και δράσεων όπως:

- Μέσω ολοκληρωμένων παρεμβάσεων στο πλαίσιο των Περιφερειακών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων (ΠΕΠ) του Γ' ΚΠΣ
- Μέσω ειδικών προγραμμάτων κατάρτισης σε πιστοποιημένα ΚΕΚ, συγχρηματοδοτούμενα από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο
- Μέσω δράσεων για την καταπολέμηση των διακρίσεων στην αγορά εργασίας που υλοποιούνται στο πλαίσιο της Κοινοτικής Δράσης EQUAL

Γ) Ισότητα των φύλων και καταπολέμηση των διακρίσεων

Στο θεσμικό επίπεδο, ο Νόμος 3488/06(ΦΕΚ 191 Α/11-9-2006) για την «εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών όσον αφορά στην πρόσβαση στην απασχόληση, την επαγγελματική εκπαίδευση και ανέλιξη στους όρους και τις συνθήκες εργασίας», ο οποίος ενσωματώνει την οδηγία 2002/73. Αξίζει να σημειωθεί ότι έχει υπογραφεί Πρωτόκολλο Συνεργασίας μεταξύ της Γενικής Γραμματείας Ισότητας και των κορυφαίων εργοδοτικών οργανώσεων της χώρας και του Ελληνικού Δικτύου για την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη, σχετικά με την προώθηση ίσων ευκαιριών για άνδρες και γυναίκες στις επιχειρήσεις.

Στο επίπεδο των μέτρων πολιτικής, η ένταξη των γυναικών στην αγορά εργασίας, εκτός από την πρόβλεψη για αυξημένη συμμετοχή τους σε όλα τα προγράμματα επιδιώκεται και μέσω μιας σειρά προγραμμάτων που υλοποιούνται από την Γενική Γραμματεία Ισότητας και συγχρηματοδοτούνται από το Γ' ΚΠΣ, παραδείγματος χάρη «Ολοκληρωμένες Παρεμβάσεις υπέρ των Γυναικών» και «Θετικές Δράσεις για την ισότητα Ευκαιριών στις Μικρομεσαίες και Μεγάλες Επιχειρήσεις». Ιδιαίτερη προσοχή δίνεται επίσης στη βελτίωση της εναρμόνισης του επαγγελματικού με τον ιδιωτικό βίο, μέσω της ενίσχυσης των δομών κοινωνικής φροντίδας και της βελτίωσης του θεσμικού πλαισίου των γονικών αδειών.

Δ) Ενίσχυση του ρόλου της κοινωνικής οικονομίας

Η ανάπτυξη του ρόλου της κοινωνικής οικονομίας και ειδικότερα των κοινωνικών επιχειρήσεων και των συνεταιρισμών μπορεί να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην αύξηση της απασχόλησης, ιδιαίτερα των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων του πληθυσμού, όπως λόγου χάρη μακροχρόνια άνεργοι μεγαλύτερης ηλικίας, άνεργες γυναίκες χαμηλού

μορφωτικού επιπέδου και μεγάλης σχετικά ηλικίας, ΑμεΑ, και στην ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής, συμπληρώνοντας τις κύριες πολιτικές οικονομικής ανάπτυξης και απασχόλησης και υποστηρίζοντας την κοινωνική πολιτική και την πολιτική πρόνοιας.

2 Εξελίξεις σε κοινοτικό επίπεδο

Με την έκδοση του χάρτη πορείας για την ισότητα μεταξύ γυναικών και ανδρών, η Επιτροπή καθόρισε τις προτεραιότητές της και το πλαίσιο δράσης της για την προώθηση της ισότητας έως το 2010, υλοποιώντας κατά τον τρόπο αυτό την αποστολή της για την προώθηση της ισότητας των φύλων και τη διασφάλιση της συμβολής του συνόλου των πολιτικών της στην επίτευξη αυτού του στόχου. Ο χάρτης πορείας απηχεί τη δέσμευση της Επιτροπής να προωθήσει και να ενισχύσει τη δράση της σε αυτόν τον τομέα.

Κατά τη διάρκεια των εργασιών της συνόδου του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στις 23 και 24 Μαρτίου 2006, τα κράτη μέλη ενέκριναν το ευρωπαϊκό σύμφωνο για την ισότητα των φύλων. Το Σύμφωνο σηματοδοτεί τη βούληση των κρατών μελών να δραστηριοποιηθούν στην κατεύθυνση της υλοποίησης πολιτικών που θα στοχεύουν στην προαγωγή της απασχόλησης των γυναικών και της διασφάλισης καλύτερης ισορροπίας μεταξύ επαγγελματικής και προσωπικής ζωής ώστε να αντιμετωπιστούν οι δημογραφικές προκλήσεις.

Η γήρανση του πληθυσμού σε συνδυασμό με τη μείωση της γεννητικότητας δημιουργεί σημαντικές προκλήσεις για τις κοινωνίες. Είναι προφανές ότι οι πολιτικές για την ισότητα των φύλων θα συμβάλουν σημαντικά στην αντιμετώπιση των προκλήσεων αυτών. Αφενός, με την ενίσχυση της απασχόλησης των γυναικών που θα αντισταθμίσει κατά τον

τρόπο αυτό την προβλεπόμενη μείωση του ενεργού πληθυσμού και αφετέρου με την υποστήριξη της υλοποίησης των προσωπικών επιλογών γυναικών και ανδρών, μια από τις οποίες είναι και η απόκτηση του επιθυμητού αριθμού παιδιών.

Εκ παραλλήλου, η Επιτροπή δρομολόγησε επίσημη διαβούλευση των κοινωνικών εταίρων για τον πιθανό προσανατολισμό κοινοτικής δράσης σε θέματα συνδυασμού επαγγελματικής, προσωπικής και οικογενειακής ζωής, συμπεριλαμβανομένης της προώθησης ευέλικτων όρων εργασίας, της ανάπτυξης υπηρεσιών φύλαξης και μέριμνας και της ενδεχόμενης επανεξέτασης των υφιστάμενων διατάξεων όσον αφορά την άδεια μητρότητας και τη γονική άδεια.

Το 2006 εκδόθηκαν νέοι κανονισμοί για τα διαρθρωτικά ταμεία και οι κοινοτικοί στρατηγικοί προσανατολισμοί σε θέματα συνοχής για την περίοδο 2007-2013 που προβλέπουν τόσο ειδικές δράσεις όσο και την ένταξη της διάστασης της ισότητας σε όλες τις διεξαγόμενες δράσεις. Η εφαρμογή τους εμπίπτει κυρίως στην ευθύνη των κρατών μελών μέσω των εθνικών στρατηγικών πλαισίων αναφοράς και των επιχειρησιακών προγραμμάτων. Ο κανονισμός του Ευρωπαϊκού Ταμείου Αγροτικής Ανάπτυξης ενσωματώνει επίσης την αρχή της ισότητας των φύλων στην πολιτική στήριξης της αγροτικής ανάπτυξης. Εξάλλου, το κοινοτικό πρόγραμμα PROGRESS περιλαμβάνει ένα τμήμα για την ισότητα των φύλων στον τομέα της απασχόλησης και της κοινωνικής αλληλεγγύης.

Η φτώχεια πλήττει συχνά τις γυναίκες, κυρίως δε τις ηλικιωμένες και τις μόνες μητέρες. Εξάλλου, τα συστήματα υγείας και κοινωνικής προστασίας δεν ανταποκρίνονται πάντα στις διαφορετικές ανάγκες γυναικών και ανδρών. Για το λόγο αυτό, η προαγωγή της ισότητας των φύλων αποτελεί έναν από τους γενικούς στόχους του νέου πλαισίου για τη

διαδικασία κοινωνικής προστασίας και κοινωνικής ένταξης που ενέκρινε το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο το Μάρτιο του 2006. Η εφαρμογή πολιτικών με στόχο τη μείωση των διαφορών μεταξύ γυναικών και ανδρών στους τομείς αυτούς.

Η ισότητα ανδρών και γυναικών αναγνωρίζεται ως παράγοντας που συμβάλλει στην οικονομική ανάπτυξη και στο πλαίσιο των εξωτερικών σχέσεων της ΕΕ. Εξάλλου, το Νοέμβριο του 2006 εκδόθηκε σχέδιο δράσης πενταετίας για την ενίσχυση του ρόλου της γυναίκας στην κοινωνία των μεσογειακών χωρών στο πλαίσιο της σύμπραξης Euromed. Το σχέδιο αυτό αποτελεί το πλαίσιο εντός του οποίου η ΕΕ και οι μεσογειακές χώρες θα συνεργαστούν για την ενίσχυση του ρόλου της γυναίκας σε κοινωνικό, πολιτικό, οικονομικό και πολιτιστικό επίπεδο.

2.1 Ισότητα ευκαιριών για γυναίκες και άνδρες

Η ισότητα γυναικών και ανδρών αποτελεί μια από τις θεμελιώδεις αξίες του κοινοτικού δικαίου. Οι στόχοι της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο θέμα της ισότητας γυναικών και ανδρών αφορούν αφενός την εξασφάλιση ίσων ευκαιριών και μεταχείρισης για τα δύο φύλα και αφετέρου την καταπολέμηση κάθε μορφής διακρίσεων λόγω φύλου. Ως προς αυτό, η ΕΕ διατηρεί μια διττή προσέγγιση συνδέοντας ειδικές ενέργειες με το λεγόμενο «gender mainstreaming». Το συγκεκριμένο ζήτημα έχει επίσης μια διεθνή διάσταση όσον αφορά την καταπολέμηση της φτώχειας, την πρόσβαση στην εκπαίδευση και τις υπηρεσίες υγείας, τη συμμετοχή στην οικονομία και στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, τα δικαιώματα των γυναικών ως ανθρώπινων δικαιωμάτων.

2.1.1 Διαφορές μεταξύ γυναικών και ανδρών

Η αύξηση της απασχόλησης των γυναικών συνεχίστηκε με έντονους ρυθμούς τα τελευταία χρόνια, συμπεριλαμβανομένων των εργαζομένων μεγαλύτερης ηλικίας. Ωστόσο αυτή δεν ανατρέπει τη σαφώς δυσμενή θέση των γυναικών έναντι των ανδρών στην αγορά εργασίας. Οι αποκλίσεις παραμένουν μεγάλες και είναι πάντα εις βάρος των γυναικών. Οι διαφορές στις συνθήκες εργασίας και ο διαχωρισμός της αγοράς εργασίας δεν υποχωρούν, γεγονός που αντικατοπτρίζεται στη σημαντική και σταθερή διαφορά των μισθών.

Οι γυναίκες εργαζόμενες εξακολουθούν να αποτελούν τον κινητήριο μοχλό της οικονομικής μεγέθυνσης. Από τη δρομολόγηση της στρατηγικής της Λισσαβόνας το 2000, οι έξι από τις οκτώ εκατομμύρια θέσεις εργασίας που δημιουργήθηκαν στην ΕΕ στελεχώθηκαν με γυναίκες. Το 2005, το ποσοστό απασχόλησης των γυναικών αυξήθηκε για δωδέκατη χρονιά φθάνοντας το 56,3%, δηλαδή αυξήθηκε κατά 2,7 μονάδες από το 2000, έναντι 0,1 μονάδας που ήταν η αύξηση του ποσοστού απασχόλησης των ανδρών. Η συνέχιση της θετικής αυτής τάσης¹ θα επιτρέψει την υλοποίηση του στόχου της Λισσαβόνας για ποσοστό γυναικείας απασχόλησης 60% το 2010. Παρομοίως, η αύξηση του ποσοστού απασχόλησης των γυναικών άνω των 55 ετών ήταν σαφώς ταχύτερη έναντι εκείνης των ανδρών και φθάνει το 33,7% δηλαδή αυξήθηκε κατά 7 μονάδες από το 2000.

Κατά συνέπεια, η απόκλιση του ποσοστού απασχόλησης γυναικών και ανδρών μειώθηκε σε 15,0 μονάδες το 2005, δηλαδή κατά 2,6 μονάδες σε πέντε χρόνια. Πρέπει να σημειωθεί ότι η απόκλιση ποικίλλει έντονα ανάλογα με την ηλικία: μεταξύ 25 και 54 ετών είναι 16,7 μονάδες και

¹ Σύμφωνα με τις προβλέψεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής το ποσοστό απασχόλησης των γυναικών θα εξακολουθήσει να αυξάνεται και θα φθάσει το 65% το 2025 και στη συνέχεια θα σταθεροποιηθεί σε αυτό το επίπεδο.

κορυφώνεται στις 18,1 μονάδες μεταξύ των άνω των 55 ετών. Η θετική εξέλιξη της απασχόλησης των γυναικών αντικατοπτρίζεται επίσης στην αναλογικά ταχύτερη μείωση του ποσοστού ανεργίας τους, η απόκλιση του οποίου έναντι των ανδρών μειώθηκε το 2000 σε 2,0 το 2005.

Παρά τη θετική αυτή εξέλιξη, η μεγάλη δυσκολία συνδυασμού επαγγελματικής και προσωπικής ζωής που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες και η άνιση κατανομή των οικιακών και οικογενειακών ευθυνών εξακολουθούν να είναι πολύ έντονες. Προκαλεί έκπληξη η διαπίστωση ότι το ποσοστό απασχόλησης των γυναικών ηλικίας 20 έως 49 ετών μειώνεται κατά 15 μονάδες όταν αποκτούν παιδί ενώ των ανδρών αυξάνεται κατά 6 μονάδες. Επιπλέον, οι αυξανόμενες ανάγκες ευελιξίας του εργατικού δυναμικού βαραίνουν κυρίως τις γυναίκες. Σχεδόν το ένα τρίτο των γυναικών εργάζονται με καθεστώς ημιαπασχόλησης (32,9%) έναντι μόνο 7,7% των ανδρών · το 14,8% των εργαζόμενων γυναικών απασχολούνται με σύμβαση ορισμένου χρόνου δηλαδή κατά μία μονάδα περισσότερο από το ποσοστό των ανδρών εργαζομένων. Η χρήση ευέλικτων τρόπων εργασίας μπορεί να αντικατοπτρίζει προσωπικές προτιμήσεις αλλά η μεγάλη απόκλιση μεταξύ των φύλων υπογραμμίζει την έλλειψη ισορροπίας μεταξύ ανδρών και γυναικών ως προς τη χρήση του χρόνου.

Εξάλλου, η αγορά εργασίας σε ένα μεγάλο βαθμό εξακολουθεί να έχει στεγανά. Η εξέλιξη των δεικτών επαγγελματικού και κλαδικού διαχωρισμού ανά φύλο δεν παρουσιάζει την ελάχιστη ένδειξη σημαντικής μείωσης. Φαίνεται επομένως ότι η αύξηση της απασχόλησης των γυναικών γίνεται κυρίως σε τομείς δραστηριότητας και σε επαγγέλματα κατεξοχήν γυναικεία. Σχεδόν τέσσερις εργαζόμενες στις δέκα εργάζονται στη δημόσια διοίκηση, στην εκπαίδευση ή στον τομέα της υγείας και της κοινωνικής δράσης ενώ το 50% των εργαζόμενων γυναικών είναι υπάλληλοι γραφείου,

πωλήτριες ή απασχολούνται σε θέσεις με ελάχιστη έως καμία απολύτως ειδίκευση.

Επιπλέον, εξακολουθεί να μην υπάρχει ίση εκπροσώπηση των φύλων σε θέσεις λήψης αποφάσεων, πολιτικών ή οικονομικών. Κάτω από το ένα τρίτο των στελεχών είναι γυναίκες και το ποσοστό παρουσίας γυναικών στα διοικητικά συμβούλια των 50 μεγαλύτερων ευρωπαϊκών επιχειρήσεων που είναι εισηγμένες στο χρηματιστήριο ήταν μία γυναίκα στους δέκα άνδρες το 2005. Στα εθνικά κοινοβούλια το μέσο ποσοστό γυναικών είναι της τάξης του 24%. Στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο είναι 33%.

Ο διαχωρισμός εντοπίζεται και στην εκπαίδευση. Παρόλο που οι γυναίκες αντιπροσωπεύουν πλέον την πλειονότητα των νέων πτυχιούχων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (59%), εξακολουθούν να υπάρχουν στερεότυπα στους κλάδους σπουδών. Η εκπαίδευση, οι ανθρωπιστικές επιστήμες, οι καλές τέχνες και η υγεία συγκεντρώνουν σχεδόν το 50% των πτυχιούχων γυναικών αλλά λιγότερο από το ένα τέταρτο των ανδρών πτυχιούχων. Απεναντίας, οι θετικές σπουδές προσελκύουν μόνο μία γυναίκα στις δέκα σε αντιδιαστολή με τους άνδρες όπου η αναλογία είναι τέσσερις στους δέκα.

Ένα από τα αποτελέσματα αυτών των διαφορών και ανισοτήτων που υφίστανται οι γυναίκες στην αγορά εργασίας είναι η συνεχιζόμενη διαφορά στις αμοιβές γυναικών και ανδρών. Για κάθε ώρα εργασίας οι γυναίκες αμείβονται κατά μέσο όρο 15% λιγότερο από τους άνδρες².

Σε κοινωνικό επίπεδο, οι γυναίκες παρουσιάζουν μεγαλύτερο κίνδυνο αποκλεισμού και φτώχειας, ιδίως μεταξύ των ηλικιωμένων και των μονογονεϊκών οικογενειών. Ο κίνδυνος φτώχειας για τις γυναίκες ηλικίας

² Σχετική απόκλιση μέσης ακαθάριστης ωριαίας αμοιβής ανδρών και γυναικών

άνω των 65 ετών είναι 20% δηλαδή κατά 5 μονάδες μεγαλύτερος από ό,τι για τους άνδρες, ενώ για τις μονογονεϊκές οικογένειες³ είναι 34%. Εξάλλου, το ποσοστό μακροχρόνιας ανεργίας επηρεάζει το 4,5% των γυναικών, δηλαδή κατά μία μονάδα περισσότερο από ότι τους άνδρες. Οι γυναίκες αποτελούν επίσης τη πλειονότητα του ανενεργού πληθυσμού και επομένως είναι πιο ευάλωτες στον κίνδυνο της φτώχειας.

3. Προκλήσεις και στρατηγικοί προσανατολισμοί

Κατά το εαρινό Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του 2006 υπογραμμίστηκε ότι οι πολιτικές για την ισότητα των φύλων αποτελούν σημαντικό μέσο προώθησης της οικονομικής ανάπτυξης, της ευημερίας και της ανταγωνιστικότητας. Η ευρωπαϊκή στρατηγική για την οικονομική ανάπτυξη και την απασχόληση αναγνωρίζει επίσης τη συμβολή της ισότητας των φύλων στην υλοποίηση των στόχων της Λισσαβόνας. Για να αξιοποιηθεί στο έπακρο το παραγωγικό δυναμικό του ευρωπαϊκού εργατικού δυναμικού, θα πρέπει να υποστηριχθεί η συμμετοχή και η παραμονή των γυναικών στην αγορά εργασίας καθώς και η κατάργηση των διαφορών μεταξύ ανδρών και γυναικών σε όλους τους τομείς. Οι πολιτικές για την ισότητα προκειμένου να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις αυτές, θα χρειαστούν την ενεργό συνδρομή της πολιτικής συνοχής και την αποτελεσματική εφαρμογή της νομοθεσίας για την ίση μεταχείριση. Η Επιτροπή θα υποστηρίξει τη δράση των κρατών μελών σε διάφορους καίριους τομείς στους οποίους χρειάζεται να επιτευχθεί ακόμη σημαντική πρόοδος με βάση τις προτεραιότητες που περιλαμβάνονται στο χάρτη πορείας για την ισότητα.

³ Που στην πλειονότητα τους είναι γυναίκες.

3.1 Εξάλειψη των διαφορών μεταξύ γυναικών και ανδρών στην αγορά εργασίας

Η πρόσβαση σε έμμοιθη απασχόληση ποιότητας αποτελεί εχέγγυο οικονομικής ανεξαρτησίας τόσο για τις γυναίκες όσο και για τους άνδρες. Όμως εξακολουθούν να υπάρχουν πολύ σημαντικές διαφορές μεταξύ ανδρών και γυναικών, κυρίως όσον αφορά τις συνθήκες εργασίας (καθεστώς μερικής απασχόλησης, προσωρινές συμβάσεις εργασίας) ή τους τομείς εργασίας ή τα ασκούμενα επαγγέλματα. Επιβάλλεται η ανάλυση και η άμεση αντιμετώπιση των παραγόντων που προκαλούν αυτές τις διαφορές.

- Πρέπει να καταπολεμηθούν σε βάθος οι λόγοι που προκαλούν το διαχωρισμό της αγοράς εργασίας ο οποίος κυρίως οφείλεται στις στερεότυπες επιλογές που προτείνει το εκπαιδευτικό σύστημα και οι τομείς της κατάρτισης και του επαγγελματικού προσανατολισμού

- Πρέπει να ενταθούν οι προσπάθειες για την άρση των εμποδίων που παρακωλύουν την πρόσβαση των γυναικών σε θέσεις λήψης αποφάσεων και θέσεις στελεχών

- Οι προσπάθειες που καταβάλλονται για τη μείωση της διαφοράς στις αμοιβές μεταξύ γυναικών και ανδρών θα πρέπει να συνεχιστούν σε συνεργασία με όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη. Πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στο χαμηλό επίπεδο των μισθών σε επαγγέλματα και κλάδους όπου δραστηριοποιούνται κατεξοχήν γυναίκες και στις αιτίες που οδηγούν στη μείωση των μισθών σε επαγγέλματα και κλάδους που προτιμώνται γυναίκες

- Κατά την κατάρτιση, εφαρμογή και παρακολούθηση των πολιτικών για ευελιξία με ασφάλεια⁴ πρέπει να συνεκτιμάται ο

⁴ Πολιτικές που στοχεύουν ταυτόχρονα να προσφέρουν ευελιξία στην αγορά εργασίας και να ενισχύσουν την ασφάλεια στην εργασία

διαφορετικός αντίκτυπος των πολιτικών που έχουν οι εν λόγω πολιτικές στους άνδρες από ότι στις γυναίκες ώστε αυτές να μην επηρεάζουν ως προς το σκέλος «ευελιξία» περισσότερο τις γυναίκες και ως προς το σκέλος «ασφάλεια» περισσότερο τους

3.2 Βελτίωση της ισορροπίας μεταξύ των φύλων στον καταμερισμό των προσωπικών και οικογενειακών ευθυνών

Είναι πολλοί και διάφοροι οι λόγοι που περιορίζουν την ελευθερία επιλογής όσον αφορά το συνδυασμό επαγγελματικής και προσωπικής ζωής, όπως είναι για παράδειγμα η έλλειψη υπηρεσιών παιδικής μέριμνας, θέματα οικονομικά, στέρηση δυνατοτήτων επαγγελματικής ανέλιξης, κίνδυνος απώλειας δεξιοτήτων, δυσκολίες επανένταξης στην αγορά εργασίας ή η πίεση που ασκούν τα στερεότυπα. Πρέπει να επανεξεταστούν οι όροι χορήγησης αδειών ώστε να υπάρξει καλύτερη κατανομή των προσωπικών και οικογενειακών ευθυνών μεταξύ ανδρών και γυναικών και να διευκολυνθεί κατά τον τρόπο αυτό η ποιότητα ζωής και η ευημερία των παιδιών.

- Προέχει η διατήρηση της απασχολησιμότητας των εργαζομένων που έχουν πάρει γονική άδεια μέσω της λήψης συνοδευτικών μέτρων κατά τη διάρκεια της άδειας και κατά την επιστροφή στην εργασία. Μεταξύ αυτών συγκαταλέγονται μέτρα για τη διασφάλιση διατήρησης των δεξιοτήτων του εργαζομένου και της πρόσβασής του σε κύκλους κατάρτισης καθώς και η διασφάλιση της συνέχισης της επαγγελματικής σταδιοδρομίας

- Οι επιχειρήσεις, και ιδίως οι Μικρές και Μεσαίες Επιχειρήσεις, πρέπει να έχουν την κατάλληλη υποστήριξη για την εφαρμογή μέτρων που αποσκοπούν στο συνδυασμό επαγγελματικής, προσωπικής και οικογενειακής ζωής

4. Κοινοτικό Πρόγραμμα "PROGRESS"

Το νέο Κοινοτικό Πρόγραμμα "PROGRESS" ενσωματώνει και δίνει συνέχεια στα τέσσερα ειδικά κοινοτικά προγράμματα δράσης:

1. Το Πρόγραμμα «Μέτρα για την ενθάρρυνση της Απασχόλησης»
2. Το Πρόγραμμα για την ενδυνάμωση της συνεργασίας μεταξύ των κρατών μελών για την Καταπολέμηση του Κοινωνικού Αποκλεισμού
3. Το Κοινοτικό Πρόγραμμα Δράσης για την καταπολέμηση των διακρίσεων
4. Το 5ο Μεσοπρόθεσμο Πρόγραμμα για την Ισότητα των δύο φύλων.

**Κοινοτικό πρόγραμμα για την απασχόληση και την αλληλεγγύη -
PROGRESS (2007-2013)**

Στόχος του προγράμματος PROGRESS είναι να εξασφαλίσει χρηματική ενίσχυση για την επίτευξη των στόχων της Ευρωπαϊκής Ένωσης στον τομέα της απασχόλησης και των κοινωνικών υποθέσεων. Με τον τρόπο αυτό συμβάλλει στην επίτευξη των στόχων της στρατηγικής της Λισσαβόνας. Με προϋπολογισμό που ανέρχεται στα 743 εκατ. ευρώ, το PROGRESS θα χρηματοδοτήσει δραστηριότητες ανάλυσης και αμοιβαίας μάθησης, ευαισθητοποίησης και διάδοσης καθώς και την ενίσχυση των βασικών συντελεστών για την περίοδο 2007-2013. Το πρόγραμμα θα χωριστεί σε πέντε τομείς που αντιστοιχούν στους πέντε κύριους τομείς δραστηριοτήτων: απασχόληση, κοινωνική προστασία και ενσωμάτωση, συνθήκες εργασίας, καταπολέμηση των διακρίσεων και ποικιλομορφία, καθώς και ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών.

ΣΥΝΟΨΗ

Έως σήμερα οι κοινοτικές δραστηριότητες στον τομέα της απασχόλησης, της κοινωνικής ενσωμάτωσης και της κοινωνικής προστασίας, της προώθησης της ισότητας των φύλων και της αρχής της μη διάκρισης υποστηρίζονταν από διαφορετικά προγράμματα δράσης.

Για την επίτευξη συνοχής και αποτελεσματικότητας, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή πρότεινε να συγκεντρωθούν τα εν λόγω προγράμματα σε ένα

ενιαίο πρόγραμμα με την ονομασία PROGRESS.

ΟΙ ΓΕΝΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ

Οι στόχοι του προγράμματος είναι έξι:

- βελτίωση των γνώσεων και της κατανόησης της κατάστασης που επικρατεί στα κράτη μέλη μέσω της ανάλυσης, αξιολόγησης και στενής παρακολούθησης των πολιτικών·
- υποστήριξη της εκπόνησης στατιστικών εργαλείων και μεθόδων και κοινών δεικτών·
- υποστήριξη και παρακολούθηση της εφαρμογής της νομοθεσίας και των πολιτικών στόχων·
- προώθηση της δικτύωσης, της αμοιβαίας μάθησης και του εντοπισμού και της διάδοσης ορθών πρακτικών στο επίπεδο της Ένωσης·
- ευαισθητοποίηση των ενδιαφερόμενων μερών και του κοινού σχετικά με τις πολιτικές που επιδιώκονται στους τομείς της απασχόλησης, της κοινωνικής προστασίας και ενσωμάτωσης, των όρων εργασίας, της καταπολέμησης των διακρίσεων και της ποικιλομορφίας, της ισότητας ανδρών και γυναικών·
- ενίσχυση της ικανότητας των κύριων δικτύων της Ένωσης να προωθούν και να ενισχύουν τις πολιτικές της.

5. Κοινοτικό Πρόγραμμα “EQUAL”

Η κοινοτική πρωτοβουλία EQUAL αποσκοπεί στην προώθηση νέων πρακτικών καταπολέμησης όλων των μορφών διακρίσεων και ανισοτήτων στην αγορά εργασίας, σε πλαίσιο εθνικής συνεργασίας, και την ενθάρρυνση της κοινωνικής και επαγγελματικής ένταξης των αιτούντων άσυλο.

ΣΥΝΟΨΗ

Η αυξανόμενη αλληλεξάρτηση των οικονομιών των κρατών μελών οδήγησε στην εισαγωγή νέου τίτλου για την απασχόληση στη συνθήκη του Άμστερνταμ (Τίτλος VIII). Ο τίτλος αυτός προβλέπει συντονισμένη ευρωπαϊκή πολιτική για την απασχόληση και υιοθέτηση σε ετήσια βάση κατευθυντήριων γραμμών, τις οποίες καλούνται να λάβουν υπόψη τα κράτη μέλη στις εθνικές πολιτικές τους.

Οι κατευθυντήριες γραμμές για την απασχόληση, που μεταφέρθηκαν στα Εθνικά Σχέδια Δράσης κάθε κράτους μέλους, βασίζονται στους τέσσερις ακόλουθους άξονες:

- ικανότητα επαγγελματικής ένταξης,
- επιχειρηματικό πνεύμα,
- ικανότητα προσαρμογής,
- ισότητα ευκαιριών.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση αναπτύσσει επίσης ολοκληρωμένη στρατηγική για την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού και των διακρίσεων

κυρίως λόγω φύλου ή γενετήσιου προσανατολισμού, φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, θρησκείας ή πεποιθήσεων, αναπηρίας ή ηλικίας. Σε αυτό τον τομέα υπάρχουν πολιτικές και προγράμματα (), κυρίως στο πλαίσιο των άρθρων 13 (καταπολέμηση των διακρίσεων) και 137 (προώθηση της κοινωνικής ένταξης) της συνθήκης . Η κοινοτική πρωτοβουλία EQUAL συμμετέχει επίσης στην υλοποίηση αυτής της στρατηγικής επικεντρώνοντας τις ενέργειές της στην αγορά εργασίας.

Βάσει των αποτελεσμάτων των προγραμμάτων *ADAPT* και *ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ* που εφαρμόστηκαν κατά την περίοδο 1994-1999, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή επιθυμεί να συνεχίσει το εγχείρημα. Για την περίοδο 2000-2006, διατηρεί συνεπώς την πρωτοβουλία EQUAL μεταξύ των τεσσάρων νέων κοινοτικών πρωτοβουλιών (INTERREG III , LEADER+ , URBAN II) που αναφέρονται στον γενικό κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 1260/1999 για τα Διαρθρωτικά Ταμεία.

Γενικές αρχές

Τα κράτη μέλη και η Επιτροπή συγχρηματοδοτούν την κοινοτική πρωτοβουλία EQUAL. Μόνο το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ) συμμετέχει στην κοινοτική χρηματοδότηση της πρωτοβουλίας EQUAL που ανέρχεται στα 3,274 δισ. ευρώ για επτά έτη. Οι διατάξεις του γενικού κανονισμού για τα διαρθρωτικά ταμεία ισχύουν για την εφαρμογή της πρωτοβουλίας EQUAL, κυρίως εκείνες σχετικά με την διαμόρφωση των ποσοστών κοινοτικής συμμετοχής ανάλογα με τη γεωγραφική θέση των ενεργειών.

Η κοινοτική πρωτοβουλία EQUAL διαφέρει από τα προγράμματα σχετικά με το Στόχο 1 , το Στόχο 2 και το Στόχο 3 των Διαρθρωτικών

Ταμείων. Πράγματι, αποτελεί ένα εργαστήριο διαρκών πειραματισμών που δίνει τη δυνατότητα επεξεργασίας και διάδοσης νέων προσεγγίσεων για την εφαρμογή πολιτικών απασχόλησης με σκοπό την καταπολέμηση όλων των μορφών διακρίσεων και ανισοτήτων, συμπεριλαμβανομένων εκείνων των οποίων τα θύματα ζητούν άσυλο. Μακροπρόθεσμα, οι καινοτομικές λύσεις που απέδειξαν την αποτελεσματικότητά τους θα διαδοθούν στις αρμόδιες πολιτικές και διαχειριστικές αρχές για την ενσωμάτωσή τους (mainstream) στις κύριες ενέργειες που υποστηρίζονται στο πλαίσιο των Διαρθρωτικών Ταμείων.

Κάθε κράτος μέλος υποβάλλει στην Επιτροπή ένα πρόγραμμα κοινοτικής πρωτοβουλίας (ΠΚΠ) στο οποίο παρουσιάζει τη στρατηγική του και τους όρους εφαρμογής της πρωτοβουλίας EQUAL. Οι ενέργειες που χρηματοδοτούνται στο πλαίσιο των ΠΚΠ ομαδοποιούνται σε θεματικούς τομείς και υλοποιούνται στο πλαίσιο γεωγραφικών ή τομεακών αναπτυξιακών συμπράξεων (ΑΣ). Η διακρατική συνεργασία, μέσω της οποίας αυξάνεται η προστιθέμενη αξία της πρωτοβουλίας EQUAL σε ευρωπαϊκό επίπεδο, ευνοεί τις ανταλλαγές εμπειριών και ορθών πρακτικών. Εξάλλου, η καινοτομία είναι αναπόσπαστο μέρος της κοινοτικής πρωτοβουλίας. Μπορεί να συνδέεται με τις διαδικασίες (βελτίωση των υφιστάμενων προσεγγίσεων, νέες μέθοδοι, νέα μέσα) τους επιδιωκόμενους στόχους (στόχοι που βοηθούν στην εμφάνιση νέων προσόντων ή προσόντων με προοπτικές και νέων πηγών απασχόλησης) ή με το πλαίσιο (νέες διοικητικές ή πολιτικές δομές, καινοτομικά συστήματα παρέμβασης).

Θεματική προσέγγιση

Τα κράτη μέλη βασίζουν τη στρατηγική τους για την πρωτοβουλία EQUAL σε ειδικούς θεματικούς τομείς που εμπίπτουν στους τέσσερις άξονες των κατευθυντήριων γραμμών για την απασχόληση (και τον θεματικό τομέα «αιτούντες άσυλο»). Αυτοί οι σημαντικοί τομείς, οι οποίοι είναι δυνατόν να αναθεωρούνται ανά διετία ανάλογα με την εξέλιξη της αγοράς εργασίας, είναι οι εξής.

Άξονας 1 ικανότητα επαγγελματικής ένταξης

- α) Διευκόλυνση της πρόσβασης στην αγορά εργασίας εκείνων οι οποίοι αντιμετωπίζουν δυσκολίες όσον αφορά την ένταξη ή την επανένταξή τους στην αγορά εργασίας
- β) Καταπολέμηση του ρατσισμού και της ξеноφοβίας στην αγορά εργασίας.

Άξονας 2: επιχειρηματικό πνεύμα

- γ) Πρόσβαση σε όλους στη διαδικασία δημιουργίας μιας επιχείρησης, με την παροχή των αναγκαίων μέσων για τη σύσταση εταιρείας και για την αναγνώριση νέων δυνατοτήτων για τη δημιουργία θέσεων εργασίας σε αστικές και αγροτικές περιφέρειες.
- δ) Ενίσχυση της κοινωνικής οικονομίας (τριτογενούς τομέα) και ειδικότερα των υπηρεσιών που εμφανίζουν ενδιαφέρον για την κοινωνία, με έμφαση στη βελτίωση της ποιότητας των θέσεων εργασίας.

Άξονας 3: ικανότητα προσαρμογής

- ε) Προώθηση της διά βίου μάθησης και των εργασιακών πρακτικών ενσωμάτωσης που ενθαρρύνουν την πρόσληψη και τη διατήρηση της απασχόλησης εκείνων που υφίστανται διακρίσεις ή ανισότητες στην εργασία.
- στ) Ενθάρρυνση της ικανότητας προσαρμογής των επιχειρήσεων και των

εργαζομένων στις οικονομικές αλλαγές, καθώς και της χρήσης νέων τεχνολογιών της πληροφορίας.

Άξονας 4: ισότητα ευκαιριών για γυναίκες και άνδρες

ζ) Συνδυασμός της οικογενειακής και της επαγγελματικής ζωής, ενθάρρυνση της επανένταξης των γυναικών και των ανδρών που εγκατέλειψαν την αγορά εργασίας, με την ανάπτυξη πιο αποτελεσματικών και πιο ευέλικτων μορφών οργάνωσης της εργασίας και με την ανάπτυξη υπηρεσιών παροχής βοήθειας στους ενδιαφερόμενους.
η) Μείωση των διαφορών στη μεταχείριση μεταξύ ανδρών και γυναικών και προώθηση της κατάργησης του επαγγελματικού διαχωρισμού.

Άξονας 5: Παροχή βοήθειας για την ένταξη των αιτούντων άσυλο (ανάλογα με το επίσημο καθεστώς του αιτούντος άσυλο - εξαιρετικά πολύπλοκος τομέας, που αντιμετωπίζεται με διαφορετικό τρόπο στα διάφορα κράτη μέλη -, η βοήθεια μπορεί να αφορά νέα μέσα για τη διευκόλυνση της πρόσβασης στην αγορά εργασίας ή να συνίσταται στην παροχή κατάρτισης στους αιτούντες άσυλο των οποίων η αίτηση δεν έγινε δεκτή, πριν από την αναχώρησή τους από τη χώρα.)

Ανάλογα με το εθνικό πλαίσιο από το οποίο εξαρτάται ο καθορισμός των προτεραιοτήτων των ενεργειών, τα κράτη μέλη επιλέγουν τουλάχιστον έναν τομέα δράσης σε κάθε άξονα. Η προώθηση της ισότητας μεταξύ γυναικών και ανδρών αποτελεί αναπόσπαστο μέρος του συνόλου των σημαντικών τομέων που επιλέχθηκαν, εκτός των ειδικών ενεργειών που υπάγονται σε αυτό τον τομέα στο πλαίσιο του άξονα 4.

8.ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Σύμφωνα με τα ως άνω γίνεται αντιληπτό ότι, η ανεργία αποτελεί ένα από τα επαχθέστερα οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα. Από οικονομικής απόψεως η ανεργία σημαίνει υποαπασχόληση του παραγωγικού δυναμικού της οικονομίας, οπότε δεν παράγεται το δυνητικό προϊόν της. Σημαίνει επίσης ότι οι άνεργοι χρειάζονται δαπάνες κοινωνικής πολιτικής, επιδόματα, που οδηγεί το κράτος στο να έχει αυξημένες δημόσιες δαπάνες, όταν υφίσταται υψηλό ποσοστό ανεργίας. Σημαίνει επίσης, ότι αν οι άνεργοι γίνονταν εργαζόμενοι θα γίνονταν ταυτόχρονα και φορολογούμενοι. Οπότε και σε αυτήν την περίπτωση το κράτος χάνει έσοδα, όσο υψηλότερη είναι η ανεργία. Γενικά με την ύπαρξη ανεργίας προκαλείται από οικονομικής απόψεως σπατάλη παραγωγικών συντελεστών και μειώνεται η κοινωνική ευημερία. Από κοινωνικής απόψεως, ανεργία και ιδιαίτερα μακροχρόνια ανεργία σημαίνει αποειδίκευση των εργαζομένων, δημιουργία άσχημης ψυχολογίας σε αυτούς, ενώ η μαζική ύπαρξη ανεργίας μπορεί να οδηγήσει σε έντονα αρνητικά κοινωνικά φαινόμενα.

Η εικόνα της αγοράς το 2006 την οποία παρουσιάζουν τα στοιχεία της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού (ΕΕΔ) είναι σαφώς βελτιωμένη έναντι του 2005. Όμως το ποσοστό απασχόλησης (61% το 2006, έναντι 65,9% στην ΕΕ-15) εξακολουθεί να είναι σχετικά χαμηλό και το ποσοστό

ανεργίας (8,9% το 2006, έναντι 7,8% στην ΕΕ-15) υψηλό, ενώ και η διάρκεια της ανεργίας είναι μεγάλη, όπως φαίνεται από το υψηλό ποσοστό των μακροχρόνια ανέργων (56% έναντι περίπου 42% στην ΕΕ-15). Ιδιαίτερα δυσμενής είναι η θέση των γυναικών και των νέων (15-24 ετών), το ποσοστό απασχόλησης των οποίων ήταν 47,4% και 24,2% αντίστοιχα, έναντι 58,3% και 40,1% στην ΕΕ-15. Επιπλέον το ποσοστό ανεργίας αυτών των δύο ομάδων ήταν 13,6% και 25,2% αντίστοιχα, έναντι 8,7% και 16,2% στην ΕΕ-15.

Τα στοιχεία τόσο της ΕΕΔ όσο και του ΟΑΕΔ δείχνουν σημαντική μείωση του αριθμού των ανέργων το 2007. Σύμφωνα με τον ορισμό και τα στοιχεία της ΕΕΔ, ο μέσος αριθμός των ανέργων το 2007 ήταν 406,9 χιλιάδες άτομα (ποσοστό ανεργίας 8,3%), δηλαδή μικρότερος κατά 27,5 χιλιάδες από ότι το 2006 (ποσοστό ανεργίας 8,9%). Όμως επειδή είναι μικρότερη η δυνατότητα δημιουργίας θέσεων εργασίας, το ποσοστό απασχόλησης στην ελληνική αγορά εργασίας εξακολουθεί να είναι αρκετά χαμηλότερο από το μέσο όρο της ΕΕ-15 (61,4% στην Ελλάδα το 2007, έναντι 66,2% στην ΕΕ-15 το 2006). Η απόκλιση αυτή αντανακλά κυρίως το πολύ χαμηλό ποσοστό απασχόλησης των γυναικών στην Ελλάδα, το οποίο –παρότι έχει αυξηθεί σημαντικά τα τελευταία χρόνια- είναι ακόμη πολύ χαμηλό(47,9% στην Ελλάδα το 2007 έναντι 58,7% στην ΕΕ-15 το 2006).

Το χαμηλό ποσοστό απασχόλησης των γυναικών οφείλεται τόσο στην περιορισμένη ζήτηση εκ μέρους των επιχειρήσεων όσο και στο χαμηλότερο ποσοστό συμμετοχής τους στην αγορά εργασίας. Όπως δηλώνουν οι ίδιες οι γυναίκες, απαντώντας σε σχετικό ερώτημα της ΕΕΔ, η δυσκολία εύρεσης κατάλληλων υπηρεσιών φροντίδας (ιδίως για τα παιδιά, αλλά και για άλλα εξαρτώμενα μέλη της οικογένειάς τους) δυσχεραίνει τη

συμμετοχή τους στην αγορά εργασίας και επιπλέον είναι δυνατόν να επηρεάζει αρνητικά και τη ζήτηση εκ μέρους των εργοδοτών.

Η ύπαρξη ανεργίας, συμπερασματικά, μειώνει το ΑΕΠ, τη συνολική ζήτηση και πολλαπλάσια την κατανάλωση και τις επενδύσεις. Το ποσοστό απασχόλησης είναι χαμηλότερο στην Ελλάδα από ότι κατά μέσο όρο στην ΕΕ-15, ενώ το ποσοστό ανεργίας είναι υψηλότερο. Το γεγονός ότι η ανεργία παραμένει υψηλή, παρά την ταχύρρυθμη ανάπτυξη των τελευταίων ετών, και πλήττει κυρίως νέους και γυναικών υποδηλώνει ότι το πρόβλημα είναι διαρθρωτικό και ότι υπάρχουν σοβαρές δυσκαμψίες στην αγορά εργασίας. Το νομικό πλαίσιο για την προστασία της απασχόλησης και άλλες ρυθμίσεις στην αγορά εργασίας εκτιμάται ότι ορισμένες φορές είναι δυνατόν να έχουν αποτέλεσμα αντίθετο από το επιδιωκόμενο και τελικά να αποθαρρύνουν νέε προλήψεις από επιχειρήσεις και να τροφοδοτούν την ανεπίσημη αγορά εργασίας, συντελώντας έτσι στο να είναι συγκρατημένος ο ρυθμός ανόδου της απασχόλησης και σχετικά υψηλή η ανεργία, ιδίως των νέων και των γυναικών.

Είναι όμως δυνατόν να αυξηθούν τα ποσοστά απασχόλησης, με την εφαρμογή πολιτικών που θα αποσκοπούν στη βελτίωση της λειτουργίας της αγοράς εργασίας με την προώθηση ρυθμίσεων που θα συνδυάζουν την ασφάλεια με την ευελιξία, στη συνεχή αναβάθμιση του εργατικού δυναμικού, δεδομένης της ταχύτητας των οικονομικών και τεχνολογικών αλλαγών, στην επέκταση των υποδομών φροντίδας των παιδιών, όπως λόγου χάρη αποτελούν οι παιδικοί σταθμοί, τα ολοήμερα νηπιαγωγεία και δημοτικά σχολεία. Άλλωστε εξίσου σημαντικές αποτελούν δράσεις που στοχεύουν στην προώθηση των ίσων ευκαιριών απασχόλησης και επαγγελματικής εξέλιξης ανδρών και γυναικών, την εναρμόνιση της

επαγγελματικής με την οικογενειακή ζωή, την ενθάρρυνση της μερικής απασχόλησης ώστε να ενισχυθεί η συμμετοχή γυναικών, νέων.

Κρίνεται αναγκαία, λοιπόν, η αύξηση της αποτελεσματικότητας των ενεργητικών πολιτικών για την αγορά εργασίας, καθώς και της λειτουργίας των δημόσιων και ιδιωτικών φορέων που διευκολύνουν την αντιστοίχιση προσφοράς και ζήτησης εργασίας και στη βελτίωση των συστημάτων εκπαίδευσης όλων των βαθμίδων, επαγγελματικής κατάρτισης και δια βίου μάθησης ώστε να παρέχονται και να ανανεώνονται τα προσόντα και οι γνώσεις που απαιτούνται για την απασχόληση σε αναπτυσσόμενους κλάδους υψηλής προστιθέμενης αξίας.

Επισημαίνεται ότι ορισμένες από τις πολιτικές αυτές οι οποίες διευκολύνουν τη συμμετοχή των γυναικών στην αγορά εργασίας και την εναρμόνιση της επαγγελματικής με την οικογενειακή ζωή, μπορούν ταυτόχρονα να συμβάλουν και στην αύξηση της γεννητικότητας.

9.ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1) ΜΑΓΓΑΝΑΡΑ ΙΩΑΝΝΑ : *Εργασία , συνδικαλισμός και ισότητα των φύλων – Αθήνα, Ιούλιος 1998 ,Εκδόσεις Οδυσσέας*
- 2) ΔΟΥΛΚΕΡΗ ΤΕΣΣΑ : *Ισότητα των φύλων στις εργασιακές σχέσεις – Αθήνα, 1994, Εκδόσεις Παπαζήση*
- 3) ΔΕΔΟΥΣΟΠΟΥΛΟΣ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ : *Η κρίση στην αγορά εργασίας : Θεωρίες της ανεργίας – Τόμος 1 Εκδόσεις Τυπωθήτω Δαδρανός Γ. , Αθήνα 2000*
- 4) ΙΡΙΣ ΑΥΔΗ- ΚΑΛΚΑΝΗ : *Φεμινισμός και εργασία – Αθήνα, Δεκέμβρης 1988 , Εκδόσεις Νέοι Καιροί*
- 5) MICHELLE PERR : *Η εργασία των γυναικά στην Ευρώπη 19^{ος}-20^{ος} αιώνας – Ερμούπολη 1988*
- 6) ΓΑΛΑΤΑ BIBIAN : *Το επίπεδο κατάρτισης , η απασχόληση και η επαγγελματική εξέλιξη των γυναικών – Αθήνα 1996*
- 7) ΣΚΟΥΤΕΛΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ : *Ανεργία : Αίτια και λύσεις - Αθήνα 1996*
- 8) ΑΒΡΑΜΙΚΟΥ ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ : *Ευέλικτες μορφές απασχόλησης και ανισότητες στον εργασιακό χώρο – Αθήνα Νοέμβριος 2001, Κέντρο ερευνών για θέματα ισότητας*
- 9) Ι.Ν.Ε. : *Η ελληνική οικονομία και η απασχόληση - Αθήνα Αύγουστος 2005 , Ετήσια Έκθεση 2005*
- 10) ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΩΤΗΤΩΝ : *Ανεργία των γυναικών στην κοινότητα - Βρυξέλλες Νοέμβριος 1983*

- 11) *ΞΑΝΘΗ ΠΕΤΡΙΝΙΩΤΗ – ΚΩΝΣΤΑ : Οι προσδιοριστικοί παράγοντες της γυναικείας συμμετοχής στο εργατικό δυναμικό στην Ελλάδα - Αθήνα 1982*
- 12) *ΓΙΑΝΝΑΚΟΥΡΟΥ ΜΑΤΙΝΑ - ΣΟΥΜΕΛΗ ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ: Ισότητα των αμοιβών μεταξύ γυναικών και ανδρών στις συλλογικές διαπραγματεύσεις – Αθήνα Οκτώβριος 2002 , Κ.Ε.Θ.Ι.*
- 13) *ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΙΣΟΤΗΤΑΣ : Εθνική Έκθεση της Ελλάδας Περίοδος 1981-1991 ,Αθήνα 1991*
- 14) *ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΙΣΟΤΗΤΑΣ : Εθνική Έκθεση της Ελλάδας Περίοδος 1994-2000 , Αθήνα Δεκέμβριος 2000*
- 15) *ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΙΣΟΤΗΤΑΣ :Εθνική Έκθεση Ελλάδας – Αθήνα 1996 , Εθνικό Τυπογραφείο*
- 16) *ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΙΣΟΤΗΤΑΣ : Εθνική Έκθεση Ελλάδας – Περίοδος 2001-2004 Αθήνα Ιούνιος 2005*
- 17) *ΔΟΝΑΤΟΣ ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗΣ : Εισαγωγή στο Ευρωπαϊκό Δίκαιο- Αθήνα –Κομοτηνή 2007*
- 18) *Εθνική Έκθεσης Στρατηγικής για την Κοινωνική Προστασία και την Κοινωνική Ένταξη 2006-2008*
- 19) *Έκθεση για την Ισότητα των Φύλων 2007*
- 20) *Κοινή Έκθεση για την Απασχόληση 2006-2007*
- 21) *Η Ελληνική Οικονομία και η Απασχόληση, ετήσια έκθεση 2007*
- 22) *Έκθεση του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος 2006*
- 23) *Έκθεση του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος 2007*
- 24) *Sites : www.europa.eu*
- 25) *Sites : www.ypakp.gr*

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Τηλ. 210 - 92 01 001

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗΣ

19 ΑΠΡ. 2011

09 ΔΕΚ. 2013

12 ΙΑΝ. 2012

27 ΙΟΥΝ. 2012

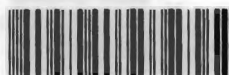
17 ΔΕΚ. 2014

07 ΙΑΝ. 2015

17 ΑΠΡ. 2015

17 ΑΠΡ. 2015

ΠΑΝΤΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

002000007120